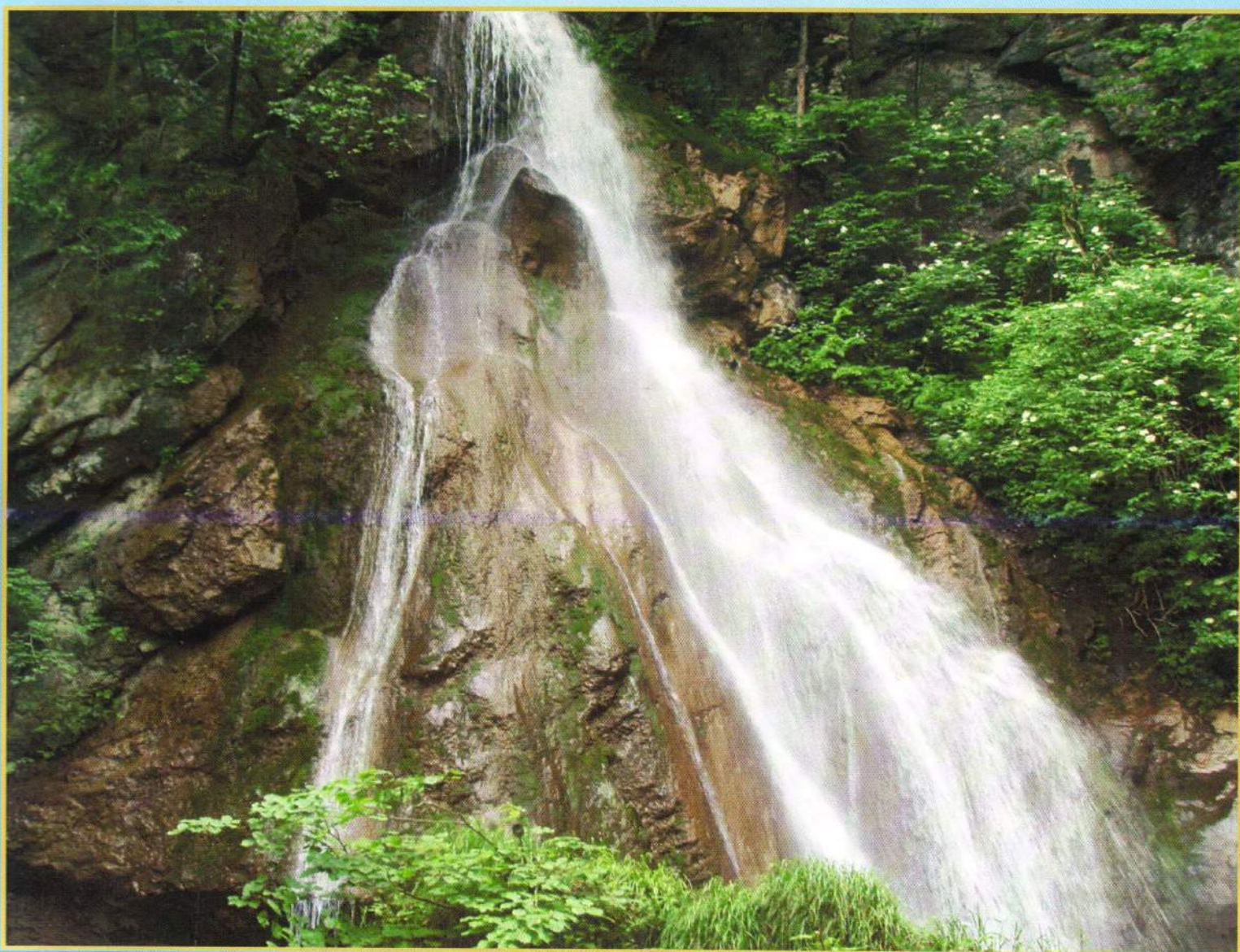

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN OPŠTINE KOTOR VAROŠ

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN OPŠTINE KOTOR VAROŠ

Kotor Varoš, Decembar 2009.

Koordinator za izradu Lokalnog ekološkog akcionog plana (LEAP-a) opštine Kotor Varoš:
Dalibor Đurašinović dipl.ek.

Radna grupa za izradu LEAP-a:

1. Vidosava Tepić dipl.ek., ruk. tima,
2. Radislav Čupić gimn.,
3. Saša Višnjic dipl.inž.polj.,
4. Ilija Tomić dipl.inž.arh.,
5. Mesud Imamović prof.,
6. Milan Vasiljević dipl.inž.šum.,
7. Zdenko Sakan dipl.inž.šum.,
8. Slaven Filipović prof.,
9. dr. Milorad Kuzmić spec.ped.,
10. Jelena Maksimović dipl.ek.,
11. Radislav Kršić dipl.vet.,
12. Žarko Tešić dipl.sanit.inž.,
13. Milenko Đurić inž.saobraćaja,
14. Senad Zahirović inž.građ.,
15. Radenko Mijić dipl.tehn.,
16. Petko Čupić dipl.inž.proiz.menadž.,
17. Miodrag Petrović inž.tehn.

Saradnici na izradi LEAP-a:

Dragan Despotović dipl.inž.geol. i Goran Novaković dipl.inž.polj.

Savjetodavni odbor za izradu LEAP-a:

Nedeljko Knežević, načelnik Opštine; Nedeljko Glamočak, zamjenik načelnika Opštine; Enisa Božičković, predsjednik SO Kotor Varoš; Mladen Trivunović, ŠG „Vrbanja“; Marko Zeljković, Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta Banja Luka; Mladen Petrušić, Sportsko ribolovno društvo Kotor Varoš; Vanja Kuprešak, Centar za kulturu i informisanje; Milivoje Glamočak, Dječiji vrtić „Larisa Šugić“; Miro Janjilović, OŠ „Sveti Sava“ Kotor Varoš; Dalibor Vučanović, ŠG „Vrbanja“; Goran Popović, Elektrokrajina AD Banja Luka, Poslovnica Kotor Varoš; Miroslav Malijević, Fagus d.o.o.; Radislav Petrušić, RP „Promeks“ d.o.o.; Nail Hotilović, Jezerka d.o.o.; Radenko Perišić, ŠG „Vrbanja“; Abid Kovačić, poljoprivredna proizvodnja; Miroslav Tešić, IPD „Turbina“; Samir Skopljak, Stanica policije Kotor Varoš; Manojlo Čolić, Primula d.o.o.; Boro Brborović, CK Kotor Varoš; Slađana Šubara, OŠ „Sveti Sava“ Kotor Varoš; Dragan Juričević, Pekara „Tradicija“; Vladislav Tepić, Intepex d.o.o.; Rajko Ponorac, ŠG „Vrbanja“; Miodrag Antonić, Elektrokrajina AD Banja Luka, Poslovnica Kotor Varoš; Bogdan Vrljanović, lokalna uprava; Nebojša Marković, Dječiji vrtić „Larisa Šugić“; Slobodan Jurić, ŠG „Vrbanja“; Nevenka Maletić; Ljubinko Trifković, Pošte Srpske; Slavko Đukić, Gradus d.o.o.; Mujko Zuhrić, EFM d.o.o.; Ilija Marić, potpredsjednik SO Kotor Varoš.

Partner Opštine na izradi LEAP-a:

Ekološki pokret „EKO-OPSTANAK“ Kotor Varoš

Tehnička pomoć, organizovanje i vođenje LEAP radionica:

REC BiH- Regionalni centar za životnu sredinu za BiH

Izradu LEAP-a finansijski pomogla:

SIDA- Švedska međunarodna organizacija za razvoj i saradnju

1. UVOD

Kao i većina lokalnih zajednica Opština Kotor Varoš se susreće sa problemima u oblasti zaštite životne sredine. Nedostatak jasno definisanog plana zaštite životne sredine, samoinicijativne aktivnosti postojećih korisnika prostora na čitavoj teritoriji opštine, parcijalna rješenja i nekontrolisane ljudske djelatnosti, često su destruktivno djelovale i djeluju na kvalitet i kapacitet životne sredine, kao i kvalitet života. Zbog toga, ciljane, planska aktivnost i uključenje svih postojećih korisnika prostora zajednice, kroz primjenu politike prostorno održivog razvoja, čiji je neodvojivi segment izrada i realizacija LEAP-a, može dati neophodna i očekivana poboljšanja.

Posebno izraženi problemi zaštite životne sredine na području Opštine su: nedovoljno promovisanje značaja zaštite i očuvanja životne sredine, nedovoljno razvijeno saznanje i svijest građana o opštem značaju životne sredine i važnosti očuvanja neobnovljivih prirodnih resursa, procesi i pojave zagađivanja i negativnih, prvenstveno antropogenih uticaja na sve elemente životne sredine bez adekvatnih i preventivnih mjera zaštite.

Održivi ekonomski i prostorni razvoj svake zajednice, pa tako i Opštine Kotor Varoš, može se postići planskim pristupom u rješavanju problema u oblasti zaštite životne sredine i postavljanjem ciljeva čijom realizacijom će se unaprijediti i sačuvati njen potencijal i neće dozvoliti dalje narušavanje njenog kapaciteta i kvaliteta. U tom smislu od strane Regionalnog centra za životnu sredinu za Srednju i Istočnu Evropu (REC) je razvijena metodologija izrade lokalnih ekoloških akcionih planova, koja se koristila i prilikom izrade ovog dokumenta. Lokalni ekološki akcioni plan predstavlja razvojno-planski dokument koji na osnovu procjene stanja životne sredine, utvrđenih problema i prioriteta, definisanja najpogodnijih strategija za otklanjanje problema, kao i sprovođenja konkretnih akcija, doprinosi unapređenju stanja životne sredine i zdravlja ljudi u području za koje se izrađuje. Zadatak LEAP-a je da štiti zajednički javni interes i pronalazi realne mogućnosti za realizaciju pojedinih aktivnosti u prostoru. Integracijom politike zaštite životne sredine u sve sektorske politike, stimulišemo razvoj svijesti o vrijednosti prirodnih resursa i doprinosimo skladnom prostorno održivom razvoju lokalne zajednice.

Princip „održivog razvoja“ podržan i preporučen rezolucijom UN 1987. godine, zahtjeva usaglašene uslove zdravog života svih stanovnika planete. Termin „održiv“ podrazumjeva ograničavanje i zaustavljanje prekomjernog iscrpljivanja resursa iz prirode, uz povećanje eko-efikasnosti i racionalnost njihovog korišćenja. Imajući u vidu trenutno stanje u ovoj oblasti na području Opštine, neophodno je stvoriti preduslove za uspostavu sveobuhvatne politike primjene zaštite životne sredine na principima održivog razvoja, uz očuvanje, zaštitu, obnovu i poboljšanje ekološkog kvaliteta i kapaciteta životne sredine kao i kvaliteta života na području čitave opštine Kotor Varoš. Naime, uočavanjem problema u istraživanoj oblasti (životnoj sredini), analizom njihovih uzroka i posljedica, sugerišemo stvaranje uslova za zdrav život, uz načela prostorno održivog razvoja, kao bolje perspektive opstanka na teritoriji Opštine Kotor Varoš.

Opis projekta

Projekat izrade LEAP-a podrazumijeva pripremu, izradu i usvajanje razvojno-planskog dokumenta sa jasno definisanom vizijom razvoja opštine, sveobuhvatnom procjenom stanja životne sredine, problemima i utvrđenim prioritetima kao i konkretnim aktivnostima koje doprinose ostvarivanju vizije. Preventivno djelujući u prostoru, sprečavamo nastanak konflikata u budućnosti, a realizacijom LEAP-a činimo neophodan iskorak praktičnog napretka na lokalnom nivou. Implementacijom LEAP-a naša lokalna zajednica će moći rješavati prioritete u razvoju, bazirane na stručnim činjenicama i mišljenjima uz podršku svih aktera u prostoru.

Značaj projekta

Izradom LEAP-a će se sagledati cjelokupna situacija u oblasti zaštite životne sredine na području Opštine Kotor Varoš sa jasno definisanom strategijom u ovoj oblasti. Na taj način stvoriće se osnova za privlačenje finansijskih sredstava za buduće rješavanje konkretnih problema zaštite i očuvanja životne sredine. Osim toga izradom i konkretnom primjenom LEAP-a stvoriće se uslovi za povećanje javne svijesti i školovanje vlastitih kadrova iz oblasti zaštite životne sredine.

Realizacijom projekta će se ostvariti unaprijeđenje transparentnosti kroz veće učešće javnosti u procesu planiranja i donošenja odluka u ovoj oblasti, biće ojačani kapaciteti interesnih grupa, kao i povećana odgovornost organa vlasti.

Ciljevi izrade LEAP-a su:

- određene sveobuhvatne strategije zaštite životne sredine sa mjerama njenog efikasnog očuvanja i unapređenja na području Opštine Kotor Varoš;
- identifikacija najvažnijih prirodnih resursa u smislu njihovog racionalnog korišćenja i stvaranja uslova za dugoročni ekonomski i održivi razvoj opštine;
- poboljšanje stanja životne sredine u zajednici kroz sprovođenje konkretnih i isplativih strategija uz promovisanje javne svijesti i odgovornosti za probleme životne sredine;
- jačanje kapaciteta opštinskih organa vlasti u upravljanju problemima zaštite životne sredine;
- integracija politike zaštite životne sredine u sve sektorske politike;
- podizanje nivoa svijesti i odgovornosti javnosti o zaštiti životne sredine;
- jačanje učešća javnosti u rješavanju problema zaštite i očuvanja životne sredine;
- osiguranje mjera za revitalizaciju devastiranih i napuštenih naselja na teritoriji opštine u cilju zaustavljanja uzurpacije zemljišta i smanjenja socijalnog siromaštva i nezaposlenosti;
- unapređenje kvaliteta urbanog razvoja grada Kotor Varoš;
- deminiranje miniranih područja na teritoriji Opštine;
- zaštita i unapređenje prirodne i graditeljske sredine, posebno onih područja koja su već degradirana ili zagađena ili bi to mogla biti;
- poboljšanje informisanja javnosti i pristupa informacijama o životnoj sredini;
- promocija transparentnosti i uspostava procesa odlučivanja u oblasti životne sredine.

Očekivani rezultati projekta:

- izrađen i usvojen LEAP uz aktivno učešće identifikovanih grupa i pojedinaca u procesu planiranja;
- korištenje učesničkog pristupa prilikom stvaranja vizije i usaglašavanje o zajedničkim interesima će dovesti do obaveze, odgovornosti i održivosti u ostvarivanju interesa;
- implementiran visoko rangiran projekat.

Učesnici u realizaciji projekta:

- predstavnici organa lokalne uprave;
- predstavnici privatnog i javnog sektora;
- obrazovne institucije;
- zdravstvene institucije;
- udruženja građana;
- nevladin sektor;
- komunalno preduzeće.

Zadaci projekta:

- izrada sveobuhvatne analize i procjene postojećeg stanja životne sredine na području opštine Kotor Varoš koja obuhvata: prikupljanje informacija i statističkih podataka o trenutnom stanju životne sredine, analizu prikupljenih podataka na osnovu koje će se dobiti realna slika stanja elemenata životne sredine, (voda, vazduh, tlo, stanje raspoloživog prostora i prirodnih područja, prirodnih resursa i mogućnosti njihovog iskorišćavanja);
- izrada lista problema;
- izrada liste prioriteta i rangiranje na osnovu kriterija, raspoloživih sredstava vodeći računa o ciljevima;
- definisanje aktivnosti za rješavanje utvrđenih prioriteta-određivanje konkretnih projekata i ključnih nosioca projekata, vremenskog okvira i sl;
- uključivanje javnosti u proces izrade LEAP-a.

Aktivnosti:

- informisanje građana o LEAP u –provođenje javne kampanje o potrebi i značaju izrade LEAP od strane NVO (letak, RTV ...),
- izrada vizije zajednice (definisanje vizije od strane svakog učesnika u procesu),
- procjena stanja -(NVO-i i Radna grupa će napraviti listu problema na osnovu snimanja stanja na terenu),
- utvrđivanje prioriteta-grupisanje na osnovu analize uticaja na zdravlje ljudi, kapacitet životne sredine, eko-sistem, kvalitet života,
- izrada AP (aktivnosti, nosioci, vremenski rok, sredstva, izvori),
- uključivanje javnosti.

2. OPŠTI PODACI O OPŠTINI KOTOR VAROŠ

2.1. ISTORIJSKI PODSJETNIK

Područje Opštine Kotor Varoš je arheološki i historijski daleko manje istraženo nego što po svom položaju u odnosu na šire okruženje zaslužuje. Imajući u vidu veliku raširenost toponima, koji u svom korjenu upućuju na daleku prošlost i korišćenje ovog prostora od različitih populacija od najstarije pojave ljudske vrste u predistoriji, preko rimskog doba, seobe naroda srednjeg vijeka i turskog doba, do danas, očito je, da su brdsko-planinsko zemljište, plodne doline i brojne rijeke, pružale dobre uslove za život u svim periodima ljudske prošlosti.

Zbog velikog geostrateškog i geopolitičkog značaja čitavog Balkanskog poluostrva i traženja najkraćeg puta između Zapadne Evrope i Bliskog Istoka, koji je vodio preko ovih krajeva, gdje se nalazi i Kotor Varoš, pogotovo u uslovima nerazvijenih saobraćajnih sredstava, kompletno područje Balkana, pa i Opština Kotor Varoš su bili česta meta raznih osvajača, pa su se mnogi osvajači i civilizacije, kraće ili duže vrijeme, zadržavale na ovim prostorima. Historija bilježi, da su na ovim prostorima postojala naselja u dalekoj prošlosti, čak i u periodu neolita. Ovo područje su tada naseljavali Iliri – starosjedioci Balkana. U IV vijeku prije nove ere na ovo područje su prvi put prodrli Kelti, koji su se u više navrata zadržavali na području BiH. Pred kraj starog vijeka područje oko rijeka Vrbasa, Vrbanje i Sane naseljavalo je tračansko pleme Mezeji. U I vijeku nove ere ovo područje osvajaju Rimljani, koji postepeno asimiliraju Mezeje i angažuju ih u svoje legije i svoju mornaricu. Iz tog perioda postoji više lokaliteta koji ukazuju na rimske građevine. U Šipragama na području Crkvine 1891. godine otkriveni su ostaci ranokršćanske bazilike (III-V vijek); rimskih opeka nađeno je na više lokaliteta: stari grad Lauš (današnji Lauši u Maslovarama), zatim u Podbrđu i Zabrđu, te na ušću potoka Svinjara u rijeku Vrbanju i na putu Banjaluka - Kneževo (raniji Skender Vakuf). Vjerovatno se radilo o stražarnicama uz rimske ceste.

Od IV-VII stoljeća ovo područje naseljavaju Južni Slaveni – naši preci, koji su miješajući se sa starosjediocima zadržali do današnjih dana. Slavenizacijom ovog dijela Balkanskog poluostrva, tu se formiraju prve srednjovjekovne države Južnih Slavena, a među njima i prva bosanska država u X vijeku.

Prema ljetopisu popa Dukljanina (Barskog rodoslova), polovinom XII stoljeća župe Uskoplja, Pljeva i Luka bile su u sastavu Bosne. Prvi pisani dokumenti o naselju na ovom području datiraju iz 1322., 1323. i 1412. godine. To je povelja Stjepana II Kotromanića (bosanskog bana od 1322. – 1353. godine), koji daruje Vukosavu Hrvatiniću 1322. godine župe Banicu i Vrbanju sa gradovima Ključem i Kotorom, kao lični posjed, zato što mu je ovaj pomogao prilikom preuzimanja vlasti u sukobu sa Babunićima. Ovaj feudalni posjed Hrvatinića je kasnije – 1404. godine još više proširio Hrvoje Vukčić Hrvatinić (Stjepančić), koji se nazivao gospodarom Donjih krajeva (područje od rijeke Vrbasa do preko Sane, a kasnije je još više proširen). Iako su ugarski kraljevi Ludvik I i Sigismund I, (koji je kasnije osvojio Hrvatsku, Češku i Njemačku) pokušali osvojiti Bosnu, nije im polazilo za rukom. Čak je Ugarski kralj Sigismund I 1411.godine Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću priznao pravo posjeda Donjih krajeva. U to vrijeme gradovi Kotor i Zvečaj u Tijesnom kod Banja Luke su imali strateški značaj za odbranu bosanske države. Od 1519. godine srednjovjekovni grad Kotor je pod turskom upravom. Tada se pored naselja Kotor

formira novo naselje Varoš na području današnjeg Donjeg Varoša. Širenjem grada u oba pravca, po riječima arheologa Đurđevića, nastao je grad koji je u svom nazivu zadržao ova imena KOTOR VAROŠ, u čiji sastav su tada ušla naselja: Kotor katolički, Kotor turski, Čepak, Slatina i Varoš, a koji se prvi put pod tim imenom spominju 1889. godine, poslije popisa stanovništva, koji je tada organizovala Austro-Ugarska monarhija, a koja je odlukom velikih sila anektirala BiH 1878. godine, poslije krvavo ugušenog ustanka protiv turske vlasti 1875. godine.

Od 1918. godine Kotor Varoš je u sastavu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), a od 1945. godine u sastavu Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ), kasnije SFRJ.

Od 1995. godine Kotor Varoš je u sastavu Republike Srpske, Entitetu Dejtonske Bosne i Hercegovine.

Za vrijeme turske uprave Kotor Varoš je bio na najnižoj ljestvici društveno-ekonomskog razvoja. Dolaskom austrougarske uprave stanje se nije bitnije mijenjalo. U to vrijeme vladao je tipični feudalni poredak sa nerazvijenom i primitivnom privredom i zaostalim socijalnim i kulturnim razvojem. (Kmetsko pitanje počelo se rješavati tek 1922. godine).

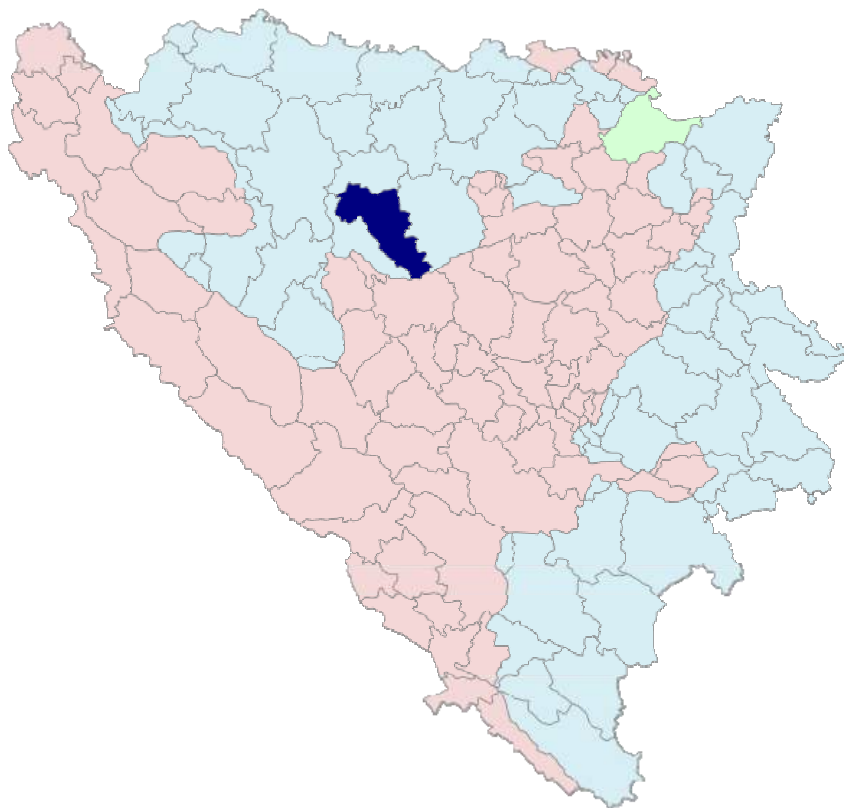
Područje Kotor Varoša i dijela Manjače – Zmijanje bila su najnerazvijenija u banjalučkom sandžaku, kasnije banjalučkom okružnom predstojništvu, odnosno vrbaškoj banovini. Taj trend zaostajanja u razvoju Kotor Varoša u odnosu na druga područja, zadržan je kasnije i u vrijeme Kraljevine SHS, kao i poslije II svjetskog rata, s tim da se društveni bruto proizvod po glavi stanovnika u odnosu na republički prosjek, sa 24,93% 1982. godine do 1991. godine povećao na 56% republičkog prosjeka, čime je Kotor Varoš, umjesto tadašnjeg statusa izrazito nerazvijene opštine, dobio status nerazvijene opštine u SR BiH. Takav status ima i danas u Republici Srpskoj.

2.2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ

Opština Kotor Varoš je smještena u centralnom dijelu BiH. Zauzima jugozapadni dio banjalučke regije, pretežno brdsko-planinske predjele okružene planinskim masivima Uzlomac na sjeveroistoku (vrh Prdeljica 1002 m.n.v.), Borja planine na istoku (vrh Runjavica 1078 m.n.v.), Vlašićem na jugu (Svinjska Glava 1385 m.n.v.) i obronaka Čemernice na zapadu (vrhovi od 1000-1350 m.n.v.). Tereni se na području Opštine generalno podižu od sjeverozapada (220 m.n.v.) ka jugoistoku (1385 m.n.v.), pripadajući slivovima više rijeka uz dominaciju sliva rijeke Vrbanje, koja kao vodoprivredni i energetski potencijal, svojim prirodnim ljepotama i rijetkostima, kao i osnovni koridor putnih pravaca od značaja za Opštinu, predstavlja okosnicu razvoja ovog područja.

Geografski položaj Opštine Kotor Varoš određen je najjisturenijim tačkama granica Opštine sa slijedećim koordinatima: na Istoku $10^{\circ} 42' 16''$, na Zapadu $17^{\circ} 15' 22''$ istočne geografske dužine, te na Jugu $44^{\circ} 20' 00''$ i Sjeveru $44^{\circ} 41' 17''$ sjeverne geografske širine.

Opština Kotor Varoš graniči sa opštinama Teslić, Čelinac, Kneževo i Travnik (slika 1. i 2.).

Slika 1. Kotor Varoš u BiH

Slika 2. Teritorija opštine Kotor Varoš sa prikazom Mjesnih zajednica

Okosnicu putne mreže na opštini Kotor Varoš čini magistralni put M-4 Banja Luka – Doboj, preko koga je opština povezana sa banjalučkom i dobojskom regijom, i od koga se odvajaju regionalni putevi Kotor Varoš-Kneževo, Kotor Varoš – Kruševo Brdo i lokalni putevi.

Ukupna površina Opštine Kotor Varoš iznosi 560 km², u čemu površine pod šumama učestvuju sa 56,72%¹, poljoprivredne površine sa 38% (pri čemu je samo 11,3% ukupne teritorije opštine značajno za proizvodnju hrane), 0,65% su vodene površine a 4,6% se odnosi na izgrađene i druge neplodne površine².

¹ Шумско-привредне основе за шуме у државној својини (за уређајни период 2009.-2019. година), и за шуме у приватној својини (за уређајни период 2006.-2015. година),

² Стратегија развоја општине Котор Варош 2005-2015

2.3. GEOMORFOLOŠKE, GEOLOŠKE KARAKTERISTIKE I PRIRODNI RESURSI

Planimetrijski oblik opštine je izdužen, formiran u slivu rijeke Vrbanje, tako da je najveća dužina Opštine u pravcu Jugoistok-Sjeverozapad 47 km, dok širina varira od 5 – 18 km. Geomorfologija Opštine karakteriše se prisustvom dinarskog pravca pružanja svih morfo-formi sa izraženim bogatstvom i raznovrsnošću reljefnih oblika što predstavlja značajno ograničenje u prostornoj povezanosti cjelokupne teritorije. U morfološkom smislu na teritoriji Opštine mogu se izdvojiti slijedeće cjeline: riječne doline, odnosno ravni tereni i pribrežne padine do cca 5% nagiba u dolinama rijeke Vrbanje, Kruševica i Cvrčke; brežuljkasti tereni na nižim nadmorskim visinama sa površinama sa nagibom do 20% (livade i pašnjaci) i brdsko-planinski tereni sa nagibom većim od 20% na višim nadmorskim visinama (preko 400 m.n.m.)

Morfo-genetski gledano moguće je izdvojiti aluvijalnu ravnicu Vrbanje u kojoj je smješteno gradsko jezgro Kotor Varoši, kao i specifične forme brdsko-planinskog i planinskog reljefa (neusaglašene padine, uske potočne doline, izraženi nagibi i diseciranost reljefa, planinska uzvišenja sa visoravnima, kao i uzvišenja i vrhovi Uzlomca, Borja, Vlašića i Čemernice). U području razvoja dijabaz-rožne formacije odnosno rasprostranjenja rožnačkih formacija i alteracija reljef karakterišu dijelom strme padine, uvale i grebeni. U nivou lokalnih erozionih bazisa, odnosno u podnožju padina česte su eroziono-akumulacione forme predstavljene sipare i deluvije.

Neogeni sedimenti kotorvaroškog basena ispunjavaju jednu kotlinu koja se nalazi u slivu rijeke Vrbanje a između ogranaka planina Uzlo mac na sjeveru, Borja na istoku i Čemernice na jugu. Teren kotorvaroškog neogenog basena je valovit sa pinepleniziranim morfološkim oblicima. Prosječna nadmorska visina terena ovog basena, blago nagnutog ka sjeverozapadu je oko 400 m.n.m.

U geološkom smislu, u izvorišnoj zoni rijeke Vrbanje (reon Kruševo Brdo-Šiprage-Grabovica), dominiraju karbonatne forme jursko-kredne starosti predstavljene masivnim i bankovitim, rijetko laporovitim krečnjacima (mikriti i areniti). Druga geološko-tektonska cjelina predstavljena je neogenim kompleksom slatkovodnih sedimenata basena Kotor Varoš sa pojavama uglja. U ovoj cjelini geološka građa je predstavljena: glinama, glinovitim laporima i pješčarima, a pored njih rjeđe se javljaju konglomerati, breče, laporci, laporoviti krečnjaci i slojevi uglja. Sam basen se prostire u obliku pojasa dinarskog pravca pružanja od Karanovca na zapadu pa sve do padina planine Borje na istoku sa dužinom od oko 30 kilometara. Prosječna širina tog pojasa iznosi oko 3 kilometra a najveća je oko 5 kilometara između sela Hrvaćani i Večići. Kompleks slatkovodnih ugljonosnih sedimenata ima maksimalnu debljinu preko 1000 metara. U tektonskom smislu, u cjelini gledano, limničko-terestička serija neogenog basena Kotor Varoš gradi jednu dosta pravilnu sinklinalnu strukturu, čija osa ima tipičan dinarski pravac SZ-JI. Oba krila sinklinala su najvećim dijelom nagnuta ka njenom dnu sa prosječnim uglom od oko 30°. Međutim, kod Obodnika padovi slojeva su oko 80°, ili usljed krupnih tektonskih ruptura, nedostaje dio krila (jugozapadno od Kotor Varoša). Jugozapadni rub basena je bio intenzivnije tektonski tretiran, što se očitije u brojnim tektonskim deformacijama, strmim padovima, krupnijim rupturama i većem stepenu karbonizacije uglja. U čitavom basenu javljaju se izdanci uglja koji su najbrojniji kod Maslovara, Hrvaćana i Šibova. U Maslovarama, gdje je vršena eksploatacija uglja, stepen istraženosti je znatno veći od

ostalnih dijelova basena. Međutim, može se reći da je najveći dio basena praktično neistražen. Maslovarsko ugljenosno područje obuhvata jugoistočni dio jugozapadnog krila kotorvaroške sinklinale. Stratimetrijski gledano postoje tri sloja (zone) uglja koje su prostorno razmještene kao tri nagnute ravni. Ugao nagiba ova tri sloja se kreće od 20° na jugoistočnom do 75° na sjeverozapadnom dijelu basena. Prva ugljena zona ima potpuno i ekonomski značajno razviće samo na desnoj strani rijeke Kruševice, između Ukevac potoka na istoku, Bara na zapadu, rijeke Kruševice na jugu i groblja na brdu Zajednice na sjeveru. Debljina ovog ugljenog sloja u ovoj zoni je u prosjeku oko 6 metara, međutim ekonomski je značajan samo najgornji dio koji je i najčistiji. Druga ugljena zona je razvijena na desnoj strani rijeke Kruševice i predstavljena je sa tri tanka ugljena sloja, razdvojena sa dva relativno debela sloja ugljevitog gline, koji nemaju ekonomski značaj. Treća ugljena zona je razvijena na desnoj strani Kruševice u Barama i u Ukevac potoku neposredno uz cestu. Ova zona je debela u prosjeku oko 6,5 metara od čega na čiste ugljene slojeve otpada oko 2 metra. U sastav ove zone ulaze četiri sloja uglja. Kvalitet uglja ove zone ukazuje na relativno nizak toplotni efekat koji je uslovljen visokim sadržajem pepela. Za ostala područja neogenog basena Kotor Varoš ne postoje egzaktni podaci o rasprostranjenju, debljini i kvalitetu uglja. Na osnovu brojnih izdanaka ugljenih slojeva duž sjeveroistočnog i jugozapadnog oboda basena može se očekivati da je najmanje 5% ukupne površine basena produktivno sa prosječnom ugljenosnošću od 2,5 t/m². Obzirom na površinu basena od oko 90 km² pretpostavlja se da je oko 4 do 5 km² produktivno, sa pretpostavljenim rezervama uglja C₂ kategorije od oko 11.250.000 tona.

U odnosu na ostale mineralne resurse na području Opštine Kotor Varoš bitno je pomenuti i nedovoljno istražena ležišta, mangana, krečnjaka, arhitektonsko-ukrasnog kamena i dr.³ Što se tiče ležišta mangana potrebno je naglasiti da je u reonu planine Uzlomac utvrđeno preko 40 nalazišta manganske rude. Opšta karakteristika manganskih rudnih tijela je da su ona sa promjenljivim elementima pružanja, često tektonski iskidana i poremećena, sa visokim učešćem rožnačkih alteracija. Od ovih nalazišta mogu se pomenuti dva nalazišta u blizini Maslovara (sjeverno i sjeveroistočno od Maslovara na udaljenosti od 3 do 3,5 kilometara) i to: nalazišta Zelenik i Brekinje. Između sela Garići i Zelići nalazi se ležište Nušinovići. Sva pomenuta ležišta karakteriše nizak stepen istraženosti.

Seizmičnost terena Opštine Kotor Varoš odgovara stepenu seizmičkog intenziteta banjalučkog područja.

U vrednovanju prirodnih resursa i potencijala Opštine Kotor Varoš, posebno mjesto zauzima rijeka Vrbanja sa svojim mnogobrojnim pritokama. U smislu sagledavanja potencijalnosti vodnih resursa bitno je istaći i činjenicu da u svom gornjem toku Vrbanja predstavlja reon izražene prirodne i ambijentalne vrijednosti (slika 3.). Dužina rijeke Vrbanje je 92.8 km, kroz teritoriju Opštine protiče u dužini od 55 km, sa visinskom razlikom od 1297 m što daje prosječni pad oko 14%. Srednji godišnji protok na ušću u Vrbas je oko 16 m³/s a ukupni energetski potencijal je oko 40 MW (dovoljno za proizvodnju 310 GWh/god. električne energije).⁴ Vodoprivrednom osnovom predloženo je korištenje potencijala rijeke Vrbanje u 18 elektrana (12 na području opštine Kotor Varoš), od kojih su 3 sa akumulacijama Šiprage, Grabovica i Čelinac. Ukupni akumulacioni prostor iznosio bi 132h10⁶ m³ i omogućio bi akumulisanje 32% godišnjeg dotoka. Ove

³ Студија-концесиони модел изградње енергетских објеката у РС, 2000. год.

⁴ Просторни план Општине Котор Варош, 1985. година

akumulacije imale bi i vodoprivredni značaj za navodnjavanje okolnog plodnog zemljišta.

Slika 3. Vodopad Skakavac na rijeci Duboka, lijeva pritoka rijeke Vrbanje

2.4. KLIMATSKE KARAKTERISTIKE

Područje Opštine Kotor Varoš odlikuje se u predjelima do 700 m nadmorske visine umjereno-kontinentalnom klimom sa specifičnostima naglih promjena pod uticajem planinske klime i klime panonskog bazena. Ostali dijelovi područja imaju planinsku klimu, koja predstavlja varijantu kontinentalne klime. Srednje mjesečne temperature kreću se od – 1,3° S (januar) do 20,2° S (juli, avgust) dok srednja godišnja temperatura iznosi 10,5° S.

U slijedećoj tabeli dat je prikaz srednjih mjesečnih i godišnjih temperatura vazduha sa Meteorološke stanice Kotor Varoš (226 m.n.m) u periodu 1971.-1973. godine.

God.	MJESECI												Prosjp o god.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1971	0,9	1,5	3,1	12,0	16,3	17,9	20,7	20,5	12,9	8,7	5,2	1,2	10,1
1972	-0,8	4,3	7,9	11,6	15,6	18,6	20,0	17,9	12,9	8,4	6,0	0,7	10,3
1973	-0,4	2,1	3,7	8,2	16,7	18,3	20,1	18,5	16,1	9,4	3,7	0,9	9,8
1974	0,8	3,7	5,9	10,2	15,8	18,1	19,9	18,8	13,6	9,4	5,3	0,6	10,2

Tabela 1. Pregled prosječnih vrijednosti temperatura zraka na Meteorološkoj stanici Kotor Varoš za period 1971.-1974. godine

Prezentovane vrijednosti temperatue zraka pokazuju normalnu raspodjelu po mjesecima sa izraženim maksimumom u ljetnim mjesecima (šesti, sedmi i osmi mjesec) i minimumom u zimskim mjesecima (dvanaesti, prvi i drugi mjesec).

Od ostalih raspoloživih meteoroloških podataka, dobijenih od strane Republičkog hidrometeorološkog zavoda iz Banjaluke, bitno je naglasiti i podatke o mjesečnim količinama padavina. Prema ovom izvoru, Meteorološka stanica Kotor Varoš, koja je radila u periodu 1955.-1984. godine, je zabilježila slijedeće vrijednosti količina padavina u mm, i to: 1971. godine 834 mm; 1972. godine 1107 mm; 1973. godine 989 i 1974. godine 1357 mm.

Imajući u vidu činjenicu da organizovanih osmatranja klimatskih elemenata nema od prestanka rada Meteorološke stanice (1984. godine) neophodno je inicirati aktivnosti na obnavljanju stanice i uspostavi neophodnih mjerenja i osmatranja.

2.5. DEMOGRAFSKA SLIKA I TRŽIŠTE RADA

Prostorni razmještaj prirodnih resursa, istorijski uslovi i konfiguracija terena, direktno su uticali na prostorni razmještaj stanovništva Opštine Kotor Varoš. Posljednji popis stanovništva u BiH rađen je 1991. godine. Prema tom popisu na području Opštine Kotor Varoš je živjelo 36.670 stanovnika.

Presudan uticaj na razmještaj i razvoj stanovništva u prostoru, gustinu naseljenosti i mrežu naselja, imali su prirodni i društveno-ekonomski uslovi. Gustina naseljenosti, prema istom izvoru, bila je neujednačena i kretala se od 20–450 stan./km², a stanovništvo je bilo prostorno organizovano u 10 MZ odnosno u 41 naselje. Prema nezvaničnom popisu domaćinstava u Republici Srpskoj 1996. godine, na području Opštine je živjelo 16.129 stanovnika u 4.754 domaćinstva.

Kratka istorija demografske slike Opštine Kotor Varoš prikazana je prema godinama popisa stanovništva u tabeli 2:

GODINA POPISA	BROJ STANOVNIKA
1921.god.	22.072
1939.god.	30.755
1948.god.	33.189
1971.god.	32.832
1981.god.	35.713
1991.god.	36.670

Tabela 2. Demografska slika opštine Kotor Varoš⁵

Dinamika nacionalne strukture stanovništva Opštine Kotor Varoš prikazana je u tabeli 3.

GODINA POPISA	BROJ STANOV.		SRBI		HRVATI		MUSLIMANI		OSTALI	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
1953 (srez)	37.898	100	25.008	66	6.375	16,8	6.485	17,1	30	0,1
1981	35.713	100	14.771	41	9.572	26,8	9.667	27,1	1.702	4,7
1991	36.670	100	13.986	38,1	10.640	29,1	11.161	30,4	883	2,4

Tabela 3. Nacionalna struktura stanovništva Kotor Varoš⁶

Ratna dešavanja na ovim prostorima i političke prilike dovele su do migracionih kretanja, tako da se broj stanovnika od poslednjeg popisa i nacionalna struktura stanovništva mijenjala.

Broj raseljenih lica na području Opštine Kotor Varoš se mijenjao tako da je 1993. godine iznosio 2.700 lica, 1996. godine iznosio 4.600 lica a 2001. godine 1.536 lica (popis Ministarstva za izbjegla i raseljena lica).

O broju stanovnika koji u ovom momentu žive na području Opštine Kotor Varoš može se govoriti samo na osnovu popisa domaćinstava iz 1996. godine, podataka o broju lica koja su se vratila na područje Opštine (procjena 8.000), pa se na osnovu takvih podataka koristi procjena od oko 27.500 stanovnika. Zvaničan broj stanovnika se može utvrditi samo organizovanjem novog popisa stanovništva.

⁵ Монографија општине Котор Варош, 1985.год., за 1991. год. Статистички завод Републике Српске

⁶ Монографија општине Котор Варош, 1985.год., за 1991. год. Статистички завод Републике Српске

Demografski trendovi u Opštini Kotor Varoš (broj rođenih, umrlih, natalitet, mortalitet, umrla odojčad 1997. godine) za RS i Opštinu Kotor Varoš prikazani su u tabeli 4.

	BROJ STANOV.	ŽIVO-ROĐENI	UMRLI	ŽIVO-ROĐENI NA 1000 ST.	UMRLI NA 1000 STANOV.	PRIRODNI PRIRAŠTAJ	UMRLA ODOJČAD NA 1000 Ž.P.
Republika Srpska	1.409.835	13.830	11.755	9,8	8,3	1,5	11,3
Kotor-Varoš	16.704	272	121	16,1	7,2	9,0	11,1

Tabela 4. Demografska slika⁷

Navedena tabela ukazuje na kritično stanje u prirodnom priraštaju, preko 80,1% opština ima prirodni priraštaj ispod 5%. Najviše živorođenih (16,1% bilo je u opštini Kotor Varoš, gdje je i najviši priraštaj 9%). Na ovakvo stanje uticale su mnogobrojne društveno-ekonomske pojave. Rat je uticao na povećanje mortaliteta, migracije su izmijenile demografsko stanje, ekonomska situacija je pogoršana kod svih slojeva stanovništva.

Radno sposobnog stanovništva na opštini prije rata bilo je 56% a danas se procjenjuje na 52%. Stopa nezaposlenosti prije rata bila je ispod 50% republičkog prosjeka. Prema podacima Biroa za zapošljavanje (septembar 2009.g.) evidentirano je 2.890 nezaposlenih lica što u poređenju sa 2008. godinom (31.12.-broj nezaposlenih lica 2.610) predstavlja porast za 210 nezaposlenih lica. Struktura nezaposlenih lica u septembru 2009. godine je prikazana u tabeli 5.

Stručna sprema	Broj lica	%
NK	1.159	40
PK	40	1,3
KV	1.161	40,2
SSS	448	15,5
VKV	7	0,2
VŠS	17	0,6
VSS	23	0,8
bez šk.spr.	34	1,2
Ukupno	2.890	100

Tabela 5. Struktura nezaposlenih lica

U strukturi nezaposlenih lica 1.296 su žene (44,84%), a muška radna snaga je 1.594 lica (55,16%). U starosnoj strukturi nezaposlenih 1.733 lica je starosne dobi od 20-45 godina što čini 59,96% nezaposlenih. Broj nezaposlenih je vjerovatno veći, jer se mnogi ne prijavljuju Birou, zbog toga što ne očekuju da im može pomoći.

⁷ Статистички завод Републике Српске

3. VIZIJA OPŠTINE KOTOR VAROŠ

Opština Kotor Varoš je privlačna lokalna zajednica za život građana i poslovanje preduzetnika, koji su zadovoljni kvalitetom života i uslovima za razvoj posla (biznisa), koriste zdravu životnu sredinu, prirodno i kulturno-istorijsko naslijeđe, prirodne i ljudske resurse i razvijenu infrastrukturu na području cijele opštine i regiona.

4. PROCJENA STANJA ŽIVOTNE SREDINE U OPŠTINI KOTOR VAROŠ

4.1. ZAŠTITA I UPRAVLJANJE VODNIM RESURSIMA

4.1.1. Procjena stanja

Najznačajniji vodotok, koji većim dijelom svoga toka u dužini od 55 km (od 92,8 km ukupne dužine) protiče kroz teritoriju opštine Kotor Varoš je rijeka Vrbanja. Izvorišna zona Vrbanje je u reonu Kruševa Brda. Visinska razlika izvor-ušće u rijeku Vrbas je 1297 m što daje prosječni pad oko 14%. Srednji godišnji protok na ušću u Vrbas je oko 16 m³/s a ukupni energetski potencijal je oko 40 MW (dovoljno za proizvodnju 310 GWh/god. električne energije). Površina sliva rijeke Vrbanje je 285 km² od koje većina pripada teritoriji opštine Kotor Varoš. Potrebno je naglasiti da ne postoje kontinuirana hidrološka mjerenja proticaja i vodostaja rijeke na teritoriji Opštine. Na osnovu podataka Sektora za hidrologiju Republičkog hidrometeorološkog zavoda postojala su mjerenja karakterističnih mjesečnih i godišnjih proticaja rijeke kao i godišnji pregled vodostaja na dva mjerna mjesta u Donjem Obodniku i Kotor Varošu. Mjerenja vodostaja vodomjernom letvom u Kotor Varošu obavljena su daleke 1924. godine i imaju istorijski značaj. Na osnovu ovih mjerenja minimalni vodostaj rijeke izmjeren je 17.02.1924. godine i iznosio je 28 centimetara a najveći vodostaj je utvrđen 25.06.1924. godine u iznosu od 210 centimetara. Što se tiče mjerenja proticaja ona su obavljena u dva perioda, odnosno u periodu 1976. do 1977. godine i od 1980. do 1987. godine na hidrološkoj stanici u Donjem Obodniku. U navedenim periodima ekstremne vrijednosti proticaja su: najmanji proticaj NQ= 0,44 m³/s, srednji proticaj SQ=7,65 m³/s i najveći proticaj, registrovan u 1981. godini VQ= 150 m³/s.

Gornji tok Vrbanje (MZ Kruševo Brdo i Šiprage) karakteriše veliki broj pritoka od kojih su najznačajnije Kilavac, Kruševica, Lopača, Trnovac, Crkvenica, Stopanska rijeka (desne pritoke), Čudnić, Kovačevića potok, Čorkovića potok, Demička rijeka i Sadika (lijeve pritoke). U svom gornjem toku rijeka Vrbanja prima veći broj pritoka koje formiraju dendritičnu hidrografsku mrežu (slika 4.), koja je u planu nepravilno razgranata i ukazuje na homogenost i izotropnost površine reljefa. Posebna osobenost ovog dijela toka Vrbanje je veliki broj izvora i izvorišnih zona (većinom kontaktni izvori), koji formiraju kratke i povremene vodotoke, često bujičnog karaktera, sa izraženim erozionim dejstvom (linijska erozija). Pomenute izvorišne zone i izvori nastaju na kontaktu različitih jedinica jursko-krednog i krednog karbonatnog fliša (bankoviti i laporoviti krečnjaci sa laporima) i razlikuju se prema veličini isticanja. U najvećem broju ovi izvori imaju promjenljiv režim sa velikim kolebanjima, što ukazuje na njihovu zavisnost od padavinskih epizoda. Vrlo mali broj ovih izvora je kaptiran. Njihov broj kao i osnovni podaci (položaj, tip izvora, izdašnost i osnovne karakteristike hemizma) nisu poznati. Zbog toga je neophodno izraditi

katastar svih izvora čitavog gornjeg toka Vrbanje kako bi se došlo do podataka o njihovom prostornom razmještaju, osnovnim podacima o režimu kao i uslovima korišćenja i njihove zaštite. Evidentna je postojanost hemijskog sastava ovih izvora kao i većine pritoka i samih voda rijeke Vrbanje. Kao posebno izražen način korišćenja pomenutih vodnih potencijala gornjeg toka Vrbanje može se naglasiti mogućnost izgradnje ribogojilišta (potencijalnost uzgoja potočne i kalifornijske pastrmke). Izražena osobenost gornjeg toka Vrbanje je ambijentalna vrijednost (ljepota prirodnog pejzaža, izraženi biodiverzitet i relativna očuvanost biote) kao i postojanosti hemijskog sastava vodotoka. U tom smislu treba napomenuti izraženu vrijednost vodnih potencijala gornjeg toka Vrbanje, što bi se moglo vrednovati u smislu tretmana ovog dijela toka kao zaštićenog vodnog i prirodnog područja.

Slika 4. Sliv rijeke Vrbanje

U reonu Kruševog Brda prema Šipragama evidentne su pojave eksploatacije šume. Ovi uticaji, često, a posebno u hidrološkom maksimumu, dovode do pojava povremenih zamućenja kako pojedinih pritoka (potok Kilavac i Ćorkovića potok sa svojim pritokama) tako i voda rijeke Vrbanje. Imajući u vidu ove negativne pojave potrebno je vršiti redovnu kontrolu radova na iskorištavanju šume sa posebnim naglaskom na preventivno djelovanje na rad izvođača radova (kontrola projektne dokumentacije i izvođenja radova na sječi). U gornjem toku Vrbanje izgrađena je i MHE “Divič” sa vodozahvatom i sa izgrađenim ribogojilištem. Svakako da i ovaj objekat treba biti pod nadzorom nadležnih organa u smislu korištenja vode u skladu sa pravilnikom o korištenju voda (obezbijedenje ekološkog minimuma vode).

Na području Grabovice, Obodnika i Vrbanjaca rijeka Vrbanja prima više pritoka od kojih su najznačajnije: Garište rijeka, Grabovička rijeka, Duboka, Vigošta, Cvrcka, Dubokovac (lijeve pritoke) i Buračka rijeka, Maljevska rijeka, Golubić, Kruševica sa svojim pritokama, Jezerka, Hrvaćanska rijeka i Bosanka (desne pritoke). Veliki dio ovih vodotoka karakteriše se postojanošću svojih tokova i relativno malim izmjenama hemijskog sastava. U smislu vrednovanja hidrološko-hidrauličkih karakteristika ovog sektora toka rijeke Vrbanje potrebno je istaći da zahvaljujući izraženoj energiji toka,

postoje preduslovi za njeno energetska iskorišćavanje odnosno izgradnju malih hidroelektrana. Obzirom na navedeni hidropotencijal a prema inoviranoj vodoprivrednoj osnovi predviđena je izgradnja 12 MHE a jedna od njih je sa pregradnim mjestom u selu Vrbanjci⁸. Svako idejno rješenje izgradnje hidroelektrane mora biti transparentno i podložno svim vrstama kontrole i revizije što treba da rezultira ekološki prihvatljivim rješenjem.

Na području MZ Kotor Varoš i Zabrdje rijeka Vrbanja prima sljedeće pritoke: Slatinska rijeka i Svinjara (desne pritoke) i Jakotina, Marića potok, Đera i Krčevina (lijeve pritoke).

U ukupnom toku Vrbanje postoje više izraženih uticaja na hemijski režim, koji naročito dolaze do izražaja u gradskoj zoni. Od ovih uticaja bitno je pomenuti problem izlivanja fekalne kanalizacije u seoskim sredinama, otpadne vode grada (fekalne i industrijske), pojave eksploatacije riječnog nanosa u koritu i vodnom zemljištu, uticaji od drvoprerađivačke i poljoprivredne proizvodnje i odlaganje otpada. U smislu sagledavanja značaja zaštite Vrbanje i očuvanja i unapređenja hemijskog režima ovog vodnog tijela posebno treba naglasiti zonu toka u kojoj se nalazi izvorište za vodosnabdijevanje grada (slika 5.).

Slika 5. Korito rijeke Vrbanje (područje vodozahvata)

Do sada nisu posebno valorizovani uticaji u neposrednom uzvodnom sektoru toka od izvorišta. U tom smislu neophodno je ubrzati izradu Programa sanitarne zaštite izvorišta “Bijelo polje” sa uspostavom sanitarnog režima u svakoj izdvojenoj zoni (izvorišta lokalnih vodovoda). Sa aspekta ukupne zaštite voda rijeke Vrbanje neophodno je ubrzati izradu planova i realizaciju izgradnje fekalne kanalizacije i prečistača otpadnih voda na nizvodnom dijelu toka od grada i većim Mjesnim zajednicama (Šiprage, Maslovar, Vrbanjci). Na taj način bi se minimizirao ovaj konstantan negativni uticaj na kvalitet voda rijeke Vrbanje.

U smislu rekapitulacije opštih karakteristika sliva Vrbanje potrebno je naglasiti neophodnost djelovanja lokalne zajednice u stvaranju preduslova za primjenu tzv. „integralnog upravljanja vodnim resursima u slivu Vrbanje“. Polazeći od važećih

⁸ Водопривредна основа

institucionalnih okvira (Zakon o vodama; Zakon o zaštiti životne sredine) potrebno je sprovesti niz aktivnosti, mjera i procesa usmjerenih ka zadovoljenju različitih učesnika u slivu, ali uvijek imajući u vidu očuvanje prirodnog potencijala. Održivost u procesu iskorišćavanja voda, zaštite vodnih resursa sliva i akvatičnog eko-sistema i zaštite od štetnih djelovanja voda u slivu, zahtjeva kontinuiran i sinhronizovano djelovanje šire zajednice, odnosno svih stanovnika na teritoriji Opštine. Terminološki i suštinski koncept integralnog upravljanja označava da svi ciljevi razvoja vodoprivredne infrastrukture budu optimalno usklađeni sa ciljevima svih ostalih korisnika prostora, odnosno sa socijalnim, privrednim, urbanim, saobraćajnim, ekološkim i drugim ciljevima. Izdvojeni ciljevi zaštite životne sredine u području sliva Vrbanje treba da obuhvataju prvenstveno ekološke ali i druge ciljeve vrednovanja i zaštite vodnih potencijala, pri čemu se moraju obuhvatiti aspekti: ostvarenje zahtjevanje klase kvaliteta vode rijeke Vrbanje i ostalih vodotoka; zahtjevi za očuvanje i unapređenje životne sredine u zoni svih naselja i urbane cjeline Kotor Varoši; revitalizacija vodotoka i njihova renaturalizacija kako bi se stvorili uslovi za obnovu i očuvanje flore, faune, raznovrsnosti biodiverziteta i akvatičnih eko-sistema; definisanje zone rezervata i drugih zaštićenih prostora posebnih ekoloških vrijednosti i namjena.

Vodosnabdijevanje

Na teritoriji Opštine postoji oko 400 lokalnih (seoskih) sistema za vodosnabdijevanje i jedan centralizovani za vodosnabdijevanje grada. Stanovništvo MZ Šiprage se snabdijeva vodom lokalnim vodovodnim sistemom, koji je djelomično saniran 1996. godine a postoji i nekoliko manjih lokalnih vodovoda. Slična situacija je i u MZ Grabovica gdje je u toku izgradnja centralnog mjesnog vodovoda. Bitno je istaći da trenutno ne postoji nikakvo kondicioniranje vode u ovim vodovodnim sistemima. Na području MZ Maslovare dio stanovništva se snabdijeva vodom sa centralnog vodovoda koji je saniran 1997. godine, dio sa novoizgrađenog vodovoda "Raštani" a ostali sa drugih različitih izvora. Na teritoriji ove MZ nalazi se pogon "Jezerka" (klaonica i prerada pilećeg mesa) koji je u fazi rekonstrukcije i koji posjeduje uređaj za prečišćavanje otpadnih voda, čiji je prirodni recipijent potok Jezerka. Kroz Maslovare protiče rijeka Kruševica koja prima sve fekalne otpadne vode i gdje je izražen negativni uticaj otpada iz drvoprerađivačkih kapaciteta. Kao ni pomenuti lokalni sistemi za vodosnabdijevanje, ni sistem u Maslovarama nema nadzor i kontrolu kvaliteta vode. MZ Obodnik i Vrbanjci se snabdijevaju vodom sa mjesnih vodovoda i niza manjih alternativnih izvora, takođe bez nadzora i kontrole kvaliteta zahvaćene i distribuirane vode. Slična situacija je i kod ostalih MZ na teritoriji Opštine (MZ Zabrdje, Liplje i Vagane). U smislu rekapitulacije stanja vodosnabdijevanja u navedenim mjesnim zajednicama bitno je istaći da velika većina predmetnih sistema nema neophodnu kontrolu stanja kvaliteta i kvantiteta zahvaćene i distribuirane vode kao i zakonom predviđenu dokumentaciju (odobrenja za građenje, upotrebne dozvole i vodopravni akti). Zbog toga je nophodno realizovati konkretne aktivnosti na sagledavanju stanja izvorišta, njegove minimalne i maksimalne izdašnosti, stanja distributivne mreže, karakteristika potrošnje, bilansa potreba za vodom u određenom planskom periodu, hemijskog, bakteriološkog i mikrobiološkog režima zahvaćene vode kao i monitoringa kvaliteta vode u distributivnoj mreži, načina adekvatnog i efikasnog kondicioniranja vode i zaštite svih izvorišta.

Što se tiče vodovodnog sistema grada Kotor Varoš potrebno je istaći da je prvi

vodovod izgrađen 1965. godine. Ovaj sistem za vodosnabdijevanje koristi vodu sa kaptaže izvora "Sokoline" i predstavlja gravitacioni sistem. Pomenuto vrelo je kraškog tipa sa izdašnošću koja se karakteriše izraženim oscilacijama od 20 do 2-4 l/s. Vrelo se karakteriše pojavom zamućenja u periodu većih padavina. Ovaj sistem obuhvata i rezervoar zapremine 300 m³ a koristi se i danas. Intenzivnim naseljavanjem, proširenjem proizvodnih kapaciteta kao i povećanjem potrošnje vode po stanovniku ovaj prvi vodovodni sistem nije mogao zadovoljiti potrebe za vodom. Zbog toga je nakon sprovedenih istražnih radova problem dodatnih količina vode za vodosnabdijevanje Kotor Varoši riješen izgradnjom bunarskog sistema na lokalitetu „Bijelo polje“. Naime, 1977. godine izvršena je izgradnja dva kopana bunara sa pumpnom stanicom. Izdašnost izvorišta je 50 l/s koja u periodu hidrološkog minimuma pada i do 20 l/s. Sa pomenute pumpne stanice voda se potisnim cjevovodom promjera $\varnothing 200$ mm distribuirana do rezervoara na Čepačkom brdu zapremine 300 m³. Zbog ograničenog rezervoarskog prostora i dotrajalosti distributivne mreže (sekundarna mreža) sa izraženim gubicima dolazilo je do čestih prekida u vodosnabdijevanju. Ovakvo stanje je bilo do 1996. kada je izvršena izrada projektne dokumentacije i realizacija aktivnosti koja su rezultirala poboljšanjem u snabdijevanju grada vodom. Ove aktivnosti su obuhvatale: izgradnju objekta za podizanje nivoa rijeke Vrbanje u području vodozahvata-stabilizacioni pragovi; izgradnju odbrambenog nasipa za zaštitu od visokih voda Vrbanje; izgradnju objekta za prihranjivanje i uklanjanje mutnoće podzemnih voda; kao i novog potisnog cjevovoda, hlorne stanice, novog rezervoarskog prostora i novog prstena distributivne mreže. Veći dio ovih aktivnosti je završen ali da bi se u potpunosti poboljšali uslovi vodosnabdijevanja grada potrebno je obezbjediti dodatna finansijska sredstva. U cilju zaštite od velikih voda rijeke Vrbanje izgrađen je zaštitni nasip u dužini od 1500 metara. U periodu izraženog vodostaja rijeke Vrbanje dolazi do pojave zamućenja i pada kvaliteta zahvaćene vode na vodozahvatu. Do sada nije izgrađen predviđeni obodni kanal za prihvatanje i odvod oborinskih voda koje se slijevaju sa padine uz magistralni put prema izvorištu. Na osnovu proračuna o potrebama u vodi za planski period nisu obezbjeđene dovoljne količine vode, odnosno prisutan je deficit vode za potrebe vodosnabdijevanja.

Na osnovu iznesenog potrebno je inicirati i organizovati aktivnosti na prevazilaženju ovakvog stanja u vodosnabdijevanju. U tom smislu nameće se potreba izrade investiciono-tehničke dokumentacije koja bi bila usmjerena na mogućnost obezbjeđenja dodatnih količina vode za vodosnabdijevanje. U tom smislu bi se valorizovao sadašnji sistem zahvatanja vode i dala odgovarajuća varijantna rješenja za nove količine zahvaćene vode. (programirana hidrogeološka istraživanja u širem reonu Bijelog polja).

4.1.2. Identifikacija i analiza problema

Problemi u ovoj oblasti su sljedeći:

- neadekvatno vodosnabdijevanje na području grada,
- upitan kvalitet vode za piće,
- neriješeno vodosnabdijevanje u ruralnim područjima, voda iz postojećih seoskih vodovoda nezadovoljavajućeg kvaliteta,
- nezaštićenost i zagađenost izvorišta i vodotokova,
- nepostojanje i dotrajalost sistema fekalne i oborinske kanalizacione mreže,
- smanjena količina vode u koritu Vrbanje,
- neuređena korita i neregulisan tok rijeka, nepostojanje zaštite od poplava,

- nezakonita gradnja i privatizovanje riječnih tokova,
- nesavjestan odnos stanovništva prema vodi,
- neinformisanost stanovništva o stanju vodnih resursa.

Glavni uzroci problema

Glavni uzroci problema u ovoj oblasti su:

- nepostojanje planova i strategije korištenja i upravljanja vodnim resursima,
- zastarjelost i nefunkcionalnost vodovodnog sistema na području grada,
- neredovna kontrola kvaliteta pitke vode,
- neizgrađenost vodovodnih sistema u ruralnim područjima,
- postojeći seoski vodovodi izgrađeni bez odgovarajuće dokumentacije, zaštite i neregulisano upravljanje istim,
- neutvrđene zaštitne zone,
- postojanje divljih deponija u zonama izvorišta i u vodotocima,
- ispuštanje svih otpadnih voda direktno u vodotoke bez prečišćavanja,
- niska opšta zdravstveno ekološka kultura stanovništva,
- relativno blag odnos kontrolnih i drugih organa u postupku sankcionisanja zagađivača vodotoka (inspeksijskih i sudskih organa),
- nedostatak finansijskih sredstava,
- nesavjestan odnos stanovništva prema vodnim resursima,
- neprovođenje zakonskih propisa od strane nadležnih organa,

Posljedice problema

Posljedice navedenih problema su:

- nemogućnost adekvatnog korištenja vodnih resursa (za potrebe domaćinstava i privrede),
- ugrožavanje kvaliteta vode i narušavanje ekoloških karakteristika vodotoka,
- stalna bakteriološka zagađenost lokalnih vodovoda, otvorenih vodotoka i izvora (bakteriološki pozitivitet),
- ugrožavanje zdravlja stanovništva i mogućnost pojave zaraznih bolesti,
- ugrožavanje flore i faune u vodotocima.

Mogući uticaji

Navedeni problemi utiču:

- direktno na čovjekovo zdravlje i uzrokuju pojavu zaraznih bolesti, stomačnih oboljenja, raznih bakterijskih, virusnih i dermatoloških infekcija,
- na cjelokupnu okolinu (biljni i životinjski svijet),
- na mijenjanje ambijenta u neposrednoj blizini vodotoka,
- na ukupan kvalitet čovjekovog života, stanovanja, socijalnih i zdravstvenih uslova.

4.1.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi

Da bi se saniralo i poboljšalo sadašnje stanje u oblasti raspolaganja vodnim resursima neophodno je ostvariti sljedeće ciljeve:

- adekvatno vodosnabdijevanje grada pitkom vodom,

- kvalitet vode u skladu sa standardima,
- riješeno vodosnabdijevanje u ruralnim područjima,
- zaštićena i očišćena izvorišta i vodotoci,
- izgrađen fekalni i oborinski kanalizacioni sistem sa prečištačima i spriječeno direktno ispuštanje fekalnih voda u vodotoke,
- spriječeno opadanje i povećane količine vode u koritu Vrbanje,
- uređena korita, regulisan tok rijeka i urađena zaštita od poplava,
- spriječeno privatizovanje riječnih tokova,
- podignut nivo ekološke svijesti stanovništva,
- stanovništvo informisano o stanju vodnih resursa.

Mjere

Da bi se ostvarilo adekvatno korištenje, zaštita i upravljanje vodnim resursima potrebno je preduzeti sljedeće mjere:

- čišćenje korita rijeke Vrbanje u zaštitnoj zoni vodozahvata,
- izrada projektne dokumentacije za povećanje akumulacije na rijeci Vrbanji (vodozahvata),
- izgradnja vodozahvata,
- izrada programa uređenja i zaštite izvorišta Bijelo polje (obodni kanal, bunari i crpna stanica),
- izgraditi sistem vodosnabdijevanja grada po glavnom izvedbenom projektu,
- rekonstrukcija stare vodovodne mreže,
- uspostaviti svakodnevnu kontrolu vode (laboratorija),
- riješiti kvalitetno upravljanje sistemima vodosnabdijevanja,
- uraditi procjenu uticaja privrednih i drugih subjekata u zonama zaštite izvorišta i vodozahvata na kvalitet voda,
- riješiti vodosnabdijevanje u svim mjesnim zajednicama,
- uspostaviti prioritete zone zaštite izvorišta,
- izvršiti uklanjanje svih divljih deponija u slivnom području rijeke Vrbanje,
- spriječiti ispuštanje industrijskih i fekalnih voda od domaćinstava u vodotoke,
- izgraditi kanalizacione sisteme u ruralnim područjima,
- spriječiti nelegalno vađenje šljunka iz riječnih korita i izvlačenje šume riječnim koritima,
- podsticati upotrebu bioloških sredstava i prirodnih đubriva u obradi zemljišta,
- završiti izgradnju kanalizacionog sistema grada po glavnom izvedbenom projektu,
- riješiti kvalitetno upravljanje kanalizacionim sistemima,
- obezbijediti prečišćavanje otpadnih voda na području grada (prečištača),
- utvrditi uzroke smanjenja nivoa vode,
- uraditi katastar svih erozivnih i plavnih područja u vodotoku rijeke Vrbanje,
- izgradnja adekvatnih zaštitnih objekata,
- vršiti pošumljavanje slivnog područja,
- provjera stanja na terenu po pitanju nezakonite gradnje i privatizovanja riječnih tokova i uspostavljanje regulative,
- edukacija stanovništva o racionalnom korištenju vodnih resursa,
- uvesti redovno obavještanje građana o stanju vodnih resursa.

4.1.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: KORIŠTENJE, ZAŠTITA I UPRAVLJANJEM VODNIM RESURSIMA				
Problem: Neadekvatno vodosnabdijevanje na području grada				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj: Adekvatno vodosnabdijevanje grada pitkom vodom				
1.1. Čišćenje korita rijeke Vrbanje u zaštitnoj zoni vodozahvata	Komunalno preduzeće	kontinuirano	25.000,00 KM (godišnje)	Komunalno preduzeće
1.2. Izrada projektne dokumentacije za povećanje akumulacije na rijeci Vrbanji (vodozahvata)	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	20.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode
1.3. Modernizacija pristupnog puta	Opština	1 godina	70.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće
1.4. Izgradnja vodozahvata (gabrioni)	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	300.000,00 KM	Opština; Donatori
1.5. Izrada projektne dokumentacije za izgradnju obodnog kanala, bunara i crpne stanice	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	30.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS
1.6. Izgradnja obodnog kanala-zaštita od fekalnih i oborinskih voda	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	250.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS; Donatori
1.7. Izgradnja glavnog bunara većeg kapaciteta	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	120.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS
1.8. Izgradnja nove crpne stanice sa pumpama odgovarajućeg kapaciteta	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	70.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS

1.9. Izgradnja rezervoara po glavnom izvedbenom projektu	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	600.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS; Donatori
1.10. Izgradnja primarne mreže po glavnom izvedbenom projektu	Opština, Komunalno preduzeće	2 godine	500.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS; Donatori
1.11. Rekonstrukcija stare vodovodne mreže (zamjena azbestnih cijevi)	Opština, Komunalno preduzeće	2 godine	700.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS; Donatori
1.12. Izrada projektne dokumentacije za izgradnju laboratorije	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	8.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS
1.13. Izgradnja laboratorije	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	50.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS
1.14. Nabavka opreme i opremanje laboratorije	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseca	50.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS
1.15. Donošenje odluke o upravljanju postojećim i novoizgrađenim vodovodnim sistemima	Opština	1 godina	---	---
1.16. Procjena uticaja privrednih i drugih subjekata u zonama zaštite izvorišta i vodozahvata na kvalitet voda	Opština, Komunalno preduzeće, Institut zdravlja RS	1 godina	100.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Donatori

Problem: Neriješeno vodosnabdijevanje u ruralnim područjima, voda iz postojećih seoskih vodovoda nezadovoljavajućeg kvaliteta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj: Riješeno vodosnabdijevanje u ruralnim područjima				
2.1. Izgradnja vodovoda u MZ Maslovare	Opština, MZ	1 godina	250.000,00 KM	Opština; Vlada RS
2.2. Izgradnja vodovoda u MZ Grabovica	Opština, MZ	1 godina	180.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Građani i donatori
2.3. Sanacija i proširenje vodovoda u MZ Šiprage	Opština, MZ	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština; Vlada RS
2.4. Izrada projekta vodovoda u MZ Obodnik	Opština	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština
2.5. Izgradnja vodovoda u MZ Obodnik	Opština, MZ	1 godina	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS
2.6. Sanacija, proširenje i izgradnja novih vodovoda u MZ Vrbanjci	Opština, MZ	1 godina	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS; građani
2.7. Izrada projekta vodovoda u MZ Zabrđe	Opština	6 mjeseci	25.000,00 KM	Opština
2.8. Sanacija i proširenje vodovoda u MZ Zabrđe	Opština	1 godina	250.000,00 KM	Opština; Vlada RS
2.9. Izrada projekta vodovoda u MZ Liplje	Opština	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština
2.10. Izgradnja vodovoda u MZ Liplje-sanacija i proširenje kapaciteta vodovoda	Opština	1 godina	20.000,00 KM	Opština; Vlada RS
2.11. Izrada projekta vodovoda u MZ Vagani	Opština	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština

2.12. Izgradnja vodovoda u MZ Vagani	Opština	1 godina	50.000,00 KM	Opština; Vlada RS
2.13. Sanacija i proširenje kapaciteta vodovoda u MZ Kruševo Brdo	Opština	6 mjeseci	12.000,00 KM	Opština
Problem: Nezaštićenost i zagađenost izvorišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
3. Cilj: Zaštićena i očišćena izvorišta				
3.1. Uspostaviti prioritetne zone zaštite izvorišta i njihovo uređenje	Opština, Agencija za vode	2 godine	20.000,00 KM	Opština
3.2. Riješavanje imovinsko-pravnih odnosa	Opština	2-3 godine	250.000,00 KM	Opština
Problem: Nezaštićenost i zagađenost vodotoka				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
4. Cilj: Zaštićeni i očišćeni vodotoci				
4.1. Izrada informacije o „divljim“ deponijama na području opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština
4.2. Izrada programa uklanjanja divljih deponija u slivnom području rijeke Vrbanje	Opština	6 mjeseci	---	Opština
4.3. Izvršiti uklanjanje divljih deponija u slivnom području rijeke Vrbanje	Opština, Komunalno preduzeće, Nevladin sektor	3 godine	500.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS; Donatori
4.4. Izrada projekata kanalizacionih sistema sa prečistačima u ruralnim područjima	Opština	1 godina	25.000,00 KM	Opština

4.5. Izgradnja kanalizacionih sistema sa prečistačima u ruralnim područjima	Opština,	5 godina	500.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
4.6. Izrada plana korištenja, održavanja i kontrole upotrebe kanalizacionih sistema i septika u ruralnim područjima	Opština, Komunalno preduzeće	2 godine	10.000,00 KM	Opština
4.7. Spriječiti nelegalno vađenje šljunka iz riječnih korita i izvlačenje šume riječnim koritima	Opština, Inspekcijska služba, Komunalno preduzeće	kontinuirano	---	Opština
4.8. Izrada pravilnika o podsticaju za upotrebu bioloških sredstava i prirodnih đubriva u obradi zemljišta i njegova primjena	Opština	1 godina	5.000,00 KM (godišnje)	Opština
Problem: Nepostojanje i dotrajalost sistema fekalne i oborinske kanalizacione mreže				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
5. Cilj: Izgrađen fekalni i oborinski kanalizacioni sistem sa prečistačima i spriječeno direktno ispuštanje fekalnih voda u vodotoke				
5.1. Završiti izgradnju kanalizaconog sistema grada po glavnom izvedbenom projektu	Opština, Komunalno preduzeće	2 godina	5.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS
5.2. Izrada projekta oborinske kanalizacije	Opština	1 godina	6.000,00 KM	Opština
5.3. Izgradnja oborinske kanalizacije grada	Opština	2 godina	500.000,00 KM	Opština
5.4. Izrada projekta prečistača otpadnih voda	Opština	1 godina	20.000,00 KM	Opština
5.5. Izgradnja prečistača otpadnih voda	Opština	2 godine	5.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori

5.6. Donošenje odluke o upravljanju postojećim i novoizgrađenim sistemima za odvod otpadnih i oborinskih voda sa prečistačem	Opština	1 godina	---	Opština
5.7. Izrada plana korištenja, održavanja i kontrole upotrebe gradskog sistema za odvod otpadnih i oborinskih voda sa prečistačem kao i septika (koje ne mogu biti spojene na sistem)	Opština, Inspeksijska služba	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština
Problem: Smanjena količina vode u koritu vrbanje				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
6. Cilj: Spriječeno opadanje i povećane količine vode u koritu Vrbanje				
6.1. Izrada hidro-meteorološkog elaborata o uzrocima smanjenja količine vode u koritu rijeke Vrbanje	Opština, Agencija za vode, Hidrometeorološki zavod	1 godina	30.000,00 KM	Opština; Vlada RS
6.2. Izrada programa izgradnje akumulacija vode na rijeci Vrbanji	Opština	1 godina	15.000,00 KM	Opština
6.3. Izrada projektne dokumentacije za izgradnju akumulacija na rijeci Vrbanji	Opština	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština
6.4. Izgradnja akumulacija vode na rijeci Vrbanji	Opština	5 godina	300.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
6.5. Vršiti pošumljavanje slivnog područja	Opština, Šumska gazdinstva, NVO	kontinuirano	50.000,00 KM (godišnje)	Opština; Srpske Šume; Vlada RS

6.6. Izrada elaborata o promjenama biodiverziteta	Opština, Institut	1 godina	10.000,00 KM	Opština; Vlada RS
Problem : Neuređena korita i neregulisan tok rijeka, nepostojanje zaštite od poplava				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
7. Cilj: Uređena korita, regulisan tok rijeka i urađena zaštita od poplava				
7.1. Uraditi katastar svih erozivnih i plavnih područja u vodotoku rijeke Vrbanje	Opština, Ovlaštena institucija	1 godina	20.000,00 KM	Opština; Vlada RS
7.2. Izgradnja adekvatnih zaštitnih objekata (zaštitni nasipi, zidovi i sl.)	Opština	3 godine	250.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Nezakonita gradnja i privatizovanje riječnih tokova				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
8. Cilj: Spriječeno privatizovanje riječnih tokova				
8.1. Izrada izvještaja o stanju na terenu po pitanju nezakonite gradnje i privatizovanja riječnih tokova	Opština (Inspeksijska služba)	1 godina	---	Opština
8.2. Izrada informacije o uticaju izgrađenih objekata na migratorna kretanja riba i drugih vodenih organizama	Opština, Nevladin sektor, (Ribolovna udruženja)	1 godina	10.000,00 KM	Opština
Problem: Neinformisanost i nesavjestan odnos stanovništva prema vodi				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
9. Cilj: Podignut nivo ekološke svijesti stanovništva				

9.1. Izrada programa edukacije stanovništva o značaju, zaštiti i racionalnom korištenju vodnih resursa	Opština, NVO	3 mjeseca	---	---
9.2. Edukacija stanovništva o značaju, zaštiti i racionalnom korištenju vodnih resursa	Opština, NVO	kontinuirano	3.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori
9.3. Informisanje stanovništva o stanju vodnih resursa (organizovanje rtv emisija, časopisi itd.)	Opština, NVO, Sredstva informisanja	kontinuirano	3.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori

4.2. UPRAVLJANJE OTPADOM

4.2.1. Procjena stanja

Otpad predstavlja jedan od prioriternih problema zaštite životne sredine. Godišnje se stvaraju veće količine čvrstog otpada svih kategorija, koji se uglavnom odlažu nekontrolisano, usljed nedovoljnog broja propisno uređenih sanitarnih deponija. Ovakvo odlaganje otpada neposredno ugrožava zdravlje stanovništva, kako onog koje živi u neposrednoj blizini deponija, tako i šire. U komunalnoj djelatnosti prisutni su brojni problemi koji se tiču nedovoljnih kapaciteta za prikupljanje, odvoz i deponovanje otpada. Odnos lokalne zajednice prema sopstvenom otpadu pokazatelj je stepena razvoja te zajednice, dostignutost nivoa ekološke svijesti i kulture njenih članova, njihovog odnosa prema životnoj sredini i prema sopstvenoj budućnosti. Nekontrolisano odlaganje čvrstog otpada na neuređenim površinama jedan je od najizraženijih oblika degradacije životne sredine.

Osnovni problemi proizilaze iz dosadašnjeg društvenog odnosa prema otpadu i načinu upravljanja, nedostatka vertikalne i horizontalne upravljačke i stručne usklađenosti i organizovanosti, pomanjkanja pravnih propisa i ekonomskih mjera.

Upravljanje otpadom je svakako jedan od glavnih pravaca u oblasti zaštite životne sredine i u opštini Kotor Varoš. Definitivno, nema nijedne sredine – grad, mjesna zajednica ili selo – koja je uspješno riješila ovaj problem. Naročito su složeni problemi otpada kako u gradu tako i u većim MZ: Maslovare, Šiprage, Grabovica, Obodnik, Vrbanjci, Zabrdje.

Trenutno stanje sistema za organizovano prikupljanje, transport i deponovanje otpada u opštini Kotor Varoš je na niskom nivou. U opštini Kotor Varoš organizovano je prikupljanje otpada samo na području grada i dijelomično u MZ Zabrdje. Prikupljanje, transport i deponovanje otpada vrši KP "Bobas" ad Kotor Varoš, sa dotrajalim sredstvima rada i to: specijalno vozilo za prikupljanje otpada 2 kom. kapaciteta 4-8 m³ otpada u sabijenom stanju, proizvedeni 1990. god.i autopodizač-kontejnera proizveden 1988 god. (tabela 6)

Red. broj	TIP VOZILA	GODINA PROIZVODNJE	KAPACITET	NOSIVOST
1	TAM 130 SMEČAR	1988	5 m ³	5 t
2	TAM 130 KONTEJNER	1989	5 m ³	5 t
3	TAM 190 SMEČAR	1990	10 m ³	10 t
4	TRAKTOR IMT 539		2 m ³	2 t
5	KONTEJNERI OTVORENI I ZATVORENI	13 KOMADA	5-7 m ³	

Tabela 6. Osnovna sredstva za prikupljanje odvoz i deponovanje otpada kojima raspolaže KP "Bobas" ad Kotor Varoš

Organizovano deponovanje otpada sa područja grada vrši se na gradsku deponiju u naselju Duratovci. U ostalim mjesnim zajednicama otpad građani spaljuju ili odlažu na "divlje" deponije.

Na teritoriji opštine Kotor Varoš postoji veliki broj "divljih" deponija, a nekontrolisano

odlaganje otpada na javnim površinama, putnom pojasu, obalama i koritima vodotoka i sličnim mjestima je svakako najuočljiviji ekološki problem, koji je prije svega posljedica niskog nivoa ekološke svijesti i kulture stanovništva.

Potencijalno najveću opasnost predstavlja otpad životinjskog porijekla, koji se odlaže zajedno sa komunalnim otpadom na gradsku deponiju odnosno "divljim" deponijama u naseljima, na obalama i u koritima vodotoka. Takođe i industrijski otpad predstavlja veliku opasnost i rizik po životnu sredinu i zdravlje.

Gradska deponija

Gradska deponija (slika 6.) u naselju Duratovci nalazi se na udaljenosti od oko 4 km od Kotor Varoša. Ukupna površina deponije je oko 3 ha. Na gradsku deponiju odlaže se komunalni otpad iz domaćinstava i sa javnih površina, otpad iz javnih ustanova, radnih organizacija, klaonički otpad, uginule životinje i otpad drugog porijekla. Prosječna dnevna količina nesabijenog otpada koja se doveze na deponiju je od 12 – 15 m³. Osim razastiranja ne vrši se nikakav drugi tretman otpada što prouzrokuje pojavu neprijatnog mirisa truleži, pojavu velikog broja grabežljivaca, glodara i insekata, te pojave opasnosti od požara. Gradska deponija nije na velikoj udaljenosti od rijeke Vrbanje i okolnih naselja, tako da se ne može isključiti njen negativan uticaj na kvalitet vode i njen živi svijet. Pored toga, pored same deponije protiče Marića potok (lijeva pritoka Vrbanje) koja direktno trpi negativan uticaj deponije, a neposredno i posredno i sama Vrbanja.

Slika 6. Gradska deponija

Pretpostavka da se radi o vodonepropusnom zemljištu nije argumentovana i ne može biti uzeta kao siguran mehanizam zaštite s obzirom na mogućnost spiranja opasnih materija oborinskim vodama u pomenuti potok a samim tim i u Vrbanju. Nije poznato da su rađena istraživanja koja se odnose na nepropusnost terena na kojem se nalazi gradska deponija (tip podloge). Takođe treba istaći da se na gradskoj deponiji često dešavaju

požari, a to dovodi do stvaranja ogromnih oblaka dima, zagađenja vazduha i širenja neprijatnog mirisa.

Na ovom staništu u poslednjem periodu uočena je povećana brojnost populacija raznih grupa organizama: ptica (vrana, gavran, golub), zmija, glodara i dr. Boravak ovih životinja na ovakvom tipu staništa može da bude potencijalna opasnost za stanovništvo. Sa ovog mjesta vrši se radijacija glodara i gmizavaca u okolna naselja. Mnogi od ovih organizama su prenosioci zaraznih i parazitskih bolesti.

Takođe, treba istaći negativan uticaj deponije na estetski izgled grada.

Sve su ovo razlozi koji bi trebali da dovedu do saniranja i zatvaranja gradske deponije i odvoz otpada na regionalnu deponiju Ramići.

Medicinski otpad

Trenutno nije razriješen problem kabastog medicinskog otpada jer se isti spaljuje i teško je odrediti koje su to količine (dnevne ili sedmične) koje se uništavaju, ali treba imati u vidu činjenicu da je u pitanju ambulanti rad i da nema klasičnog bolničkog otpada. Po dobijanju instrukcije od strane Ministarstva zdravlja RS krajem prošle godine trebao bi da se vrši selektivan tretman medicinskog otpada i to na sljedeći način:

- medicinski oštri otpad (igle, lancete i drugo) pakuje se prema instrukciji u posebne kese, čuva se u zasebnoj prostoriji i kada se prikupi dovoljna količina ustupa se ovlaštenoj organizaciji za uništavanje medicinskog otpada preko KBC Banja Luka,
- zavojni materijal se takođe posebno pakuje i mora se dostaviti na uništavanje.

U narednom periodu će se kabasti otpad uništavati u spalionici u Doboju, prema informacijama iz Doma zdravlja Kotor Varoš.

Tečni otpad iz laboratorija, zubotehnike, ambulanti i RTG kabineta nema nikakav poseban tretman i ide direktno u gradsku kanalizaciju, a koja se direktno ulijeva u korito rijeke Vrbanje iznad zone gradskog kupališta „Brana“.

Radioaktivnog otpada nema, jer se takva djelatnost ne obavlja u Domu zdravlja, a ploče (nosači filma) se ne bacaju nego se repariraju u za to ovlaštenoj organizaciji.

Divlje deponije

Opštinu Kotor Varoš karakteriše postojanje veoma velikog broja nekontrolisanih odlagališta otpada, odnosno "divljih deponija". Najveći broj deponija se nalazi na javnim površinama, na obalama rijeka i sl. Nekontrolisanim odlaganjem otpada najviše su ugrožene obale rijeka i potoka koje protiču kroz naselja ili su u njihovoj blizini.

Divlje deponije na kojima je odložena veća količina otpada su:

- deponija klaoničkog otpada u selu Garići koja predstavlja veliki ekološki problem, sa svim negativnim efektima koji su navedeni i za gradsku deponiju,
- deponija industrijskog otpada od kože u krugu bivše fabrike Proleks, koja je u neposrednoj blizini korita rijeke Vrbanje,
- deponija komunalnog otpada u Usjeku, Podbrđe,
- deponija otpada na Rastovoj kosi, Borje, dva lokaliteta, velike količine otpada.

Ostale evidentirane divlje deponije su deponije ili deponija: u Usjeku (Podbrđe), Marića potok (prema gradskoj deponiji), u Bilicama (na tri lokacije uz put Bilice-Tešići), na prevoju Glog (prema Vaganima), na regionalnom putu R-413 prema Sokolinama, u Vigošti, kod bivšeg kafea „Libero“ u Obodniku, kod pilane „GO-TIMBER“ (Grabovica), uz potok Ćorkovac (Šiprage), na obali rijeke Demička (Šiprage), kod ambulante u

Šipragama, iznad motela „Bubić“ (Maslovare), na obali Čolić potoka (Maslovare), u naselju Raštani (Maslovare), u naselju Kolona (na obali rijeke Kruševice, Maslovare), na obali Kruševice kod pilane „Bubić“ (Maslovare), u zaseoku Jeftimir uz potok Jezerka (Maslovare).

Pored predhodno navedenih deponija prema nezvaničnim informacijama (građani, NVO i dr.) postoji još značajan broj divljih deponija na području opštine što ukazuje na potrebu izrade katastra divljih deponija.

4.2.2. Identifikacija i analiza problema

Ekološki problemi:

- neadekvatna gradska deponija,
- nepostojanje organizovanog odvoza otpada na cijeloj teritoriji opštine,
- nepostojanje selektivnog razdvajanja i prikupljanja otpada,
- postojanje „divljih“ deponija,
- prljave ulice, javne površine i neuređeni parkovi.

Glavni uzroci problema:

- nesavjestan odnos građana prema životnoj sredini,
- nesavjestan odnos građana prema komunalnim objektima,
- loše organizovan sistem upravljanja otpadom,
- nedostatak finansijskih sredstava,
- neefikasan rad kontrolnih organa,
- nepostojanje kontejnera za selektivno odvajanje otpada,
- loš rad komunalnog preduzeća.

Posledice problema:

- zagađeno zemljište, voda i vazduh,
- narušavanje estetskog izgleda životne sredine i narušen prirodni ambijent,
- negativan uticaj na zdravlje stanovništva i opasnost od širenja infektivnih i drugih oboljenja,
- neugodni mirisi iz kontejnera i deponija,
- raznošenje otpada sa gradske i divljih deponija po gradu i naseljima,
- povećanje broja pojedinih grupa životinja (grabežljivaca, glodara i insekata),
- spiranje opasnih materija oborinskim vodama sa deponija u vodotoke,
- pojava požara na deponijama i širenje dima.

Mogući uticaji

Uticaj navedenih problema na ljudsko zdravlje je negativan zbog pojave zaraznih bolesti. Svi ovi problemi predstavljaju veliku prijetnju za životnu sredinu pogotovo izvorima pitke vode, zemljištu, šumama, rijekama, vazduhu odnosno lošem ukupnom životnom ambijentu.

4.2.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi

Da bi se saniralo i poboljšalo sadašnje stanje u oblasti upravljanja otpadom neophodno je ostvariti sljedeće ciljeve:

- sanirana i uređena gradska deponija,
- organizovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine,
- formirane adekvatne pretovarne stanice (deponije),
- sanirane divlje deponije,
- čiste i uredne ulice, javne površine i parkovi,
- podignuta ekološka svijest stanovništva.

Mjere

- sanirati gradsku deponiju,
- obezbijediti redovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine,
- formirati adekvatnu pretovarnu stanicu (deponije),
- sanirati veće divlje deponije:
 - deponija klasičnog otpada u selu Garići
 - deponija industrijskog otpada od kože u krugu bivše fabrike Proleks,
 - deponija komunalnog otpada u Usjeku, Podbrđe,
 - deponija otpada na Rastovoj kosi, Borje,
- sanirati ostale divlje deponije,
- obezbijediti čiste ulice, javne površine i uređene parkove,
- edukacija stanovništva o negativnom uticaju otpada na okolinu.

4.2.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: UPRAVLJANJE OTPADOM				
Problem : Neadekvatna gradska deponija				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj: Sanirana i uređena gradska deponija				
1.1. Izraditi projekat sanacije gradske deponije i revitalizacije zemljišta	Opština	6 mjeseci	6.000,00 KM	Opština
1.2. Sanacija i uređenje gradske deponije i revitalizacija zemljišta po projektu	Opština, Komunalno preduzeće	3 godine	2.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Nepostojanje organizovanog odvoza otpada na cijeloj teritoriji opštine				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj: Organizovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine				
2.1. Uraditi procjenu količine i načina odlaganja i prikupljanja otpada	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće
2.2. Nabavka i postavljanje konterjnera, korpi i posuda za odlaganje otpada	Opština, Komunalno preduzeće,	2 godine	250.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Građani
2.3. Nabavka opreme za prikupljanje prevoz i deponovanje otpada	Opština, Komunalno preduzeće	3 godine	1.000.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS; Donatori

3. Cilj: Formirana adekvatna pretovarna stanica (deponija)				
3.1. Izraditi projekat pretovarne stanice	Opština	6 mjeseci	10.000,00 KM	Opština
3.2. Izgradnja pretovarne stanice po projektu	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	500.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Postojanje „divljih“ deponija				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
4. Cilj: Sanirane „divlje“ deponije				
4.1. Izrada informacije o „divljim“ deponijama na području opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština
4.2. Izrada potrebne dokumentacije za uklanjanje većih „divljih“ deponija i revitalizaciju zemljišta	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	---	---
4.3. Sanirati deponiju klaoničkog otpada u selu Garići i uraditi revitalizaciju zemljišta	Opština, Vlasnik zemljišta,	1 godina	100.000,00 KM	Vlasnik zemljišta
4.4. Sanirati deponiju industriskog otpada od kože (u krugu fabrike Proleks) i uraditi revitalizaciju zemljišta	Opština, Vlasnik zemljišta	1 godina	300.000,00 KM	Vlasnik zemljišta
4.5. Sanirati deponiju komunalnog otpada u Usjeku, Podbrđe, i uraditi revitalizaciju zemljišta	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	100.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS; Donatori
4.6. Sanirati deponiju otpada na Rastovoj kosi, Borje, i uraditi revitalizaciju zemljišta	Opština, Komunalno preduzeće	2 godine	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori

4.7. Izrada potrebne dokumentacije za uklanjanje ostalih „divljih“ deponija	Opština, Komunalno preduzeće	1 godina	---	---
4.8. Sanirati ostale „divlje“ deponije	Opština	2 godina	1.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Prljave ulice, javne površine i neuređeni parkovi				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
5. Cilj: Čiste i uredne ulice, javne površine i parkovi				
5.1. Nabavka opreme za čišćenje i uređenje ulica, javnih površina i parkova	Opština, Komunalno preduzeće	2 godine	350.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Donatori
6. Cilj: Podignuta ekološka svijest stanovništva				
6.1. Izrada programa edukacije stanovništva o načinu upravljanja otpadom i negativnom uticaju otpada na životnu sredinu	Opština, Škole, Komunalno preduzeće, NVO	3 mjeseca	---	---
6.2. Edukacija stanovništva o načinu upravljanja otpadom i negativnom uticaju otpada na životnu sredinu	Opština, Škole, Komunalno preduzeće, NVO	kontinuirano	5.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori
6.3. Informisanje stanovništva o stanju u oblasti upravljanja otpadom	Opština, Komunalno preduzeće, NVO, Sredstva informisanja	kontinuirano	3.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori

4.3. UPRAVLJANJE PROSTOROM

4.3.1. Procjena stanja

Na teritoriji opštine postoje urbana područja u mrežama naselja na kojima se može vršiti građenje objekata i druge prostorne intervencije, u skladu sa važećim propisima i prostorno planskom dokumentacijom i to:

1. Opštinski centar Kotor Varoš (slika 7.),
2. Sekundarni mjesni centri : Zabrdje sa Podbrđem; Vrbanjci; Obodnik; Maslovare i Šiprage,
3. Lokalni centri: Vagani; Liplje; Kruševo-Brdo; Grabovica;
4. Naseljena mjesta utvrđena statutom Opštine Kotor Varoš.

Međutim, bespravna gradnja je prisutna kako u urbanom tako i u ruralnim područjima opštine gdje su pojedini građevinski objekti naslonjeni na vodotoke, pješačke zone i javne površine što ugrožava životnu sredinu, zdravlje ljudi i bezbjednost građana. Što se tiče zelenih i javnih površina one su uglavnom u lošem stanju, ugroženi divljom gradnjom i malo se vodi računa o njima. Kotor Varoš je jedan od rijetkih gradova koji nema park i trg. To dovoljno govori o načinu planiranja i upravljanja prostorom koji je sada zastupljen. Prostor treba staviti u službu boljeg kvaliteta života, a ne stvarati nove probleme.

Slika 7. Opštinski centar Kotor Varoš

4.3.1.1. Stanje prostorno planske dokumentacije

Na teritoriji opštine Kotor Varoš je postojala prostorno planska dokumentacija koja je istekla 2005. godine. Kao način za prevazilaženje nedostatka iste urađena je Odluka o izgradnji objekata i uređenju prostora na području opštine Kotor Varoš do donošenja nove prostorno planske dokumentacije, koja je i sada na snazi. Trenutno su u toku aktivnosti na izradi nove prostorno planske dokumentacije.

U cilju dugoročnog upravljanja prirodnim i stvorenim uslovima, na području opštine određeno je:

- a) građevinsko zemljište,
- b) poljoprivredno zemljište,
- v) šumsko zemljište,
- g) neplodno i ugroženo zemljište,
- d) vodene površine,
- đ) zaštićena i rekreaciona područja,
- e) saobraćajne površine,
- ž) površine za ostale i specijalne namjene.

Namjena ovih površina bila je utvrđena starom prostorno planskom dokumentacijom, te Odlukom, a po donošenju nove prostorno planske dokumentacije utvrdiće se, odnosno potvrdiće se Urbanističkim planom ili posebnom odlukom Opštine.

4.3.1.2. Prirodni resursi i vrijednosti i kulturno-istorijsko naslijeđe

Prirodni resursi i vrijednosti

Posebno vrijedna prirodna dobra na području opštine Kotor Varoš su:

Parkovi prirode na lokalitetima Orahove, Grabovice i Kruševog Brda sa izuzetnim hidrografskim i pejzažnim karakteristikama, vodotok Vrbanje cijelim tokom, a posebno u zoni i u samom kanjonu Stisle, Vodotok rijeke Jakotina na kojem se naročito ističe vodopad Bobas, riječica Cvrcka sa lokalitetom Vilenska Vrela (slika 8.), Grabovička rijeka, Demička rijeka, Ilomska sa dolinom, Kruševica u gornjem toku do ušća Stevanovine, Bistrica sa pritokama i neuobičajen sistem navodnjavanja, lokalitet Solile i Hajdučka Voda na planini Borja na granici sa opštinom Teslić, lokalitet Djevojačka ravan sa šumskim kompleksom na području Grabovice, lokalitet Prelivoda iznad izvorišta potoka Kilavac oko platoa Svinjska Glava, vidikovci: Rujeva Glavica, Ježica, Šepirice i Ljuta Greda na obroncima planine Vlašić, reon Sokoline-Viševice sa interesantnim geomorfološkim formama i speleološkim pojavama, posebno lokalitet Lamnica, Gtljenka, Stijene i Dunića stijene, parkovski prostor u samom gradu.

Status prirodnih vrijednosti pod zaštitom trebaju imati i drugi kompleksi i lokaliteti koje treba utvrditi u novom Prostornom planu.

Prirodno naslijeđe i resursi se neracionalno troše i nisu adekvatno zaštićeni (nezakonita eksploatacija kamena sa prirodnih pozajmišta, eksploatacija šljunka, krivolov-u lovu i ribolovu, nezakonita sječa šume). Ona predstavljaju veliko bogatstvo opštine i njima se ne pridaje dovoljno pažnje.

Slika 8. Vilenska vrela

Kulturno-istorijsko naslijeđe

Posebno vrijedna kulturno-istorijska dobra na području opštine Kotor Varoš su:

- Arheološki lokalitet iz perioda kasne antike u Šipragama na području Crkvina od III do V vijeka (ostaci ranokršćanske bazilike),
- Kompleks srednjovjekovnog utvrđenja Kotor na uzvišenju iznad rijeke Jakotine i vodopada Bobas iz XIV vijeka, za vladavine Hrvoja Vukčića-Hrvatinića,
- Nekropola stećaka u Šipragama, Večićima i Hodžinom brdu u Grabovici,
- Lokalitet srednjovjekovne crkve u naselju Orahova (nezvaničan podatak),
- Vodenice potočare kao vrijedna baština narodne tehnike i etno-arhitekture na bujičnim vodama – vodotocima: Čurnića potok, Grabovački potok, Cvrcka, Duboki potok, Vigošta, Lipovača, Jakotina, Demička rijeka, Kruševačka rijeka, Trnovac potok, Čorkovac i Bistrica, Bosanka, Maljevska rijeka, te ostali bujičasti vodotoci.

Građevinsko naslijeđe i prirodno-prostorne vrijednosti grada Kotor Varoša nastale krajem XIX i početkom XX vijeka koje sadrže evidentne vrijednosti, moraju se poštovati kako bi se prilikom bilo kakvih zahvata ili intervencija u prostoru sačuvao

osnovni identitet korijena grada, kao vrijedna kulturno-istorijska i prirodna baština. U tom smislu, kao posebne vrijednosti zaštitu zaslužuju i:

- zgrada „Stara AUSTRO-UGARSKA škola "(Muzej),
- stara zgrada bolnice u krugu Doma zdravlja,
- objekti i zgrade na trgu „Palih Srpskih Boraca" i svi objekti stariji od 100 godina.

Kulturno-istorijsko naslijeđe je izuzetno zapušteno i ne postoje realni planovi za revitalizaciju istih.

Za arheološke lokalitete, sakralne objekte, spomen obilježja iz NOB-a potrebno je izvršiti inventarizaciju radi valorizacije područja i adekvatne zaštite.

Slika 9. Stara čaršija sa utvrđenjem Kotor u pozadini

4.3.1.3. Infrastruktura

Putna infrastruktura (drumski saobraćaj)

Ukupnu putnu mrežu na teritorijalnom području opštine Kotor Varoš čine magistralni put M-4 Banja Luka-Doboj na dionici Crna rijeka –Borja, u ukupnoj dužini od 38 km, regionalni put R-413 Kotor Varoš-Kneževo na dionici do naseljenog mjesta Zubovići, u dužini od 11 km, regionalni put R-440 Obodnik -Kruševo Brdo u ukupnoj dužini od 28 km, lokalni putevi Kotor Varoš -Vagani u dužini od 12 km, Zelenika - Gornje Liplje u dužini od 5 km i ulične površine dužine 12 km. Ostatak putne mreže čine ne kategorisani i tehnički putevi dužine od oko 403 km. Od ukupne dužine 509 km naprijed navedenih putnih pravaca svih kategorija 438 km je neasfaltirano, tj. sa tucaničkim kolovoznim zastorom, samo 71 km puteva i uličnih površina je sa savremenim kolovoznim zastorom, što je vjerovatno najniži procenat (14,8%) asfaltiranih puteva u odnosu na neasfaltirane u

Republici Srpskoj. Kako saobraćaj sa svojom infrastrukturom čini jednu od osnovnih životnih oblasti svake sredine, nije teško zaključiti da svoj doprinos nerazvijenosti Opštine daje i naprijed navedeno teško stanje u oblasti putne infrastrukture.

Ako analiziramo stanje putne mreže i putnih objekata po kategorijama puteva dolazimo do sljedećeg zaključka: da je stanje na putevima višeg ranga kao što su magistralni i regionalni putevi u boljem stanju, što je rezultat poštovanja zakonske odredbe da troškove za redovno i vanredno održavanje tih puteva snosi Republička direkcija za puteve. Zbog dobro poznatog finansijskog stanja, stanje putne mreže koja je u nadležnosti održavanja Opštine je lošije. Na putevima su izražene udarne rupe, a odvodni kanali i betonski cjevasti propusti su zarušeni. Mostovi sa drvenom nosivom konstrukcijom su u ruševnom stanju i većina ne može služiti svojoj namjeni.

Drumski saobraćaj na području Opštine čini osnovni vid transporta robe i putnika, stoga u narednom periodu osnovni cilj treba biti modernizacija sistema saobraćajnica, po utvrđenom prioritetu tako da one u budućnosti stvaraju neophodne preduslove za razvoj Opštine i njeno povezivanje sa susjednim sredinama. Povezivanjem teritorije opštine sa okruženjem i šire, preko uređenih saobraćajnica, stvara se osnovni preduslov za ekonomski razvoj.

Izgradnjom putnog pravca Kruševo Brdo - dolina rijeke Bile stvorila bi se najkraća veza opštine sa centralnim dijelom BiH a ujedno i preduslov za razvoj područja kroz koja prolazi taj putni pravac.

Sanacijom, modernizacijom i povezivanjem lokalnih puteva u naseljenim mjestima Slatina, Baština, Tešići, Bilice, Plitska, Hrvaćani, Savići, Garići i Maslovare sa ponovnim uključenjem na magistralni put M-4, stvorili bi se uslovi za prstenasti tok linijskog saobraćaja. Ovo bi doprinijelo ostanku mještana navedenih područja na svojim imanjima, tj. stvorilo mogućnost nesmetane dnevne migracije do radnih mjesta i zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

Jedan od najvećih problema u oblasti saobraćaja i puteva na području opštine je nedostatak gradske zaobilaznice. Izgradnjom i puštanjem u saobraćaj dijela magistralnog puta preko prevoja Borja, frekvencija saobraćaja kroz gradsko područje se višestruko povećala. Stvaraju se česta zagušenja saobraćajnih tokova, ugrožava se bezbjednost građana u prvom redu učenika, a kao prateća pojava povećanog inteziteta saobraćaja je i povećan procenat izduvnih gasova koji u ekološkom pogledu nanose veliku štetu. Izgradnjom zaobilaznice sav tranzitni saobraćaj bi bio usmjeren novoizgrađenim pravcem što bi u velikoj mjeri riješilo navedene probleme.

Jedan od većih problema u oblasti saobraćaja je problem nedostatka parking mjesta u gradu. Nedostatak uređenih prostora predviđenih za parkiranje vozila, između ostalog uzrokuje pojavu parkiranja vozila na trotoarima, saobraćajnicama, prilazima garažnim objektima, zelenim površinama i drugim nedozvoljenim mjestima.

Željeznički saobraćaj

Na području opštine ne postoji izgrađena infrastruktura za željeznički saobraćaj.

Od uskotračne pruge iz perioda Austro-Ugarske monarhije ostala je napuštena pružna površina označena kao javno dobro.

Potrebe za uslugama u željezničkom saobraćaju stanovništvo ostvaruje putem magistralnog pružnog pravca koji prolazi kroz centralni dio susjedne opštine Čelinac.

Vazdušni saobraćaj

Sve potrebe građana za uslugama u vazdušnom saobraćaju su naslonjene na aerodrom Mahovljani kod Banje Luke. U perspektivi je neophodno raditi na uvezivanju linijskog saobraćaja sa lokacijom aerodroma.

Poštanski saobraćaj

Poštanski saobraćaj se odvija preko osnovnog poštanskog centra u gradu i njegovih područnih jedinica u svim mjesnim zajednicama, tako da je omogućena svakodnevna dostava poštanskih pošiljki, te pružanje usluga korisnicima na cijelom području opštine.

Telefonski saobraćaj

Telefonski saobraćaj je u proteklom periodu doživio svoj nagli razvoj, uvođenjem mogućnosti korištenja mobilne telefonije, tj. pokrivanjem kompletne teritorije opštine signalom mobilne telefonije. Do sada su na tri lokacije izgrađeni predajnici signala, što je konačno riješilo problem pokrivenosti opštine signalom mobilne telefonije.

Fiksna telefonska mreža je u lošijem stanju. Tehnički zahvati na fiksnoj telefonskoj mreži ne prate promjene koje su nastale usljed migracije stanovništva. Postoji potreba za novim investicijama. Osnovu fiksne telefonije čini ATC Kotor Varoš, sa svojim područnim centralama po mjesnim zajednicama. Područja mjesnih zajednica Vagani i Kruševo Brdo do danas nemaju mogućnost korištenja usluga fiksne telefonije. U toku su aktivnosti na rješavanju tog problema u M.Z. Liplje.

Vodovodna mreža

Vodovodna mreža na području opštine Kotor Varoš je vrlo rasuta, odnosno, nije uvezana u nekakve veće sisteme koji bi se stručno nadzirali. Na području opštine prema raspoloživim podacima ima oko 400 vodovoda, od kojih 13 ima odobrenje za građenje. Međutim po našim saznanjima i na ovih trinaest vodovoda rađena je rekonstrukcija i dogradnja bez odobrenja za građenje.

Kanalizacioni sistem

Kanalizacioni sistem ne postoji samo postoje sekundarni vodovi koji se nalaze na području grada, i putem kojih se fekalije direktno ispuštaju u vodotok. Takva je situacija na teritoriji cijele opštine gdje postoji tehnička mogućnost provođenja fekalija do vodotoka. U toku je izgradnja kanalizacione mreže na području grada.

Toplovod

Toplovod na području opštine ne postoji izuzev dva kraka koja su vodila od Energane do Jelšingrada i SŠC „Nikola Tesla“, koja sada nisu u funkciji.

Elektro snabdijevanje

Na području opštine postoji elektro mreža koja je na više mjesta uništena tako da neki dijelovi ili zaseoci opštine nemaju električnu energiju. Snabdijevanje električnom energijom se vrši preko 110 kw dalekovoda dužine 35 km koji nije značajnije oštećen u toku ratnih dejstava te 20 kw dalekovoda dužine od 200 km od čega je još uvijek van upotrebe oštećeni dio dužine 24 km. Ukupna dužina niskonaponske mreže je 500 km. Trenutna dužina niskonaponske mreže je 440 km a ostatak od 60 km neophodno je sanirati. Od

ukupno 126 transformatorskih stanica u predratnom peridu, 119 je trenutno u funkciji. Trenutno se rade dvije nove („Bobas“ u Čepku i „Vakufci“ u Donjem Varošu) i sanacija jedne stare trafostanice („Rujevica“).

RTV prijem i prenos signala

Područje naše Opštine je većinom brdsko-planinsko te je kao takvo nepovoljno za prijem i širenje RTV signala. Postojeći broj i razmještaj predajnika za prenos RTV signala, ne zadovoljava potrebe stanovnika svih mjesnih zajednica (Kruševo Brdo, Šiprage, Grabovica).

4.3.2. Identifikacija problema i analiza problema

Osnovni problem ove tematske oblasti je neuravnotežen i u najvećoj mjeri neodrživ razvoj što se ogleda u sljedećem:

- neplansko i neadekvatno korištenje prostora i prirodnih resursa,
- neplansko i neracionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta,
- zapušteno i neobrađeno poljoprivredno zemljište,
- postojanje minskih polja uglavnom na šumskom području,
- bespravna gradnja na području cijele opštine,
- neadekvatna lokacija gradske deponije i postojanje divljih deponija otpada na teritoriji cijele opštine,
- nepostojanje registra zagađivača (zemljišta, vode i vazduha),
- nepostojanje i dotrajalost sistema fekalne i oborinske kanalizacione mreže,
- nepostojanje i dotrajalost vodovodne mreže,
- loša i nerazvijena saobraćajna infrastruktura,
- nedostatak i neuređenost prostora za parkiranje vozila,
- nepostojanje gradske zaobilaznice,
- nepostojanje i zapuštenost objekata iz oblasti kulture i društvenih aktivnosti,
- neriješene lokacije za izgradnju grobalja,
- nepostojanje stočnog groblja,
- nedostatak uslova za kvalitetno zadovoljavanje sportsko-rekreacionih potreba,
- neuređena obala rijeke Vrbanje u gradskoj zoni,
- nedostatak gradskog šetališta i keja,
- nepostojanje bazena i neuređena kupališta,
- neuređenost i neafirmisanost izletišta,
- zapuštenost i neadekvatno korištenje prirodnih resursa i vrijednosti u privredne, kulturne, turističke i rekreativno-zdravstvene svrhe,
- zapušteni i nezaštićeni objekti kulturno-istorijskog nasleđa,
- nepostojanje registra objekata kulturno-istorijskog nasljeđa,
- neplansko i neracionalno korištenje sportskih objekata,
- zapušteni i neuređeni poslovni i stambeni objekti (fasade, zajedničke prostorije i sl.),
- zapušten i neuređen prostor oko stambenih i poslovnih objekata,
- nepostojanje gradskog grijanja.

Uzroci problema:

- nedostatak važeće prostorno-planske dokumentacije (Prostorni plan opštine, Urbanistički plan grada i Urbanistički redovi),
- izmjenjena demografska slika opštine, izmjenjena socijalna, starosna i obrazovna struktura stanovništva,
- nizak nivo kulture življenja,
- ekspanzija gradnje u prvim poslijeratnim godinama, najčešće bespravne gradnje,
- nepostojanje stručnih studija (studija vodosnabdijevanja opštine, studija zaštite i uređenja prirodnih vrijednosti - rijeka, izvorišta i sl.),
- neodgovoran i neplanski pristup prema prostoru,
- nepovoljna finansijska osnova opštine, nedovoljno oživljena privreda i velik broj nezaposlenih,
- nedovoljna uključenost zainteresovanih grupa u upravljanju i korištenju prostora,
- neriješeno upravljanje sportskim objektima,
- nedosljedno neprovođenje zakonske regulative iz oblasti uređenja prostora,
- nedostatak kvalitetnih kadrova iz oblasti uređenja prostora.

Posljedice problema:

- ugrožen životni prostor,
- uništene velike, kvalitetne poljoprivredne površine,
- izgrađena naselja bez osnovne infrastrukture,
- spora reintegracija doseljenog stanovništva i neuklapanje u urbane, socijalne i društvene okvire grada,
- izmjenjen odnos prema kulturi, tradiciji, religiji, kulturno-istorijskim vrijednostima i sl.,
- zagađenje prostora (izvorišta, rijeka, zemljišta i vazduha),
- pojava većeg broja nepropisno izgrađenih septičkih jama,
- zagađeno zemljište, vodotoci i izvorišta fekalnim otpadom i krutim otpadom sa divljih deponija, čak i u užem urbanom području,
- otežano odvijanje saobraćaja i smanjena bezbjednost učesnika u saobraćaju,
- povećana koncentracija izduvnih gasova vozila u gradskom području,
- prljave i zapuštene javne površine, glavne gradske saobraćajnice i trg,
- uništene javne površine i otežano kretanje pješaka,
- nepostojanje uslova za zadovoljenje potreba građana (odmor, relaksacija i druženja različitih starosnih grupa),
- neatraktivan i odbojan ambijent grada i opasnost od urušavanja pojedinih objekata (fasade, krovovi i sl.),
- skučen društveni život građana i sveden na posjete ugostiteljskim objektima, kladionicama, ulici, javnim manifestacijama sa malo ili nikako umjetničkog, edukativnog i obrazovnog sadržaja,
- loše održavanje i neiskorištenost sportskih objekata,
- neiskorištenost rijeke Vrbanje u rekreativne, turističke i privredne svrhe,
- neiskorištenost objekata kulturno-istorijskog nasleđa u turističke svrhe,
- neiskorištenost prirodnih resursa i vrijednosti u turističke i privredne svrhe,
- opasnost od mina.

Mogući uticaji

Neki od navedenih problema imaju direktan uticaj na čovjekovo zdravlje i predstavljaju, nesporno, najveće probleme koji se moraju prioritetno rješavati. Svi navedeni problemi utiču na gubitak kvaliteta ukupnog životnog ambijenta, odnosno na lošiji kvalitet čovjekovog življenja: gubitak tradicijskih i istorijskih izgrađenih i prirodnih vrijednosti, lokaliteta, smanjen kvalitet stanovanja i zdravstvene sigurnosti, pad nivoa kulturne svijesti i mjerila vrijednosti uopšte i rizik povećanja socijalnih problema. Svi navedeni problemi su smetnja održivom razvoju lokalne zajednice.

4.3.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi

Dejstva u ratnom i poslijeratnom periodu su imala negativne posljedice na prostorne sisteme (naselja, infrastrukturu, suprastrukturu). Osnovni cilj je prevazilaženje tih problema odnosno stvaranje prostornih sistema po mjeri čovjeka, što znači da se u skladu sa prirodnim i stvorenim uslovima opštine formuliše konzistentna koncepcija prostorne organizacije na osnovu koje će se moći voditi adekvatna politika korištenja, zaštite, uređenja i unaprijeđenja prostora. U tom smislu se posebna pažnja poklanja kretanju stanovništva, njegovim potrebama i iznalaženju što povoljnijih rješenja za razvoj mreže naselja, razvoj i racionalan razmještaj proizvodnih kapaciteta i društvenih djelatnosti, razvoj infrastrukture i njeno usklađivanje sa potrebama što racionalnijeg i ravnomjernijeg razvoja cijelog područja opštine i što kvalitetnijeg zadovoljavanja potreba stanovništva, očuvanja i racionalnog korištenja resursa i zaštite okoline. Da bi se to ostvarilo definišemo opšti cilj: prostorno uravnotežen i održiv razvoj urbanog i ruralnog područja i očuvanje i zaštita kulturno-istorijskog izgrađenog i prirodnog naslijeđa uz stvaranje ambijenta za povećavanje njegovih vrijednosti.

Ostvarenju opšteg cilja vodi ostvarenje sledećih specifičnih ciljeva:

- plansko i adekvatno korištenje prostora i prirodnih resursa,
- zaštita i racionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta,
- spriječena bespravna gradnja,
- formirana adekvatna pretovarna stanica (deponija) i uklonjene divlje deponije,
- uspostavljena evidencija zagađivača životne sredine,
- sanirani i izgrađeni sistemi fekalne i oborinske kanalizacije,
- sanirani i izgrađeni vodovodni sistemi,
- modernizovana i izgrađena saobraćajna infrastruktura,
- izgrađena gradska zaobilaznica,
- riješeni prostori za parkiranje vozila,
- izgrađeni novi i sanirani postojeći objekti kulture i društvenih aktivnosti,
- riješene lokacije za izgradnju grobalja,
- riješena lokacija za stočno groblje,
- obezbijeđeni uslovi za ostvarenje sportsko rekreacionih potreba i poboljšanje ukupnog životnog ambijenta,
- uređena obala rijeke Vrbanje u gradskoj zoni i korištenje iste u sportsko-rekreacione i zabavne svrhe,

- stvoreni uslovi za sportsko-rekreacione aktivnosti na vodi,
- afirmacija izletničkog turizma,
- racionalno korištenje prirodnih resursa i vrijednosti u privredne, kulturne, turističke i rekreaciono-zdravstvene svrhe,
- revitalizovani i zaštićeni objekti kulturno-istorijskog nasleđa
- plansko i racionalno korištenje sportskih objekata,
- poboljšan ambijent životnog prostora (stambenog i poslovnog),
- riješeno gradsko grijanje.

Mjere

Da bi se ostvarili definisani ciljevi, neophodno je da svi nosioci razvoja intenziviraju aktivnosti na donošenju svojih planova, a to se prvenstveno odnosi na usklađivanje programa obnove i razvoja poljoprivrede, vodoprivrede, energetike, šumarstva, eksploatacije mineralnih sirovina i turizma. U pripremi i donošenju planova neophodno je u svim elementima materijalnog i društvenog razvoja utvrditi obaveze i zadatke pojedinih nosilaca razvoja u pogledu razvoja prostorne organizacije. Na taj način će se prostor staviti u funkciju sanacije ratnih posljedica i ukupnog razvoja kao bitan resursni potencijal, a planovi kao sredstvo optimalnog usmjeravanja razvoja, racionalnog korištenja prostora, svih njegovih resursnih i stvorenih potencijala. Radi obezbjeđenja uslova za uspješnije ostvarivanje planirane prostorne organizacije, potrebno je donijeti propise koji se odnose na korištenje, izgradnju i uređenje prostora i njegove zaštite, zatim privrednu, zemljišnu, socijalnu i investicionu politiku.

Za ostvarenje navedenih ciljeva neophodno je preduzeti sljedeće mjere:

- izraditi novu prostorno plansku dokumentaciju (Prostorni plan opštine, Urbanistički plan grada Kotor Varoša) i uskladiti je sa Prostornim planom Republike Srpske,
- izraditi Regulacione planove i Urbanističke redove stambenih naselja,
- izraditi Regulacione planove posebnih područja: industrijske zone, sportsko-rekreativnih zona, parkova i eko-zaštitnih zona, zona stanovanja itd.,
- izraditi Urbanističke redove urbanih područja naseljenih mjesta - ruralnih područja, prema novom Prostornom planu opštine Kotor Varoš,
- izraditi planove zaštite i korištenja poljoprivrednog zemljišta, primjena savremenih tehnologija u proizvodnji zdrave hrane,
- izvršiti snimanje i evidenciju bespravno izgrađenih objekata, donijeti program sanacije i program rušenja objekata koji se ne mogu legalizovati,
- odrediti lokaciju pretovarne stanice (deponije) na osnovu stručnih studija,
- saniranje postojeće deponije i revitalizacija zemljišta,
- ukloniti divlje deponije,
- evidentirati zagađivače životne sredine i uspostaviti ekološki monitoring,
- izgraditi gradsku fekalnu i oborinsku kanalizaciju sa prečistačima,
- izgraditi kanalizacione sisteme u urbanim područjima mjesnih zajednica,
- snimiti stanje izgrađenih septika na području cijele opštine,
- izgraditi sistem vodosnabdijevanja grada po glavnom izvedbenom projektu,
- izgraditi sisteme vodosnabdijevanja u mjesnim zajednicama,
- snimiti stanje seoskih vodovoda,

- modernizovati saobraćajnu infrastrukturu,
- izgraditi gradsku zaobilaznicu,
- riješiti prostore za parkiranje,
- izgraditi nove i sanirati postojeće objekte kulture,
- utvrditi lokacije za izgradnju grobalja,
- utvrditi lokaciju za stočno groblje,
- izgraditi i urediti gradske trgove, parkove, dječija igrališta, zelene površine i gradsko zelenilo,
- revitalizovati i afirmisati „Staru čaršiju“,
- urediti i izgraditi pješačke i biciklističke staze,
- urediti obalu rijeke Vrbanje u gradskoj zoni, izgraditi šetalište i kej,
- izgraditi gradski bazen za sportsko-rekreacione aktivnosti,
- urediti kupališta,
- evidentirati, urediti i afirmisati izletišta,
- urediti i adekvatno koristiti prirodne resurse i vrijednosti u privredne, kulturne, turističke i rekreativno-zdravstvene svrhe,
- zaštititi i revitalizovati objekte kulturno-istorijskog nasleđa,
- urediti kompleks srednjovjekovnog utvrđenja Kotor,
- riješiti upravljanje sportskim objektima,
- izraditi plan sanacije i uređenja stambenih i poslovnih objekata (fasade, zajedničke prostorije i sl.),
- definisati i urediti „životni“ prostor stambenih i poslovnih objekata,
- riješiti toplifikaciju grada.

4.3.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: UPRAVLJANJE PROSTOROM				
Problem: Neplansko i neadekvatno korištenje prostora i prirodnih resursa				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj: Plansko i adekvatno korištenje prostora i prirodnih resursa				
1.1. Izrada Prostornog plana Opštine	Opština	1 godina	180.000,00 KM	Opština
1.2. Izrada Urbanističkog plana	Opština	1 godina	120.000,00 KM	Opština
1.3. Izrada Regulacionih planova i Urbanističkih redova grada	Opština	2 godina	50.000,00 KM	Opština
1.4. Izrada Regulacionih planova posebnih područja: industrijskih zona, sportsko-rekreativnih zona, parkova i eko-zaštitnih zona, zona stanovanja itd.	Opština	2 godine	50.000,00 KM	Opština
1.5. Izrada Urbanističkih redova mjesnih zajednica	Opština	2 godine	180.000,00 KM	Opština
Problem: Neplansko i neracionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj: Zaštita i racionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta				
2.1. Izrada informacije o napuštenom i neobrađenom zemljištu	Opština	6 mjeseci	---	Opština

2.2. Izrada programa edukacije (proizvodnja zdrave hrane, voćarstvo, primjena savremenih tehnologija u korištenju i zaštiti zemljišta, pčelarstvo)	Opština	kontinuirano	5.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori
2.3. Pokretanje inicijative za izmjenu zakonske regulative (potreba ukрупnjavanja posjeda i poreska politika)	Opština	3 godine	---	Opština
Problem: Bespravna gradnja na području cijele opštine				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
3. Cilj: Spriječena bespravna gradnja				
3.1. Izrada informacije o bespravno sagrađenim objektima	Opština	1 godina	---	Opština
3.2. Donošenje odluke o statusu bespravno izgrađenih objekata	Opština	1 godina	---	Opština
3.3. Spriječiti bespravnu izgradnju	Opština (Inspeksijska služba)	Kontinuirano	---	Opština
Problem: Neadekvatna lokacija gradske deponije i postojanje divljih deponija otpada na teritoriji cijele opštine				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
4. Cilj: Formirana adekvatna pretovarna stanica (deponija) i uklonjene divlje deponije				
4.1. Donošenje odluke o formiranju i izgradnji pretovarne stanice (deponije)	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	---	Opština
4.2. Donošenje odluke o sanaciji postojeće deponije i revitalizaciji zemljišta	Opština	6 mjeseci	---	Opština

4.3. Izrada informacije o „divljim“ deponijama na području opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština
Problem: Nepostojanje registra zagađivača (zemljišta, vode i vazduha)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
5. Cilj: Uspostavljena evidencija zagađivača životne sredine				
5.1. Izrada registra zagađivača	Opština, NVO	1 godina	3.000,00 KM	Opština
Problem: Nepostojanje i dotrajalog sistema fekalne i oborinske kanalizacione mreže				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
6. Cilj: Sanirani i izgrađeni sistemi fekalne i oborinske kanalizacije				
6.1. Izrada projekta oborinske kanalizacije	Opština	6 mjeseci	6.000,00 KM	Opština
6.2. Izrada projekta prečištača otpadnih voda	Opština	1 godina	20.000,00 KM	Opština
6.3. Izrada informacije o stanju izgrađenih septika na području cijele opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština
6.4. Izrada projekata kanalizacionih sistema sa prečištačima u ruralnim područjima	Opština	1 godina	25.000,00 KM	Opština
Problem: Nepostojanje i dotrajalog vodovodne mreže				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
7. Cilj: Sanirani i izgrađeni vodovodni sistemi				
7.1. Izrada projektne dokumentacije za povećanje akumulacije na rijeci Vrbanji (vodozahvata)	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	20.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode

7.2. Izrada projektne dokumentacije za izgradnju obodnog kanala, bunara i crpne stanice	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	30.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Agencija za vode; Vlada RS
7.3. Izrada projektne dokumentacije za izgradnju laboratorije	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	8.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS
7.4. Izrada projekata vodovoda po mjesnim zajednicama (Obodnik, Liplje, Vagani, Zabrdje)	Opština	6 mjeseci	70.000,00 KM	Opština
7.5. Izrada informacije o stanju izgrađenih seoskih vodovoda	Opština	6 mjeseci	---	Opština
Problem: Loša i nerazvijena saobraćajna infrastruktura				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
8. Cilj: Modernizovana i izgrađena saobraćajna infrastruktura				
8.1. Izrada programa modernizacije saobraćajne infrastrukture	Opština	1 godina	---	Opština
8.2. Modernizacija putnog pravca Kotor Varoš- Vagani- Vidovo vrelo	Opština	2 godine	6.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.3. Pokretanje inicijative za izgradnju i modernizaciju putnog pravca Kruševo Brdo -Bila	Opština	6 mjeseci	---	Opština
8.4. Pokretanje inicijative o izgradnji zaobilaznice	Opština, NVO	6 mjeseci	---	Opština
8.5. Izrada projekta zaobilaznice	Opština	1 godina	100.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.6. Izgradnja zaobilaznice	Opština, Vlada RS	5 godina	10.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS

8.7. Pokretanje inicijative o izgradnji autobuske stanice	Opština,	6 mjeseci	---	Opština
8.8. Izrada projekta autobuske stanice	Opština, Potencijalni investitor	6 mjeseci	20.000,00 KM	Opština; Potencijalni investitor
8.9. Izgradnja autobuske stanice	Opština ili Potencijalni investitor	2 godine	500.000,00 KM	Opština, Vlada RS ili Potencijalni investitor
8.10. Izrada projekta novog mosta na rijeci Vrbanji u gradskom području	Opština, Vlada RS	1 godina	15.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.11. Izgradnja novog mosta na rijeci Vrbanji u gradskom području	Opština, Vlada RS	2 godine	600.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.12. Izrada plana sanacije i održavanja lokalnih i nekategorisanih puteva	Opština	1 mjesec	---	Opština
8.13. Izrada projekta modernizacije putnog pravca Vagani-Javorani	Opština	3 mjeseca	7.000,00 KM	Opština
8.14. Modernizacije putnog pravca Vagani-Javorani	Opština	2 godine	200.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.15. Izrada projekta trotoara u Obodniku	Opština	3 mjeseca	2.000,00 KM	Opština
8.16. Izgradnja trotoara u MZ Obodnik	Opština	1 godina	120.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.17. Izgradnja (proširenje) ulične rasvjete u MZ Obodnik	Opština	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština
8.18. Izgradnja trotoara prema projektu u MZ Vrbanjci	Opština	1 godina	200.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.19. Izrada projekta trotoara u Zabrđu	Opština	3 mjeseca	2.000,00 KM	Opština

8.20. Izgradnja trotoara u MZ Zabrdje	Opština	1 godina	200.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.21. Izgradnja (proširenje) ulične rasvjete u MZ Zabrdje	Opština	6 mjeseci	20.000,00 KM	Opština
8.22. Modernizacija dijela magistralnog puta kroz centar MZ Kruševo Brdo	Opština	6 mjeseci	100.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.23. Izgradnja ulične rasvjete u MZ Kruševo Brdo	Opština	1 mjesec	12.000,00 KM	Opština
8.24. Sanacija ulične rasvjete u MZ Šiprage	Opština	3 mjeseca	50.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
8.25. Izrada projekta modernizacije putnog pravca Šiprage-Zlovar	Opština	6 mjeseci	18.000,00 KM	Opština
8.26. Modernizacija putnog pravca Šiprage-Zlovar	Opština	3 godine	1.800.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
8.27. Izgradnja (proširenje) ulične rasvjete u MZ Grabovica	Opština	6 mjeseci	14.000,00 KM	Opština
8.28. Izrada projekta nove trase puta Grabovačka rijeka-Golo brdo	Opština	3 mjeseca	3.000,00 KM	Opština
8.29. Izgradnja nove trase puta Grabovačka rijeka-Golo brdo	Opština	6 mjeseci	70.000,00 KM	Opština; Vlada RS
8.30. Sanacija mosta preko rijeke Vrbanje prema naselju Maljava u MZ Grabovica	Opština	3 mjeseca	20.000,00 KM	Opština
Problem: Nedostatak i neuređenost prostora za parkiranje vozila				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
9. Cilj: Riješeni prostori za parkiranje vozila				

9.1. Uređenje lokacija parking prostora	Opština	1 godina	100.000,00 KM	Opština
Problem: Nepostojanje i zapuštenost objekata iz oblasti kulture i društvenih aktivnosti				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
10. Cilj: Izgrađeni novi, sanirani i zaštićeni postojeći objekti kulture i društvenih aktivnosti				
10.1. Izrada programa sanacije i rekonstrukcije objekata kulture (stare OŠ i zgrade MZ.)	Opština	6 mjeseci	4.000,00 KM	Opština; Vlada RS
10.2. Izrada projekta rekonstrukcije i sanacije stare AUSTRO-UGARSKE ŠKOLE	Opština	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština
10.3. Rekonstrukcija i sanacija zgrade stare AUSTRO-UGARSKE ŠKOLE (dom kulture)	Opština	1 godine	300.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
10.4. Izrada projekta rekonstrukcije i sanacije zgrade kino-sale	Opština	6 mjeseci	2.000,00 KM	Opština
10.5. Rekonstrukcija i sanacija zgrade kino-sale	Opština	1 godina	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS
10.6. Izrada projekta sanacije objekta stare osnovne škole u Grabovici	Opština	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština
10.7. Sanacija objekta stare osnovne škole u Grabovici	Opština	1 godina	250.000,00 KM	Opština; Vlada RS
10.8. Izrada projekta sanacije stare osnovne škole u Šipragama	Opština	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština
10.9. Sanacija stare osnovne škole u Šipragama	Opština	1 godina	250.000,00 KM	Opština; Vlada RS
10.10. Sanacija i privođenje namjeni zgrade MZ Obodnik	Opština	1 godina	70.000,00 KM	Opština

10.11. Sanacija zgrade kino-sale u MZ Maslovare	Opština	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština
10.12. Izrada projekta sanacije stare osnovne škole u Maslovarama	Opština	6 mjeseci	6.000,00 KM	Opština
10.13. Sanacija stare osnovne škole u Maslovarama	Opština	1 godina	100.000,00 KM	Opština; Vlada RS
10.14. Izrada projekta zgrade doma kulture i mjesne zajednice u Zabrdū	Opština	6 mjeseci	7.000,00 KM	Opština
10.15. Izgradnja zgrade doma kulture i mjesne zajednice u Zabrdū	Opština	1 godina	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS
10.16. Sanacija i privođenje namjeni zgrade MZ Kruševo Brdo	Opština	1 godina	60.000,00 KM	Opština; Vlada RS
Problem: Neriješene lokacije za izgradnju grobalja				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
11. Cilj: Riješene lokacije za izgradnju grobalja				
11.1. Donošenje Odluke o lokaciji i upravljanju grobljima	Opština	3 mjeseca	---	Opština
11.2. Donošenje Odluke o lokaciji i upravljanju stočnim grobljem	Opština, Komunalno preduzeće	3 mjeseca	---	Opština
Problem: Nedostatak uslova za kvalitetno zadovoljavanje sportsko-rekreacionih potreba				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
12. Cilj: Obezbijedeni uslovi za ostvarenje sportsko rekreacionih potreba i poboljšanje ukupnog životnog ambijenta				
12.1. Izraditi projekat izgradnje i revitalizacije objekata i trga Palih Srpskih Boraca („Stara čaršija“)	Opština	6 mjeseci	6.000,00 KM	Opština

12.2. Izgradnja i revitalizacija objekata i trga Palih Srpskih Boraca („Stara čaršija“) prema projektu	Opština	2 godine	1.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
12.3. Izrada projekta uređenja gradskog parka (Rujika)	Opština	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
12.4. Uređenje gradskog parka (Rujika)	Opština, NVO	1 godina	100.000,00 KM	Opština; Donatori
12.5. Donošenje Odluke o lokaciji za izgradnju dječijih igrališta-zabavnih parkova	Opština	3 mjeseca	---	Opština
12.6. Uređenje dječijih igrališta-zabavnih parkova	Opština, NVO	1 godina	60.000,00 KM	Opština; Donatori
12.7. Izrada projekta uređenja zelenih površina i gradskog zelenila	Opština	6 mjeseci	2.000,00 KM	Opština
12.8. Uređenje zelenih površina i gradskog zelenila	Opština, NVO	1 godina	50.000,00 KM	Opština; Donatori
12.9. Realizacija projekta postavljanja oglasnih tabli u gradskom području	Opština, NVO	3 mjeseca	10.000,00 KM	Opština; Donatori
12.10. Izrada projekta uređenja i izgradnje pješačkih i biciklističkih staza	Opština	3 mjeseca	2.000,00 KM	Opština
12.11. Izgradnja pješačkih i biciklističkih staza	Opština, NVO	1 godina	50.000,00 KM	Opština; Donatori
12.12. Izrada elaborata o razvoju sporta i sportskog turizma na području opštine Kotor Varoš	Opština, Sportski savez Opštine	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
12.13. Izrada projekta sportske sale u MZ Grabovica	Opština, OŠ Petar Kočić Šiprage	6 mjeseci	10.000,00 KM	Opština; Vlada RS

12.14. Izgradnja sportske sale u MZ Grabovica	Opština, OŠ Petar Kočić Šiprage	1 godina	300.000,00 KM	Opština; Vlada RS
12.15. Izgradnja igrališta u MZ Kruševo Brdo	Opština, OŠ Petar Kočić Šiprage	3 mjeseca	30.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Neuređena obala rijeke Vrbanje u gradskoj zoni				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
13. Cilj: Uređena obala rijeke Vrbanje u gradskoj zoni i korištenje iste u sportsko-rekreacione i zabavne svrhe				
13.1. Izrada projekta izgradnje šetališta i kejauređiti obalu rijeke Vrbanje u gradskoj zoni, izgraditi šetalište i kej	Opština	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
13.2. Izgradnja šetališta i keja	Opština	1 godina	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Nepostojanje bazena i neuređena kupališta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
14. Cilj: Stvoreni uslovi za sportsko-rekreacione aktivnosti na vodi				
14.1. Izrada projekta za izgradnju gradskog bazena za sportsko-rekreacione aktivnosti	Opština	6 mjeseci	8.000,00 KM	Opština
14.2. Izgradnja gradskog bazena za sportsko-rekreacione aktivnosti	Opština	2 godina	1.500.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Potencijalni investitori
14.3. Izrada programa za izgradnju i uređenje kupališta na rijeci Vrbanji	Opština	6 mjeseci	---	Opština
14.4. Izrada projekta uređenja kupališta „Bjeline“	Opština	6 mjeseci	2.000,00 KM	Opština

14.5. Uređenje kupališta „Bjeline“	Opština	1 godina	200.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
14.6. Uređenje kupališta po MZ u skladu sa programom	Opština	1 godina	100.000,00 KM	Opština; Donatori; Građani
14.7. Izrada projekta za izgradnju bazena za sportsko-rekreacione aktivnosti u MZ Šiprage	Opština, MZ	6 mjeseci	10.000,00 KM	Opština; Građani
14.8. Izgradnja bazena za sportsko-rekreacione aktivnosti u MZ Šiprage	Opština, MZ	3 godine	300.000,00 KM	Opština; Donatori; Građani
Problem: Neuređenost i neafirmisanost izletišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
15. Cilj: Afirmacija izletničkog turizma				
15.1. Izrada informacije o lokacijama i stanju izletišta	Opština, NVO	6 mjeseci	---	Opština
15.2. Uređenje i afirmacija izletišta	Opština, NVO	1 godina	50.000,00 KM	Opština; Donatori
Problem: Zapuštenost i neadekvatno korištenje prirodnih resursa i vrijednosti u privredne, kulturne, turističke, rekreativno-zdravstvene i edukativne svrhe				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
16. Cilj: Racionalno korištenje prirodnih resursa i vrijednosti u privredne, kulturne, turističke, rekreativno-zdravstvene i edukativne svrhe				
16.1. Izrada informacije o raspoloživim resursima i datim koncesijama na području opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština

16.2. Izrada programa korištenja prirodnih resursa i vrijednosti u privredne, kulturne, turističke i rekreativno-zdravstvene svrhe	Opština, NVO	6 mjeseci	2.000,00 KM	Opština
16.3. Izrada projekta za izgradnju EKO kampa u Tovladiću	Opština, NVO	3 mjeseca	5.000,00 KM	Opština
16.4. Izgradnja EKO kampa u Tovladiću	Opština, NVO	2 godine	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
16.5. Izrada projekta sanacije stare osnovne škole u Borcima	Opština, NVO	3 mjeseca	1.500,00 KM	Opština
16.6. Sanacija stare osnovne škole u Borcima	Opština, NVO	1 godina	50.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Zapušteni i nezaštićeni objekti kulturno-istorijskog nasleđa				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
17. Cilj: Revitalizovani i zaštićeni objekti kulturno-istorijskog nasleđa				
17.1. Izrada informacije o stanju objekata kulturno-istorijskog nasleđa (registar)	Opština	6 mjeseci	---	Opština
17.2. Donošenje Odluke o zaštiti objekata kulturno-istorijskog nasleđa od posebnog interesa za opštinu	Opština	6 mjeseci	---	Opština
17.3. Izrada programa revit. i zaštite objekata kulturno-istorijskog nasleđa	Opština, NVO	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
17.4. Rekonstrukcija i sanacija stare Austro-ugarske škole	Opština	1 godina	250.000,00 KM	Opština; Vlada RS
17.5. Izrada projekta rekonstrukcije sanacije zgrade stare bolnice	Opština, Dom zdravlja	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština

17.6. Rekonstrukcija i sanacija zgrade stare bolnice iz perioda Austro-ugarske monarhije	Opština, Dom zdravlja	1 godina	260.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
17.7. Izrada projekta zaštite i uređenja kompleksa srednjovjekovnog utvrđenja Kotor	Opština	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
17.8. Zaštita i uređenje kompleksa srednjovjekovnog utvrđenja Kotor	Opština, NVO	1 godina	200.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
17.9. Izrada projekta sanacije i zaštite starog mosta na rijeci Jakotini (u podnožju srednjovjekovnog utvrđenja Kotor)	Opština, NVO	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
17.10. Sanacija i zaštita starog mosta na rijeci Jakotini (u podnožju srednjovjekovnog utvrđenja Kotor)	Opština, NVO	1 godina	150.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
17.11. Izrada projekta sanacije i zaštite starog mosta na rijeci Vrbanji (stari gradski most)	Opština, NVO	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
17.12. Sanacija i zaštita starog mosta na rijeci Vrbanji (stari gradski most)	Opština, NVO	1 godina	100.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem: Neplansko i neracionalno korištenje sportskih objekata				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
18. Cilj: Plansko i racionalno korištenje sportskih objekata				
18.1. Donošenje Odluke o upravljanju sportskim objektima	Opština	6 mjeseci	---	Opština

Problem: Zapušteni i neuređeni poslovni i stambeni objekti (fasade, zajedničke prostorije i sl.)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
19. Cilj: Poboljšan ambijent životnog prostora (stambenog i poslovnog)				
19.1. Izrada plana sanacije i uređenja poslovnih i stambenih objekata (fasade, zajedničke prostorije i sl.)	Opština	6 mjeseci	---	Opština
19.2. Donošenje programa uređenja životnog prostora stambenih i poslovnih objekata na osnovu regulacionih planova	Opština	6 mjeseci	---	Opština
Problem: Nepostojanje gradskog grijanja				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
20. Cilj: Riješeno gradsko grijanje				
20.1. Donošenje odluke o toplifikaciji grada	Opština	3 mjeseci	---	Opština
20.2. Izrada projekta toplifikacije grada	Opština, Potencijalni investitor	6 mjeseci	30.000,00 KM	Opština ili Potencijalni investitor
20.3. Toplifikacija grada	Opština ili potencijalni investitor	3-5 godina	7.000.000,00 KM	Opština ili Potencijalni investitor

4.4. KORIŠTENJE, ZAŠTITA I UPRAVLJANJE ZEMLJIŠTEM

4.4.1. Procjena stanja

Površina Opštine Kotor Varoš iznosi 560 km² od čega 38% pripada poljoprivrednom zemljištu, pod šumama je 56,72%, vodene površine 0,65%, dok se 4,6% odnosi na izgrađene i druge neplodne površine⁹. Reljef opštine je brdsko-planinski sa nadmorskom visinom u rasponu od 220 m na sjevero-zapadnom dijelu do 1739 m na jugo-istočnom dijelu opštine. Razlika u nadmorskoj visini uslovljava različite grane poljoprivredne proizvodnje, odnosno različite poljoprivredne kulture.

Na području Opštine Kotor Varoš zastupljena je umjereno kontinentalna klima, odnosno klima koju odlikuju topla ljeta sa prosječnom temperaturom 20,2°S (juli-avgust) i hladne zime sa prosječnom temperaturom -1,3°S (januar). Srednja godišnja temperatura iznosi 10,5°C, apsolutni minimum iznosi -31 °C, sa zabilježenim apsolutnim maksimumom 40°C¹⁰. Navedeni podaci su iz 1974. godine i od tada nisu vršena hidrometeorološka mjerenja na području opštine Kotor Varoš. Iako je jasno uočljivo da je došlo do klimatskih promjena ne postoje pouzdani statistički podaci koji bi takvo stanje potvrdili. Količina padavina je u prosjeku 1176 mm/m² i iste su dobro raspoređene u toku vegetacionog perioda. Nepovoljan faktor je pojava čestih kasnih proljetnih i ranih jesenjih mrazova.

I pored značajnijih klimatskih promjena u posljednjem periodu ovakva klima je povoljna za različite grane poljoprivrede kao što su ratarstvo, stočarstvo i voćarstvo. Dolazi do pojave čestih visokih oscilacija temperature u kratkom vremenskom periodu što ima za posljedicu slabije napredovanje biljaka, veću mogućnost parazitarnih i sličnih oboljenja biljaka. Izražen negativan uticaj temperaturne oscilacije imaju u proljeće u vrijeme intenzivnog cvjetanja voća.

Takođe na sličan način temperaturne oscilacije negativno utiču na životinjski svijet.

Relativna vlažnost vazduha u toku godine kreće se od 79-90%, najveću vrijednost ima u decembru (90%), a najmanju u maju i julu (79%). Prosječna vlažnost vazduha u toku godine iznosi 84%¹¹.

Vjetrovi nisu česti na ovome području u vrijeme vegetacije. Međutim, ponekad načine znatnu štetu poljoprivrednim kulturama, a pogotovo strnim žitaricama gdje dolazi do polijeganja kulture a time i do znatnog umanjenja prinosa. Najdominantniji je sjeverac a znatno manje dolazi do pojave jugozapadnih i sjeverozapadnih vjetrova.

Na području Opštine Kotor Varoš oko 55% stanovništva se bavi poljoprivrednom proizvodnjom kao dopunskom djelatnošću a 5% kao osnovnom. Najveći procenat pripada proizvođačima koji proizvode za vlastite potrebe.

Tip zemljišta je veoma raznovrstan, a preovladava kiselo zemljište.

Najzastupljeniji tip zemljišta na prostoru Sjeverne Bosne, oko 60 %, je u tipu pseudogleja pa tako i na području opštine Kotor Varoš najveća površina poljoprivrednog zemljišta je kiselo ili jako kiselo zemljište. Radi se o zemljištu relativno loših

⁹ Шумско-привредне основе за шуме у државној својини (за уређајни период 2009.-2019. година), и за шуме у приватној својини (за уређајни период 2006.-2015. година) и Просторни план Општине Котор Варош (1985-2005 год.)

¹⁰ Стратегија развоја општине Котор Варош 2005-2015

¹¹ Стратегија развоја општине Котор Варош 2005-2015

karakteristika, s obzirom na fizički sastav i hemijske osobine.

Kvalitet zemljišta varira od jedne do druge parcele. Kreće se od zemljišta dobrih proizvodnih karakteristika, pogodnih za organizovanu proizvodnju, do zemljišta jako loših proizvodnih karakteristika, jako kiselih, loše strukture, zbijenih, siromašnih hranjivim materijama, plitkog profila, koja onemogućavaju intenzivnu proizvodnju. Veći dio površine nije ravan i nepovoljan je za korištenje mehanizacije, odnosno povoljan za granu stočarsva.

U pogledu strukture vlasništva i oblika korištenja zemljišta situacija je sledeća:

Svojina	Ukupna površina	Oblik korištenja					
		oranice	voćnjaci	livade	pašnjaci	šume	neplodno
Privatna	28977	9465	1028	7011	2943	8091	439
Državna	27037	366	50	295	368	24608	1350
Ukupno(ha)	56014	9831	1078	7306	3311	32699	1789

Napomena: Podaci su preuzeti iz izvještaja Republičke geodetske uprave od 20.04.2008. godine.

Iz tabele se vidi da poljoprivredno zemljište zauzima 21.562 ha ili 215,62 km². Osnovne karakteristike zemljišta su usitnjenost parcela (prosječna veličina posjeda je 3 ha koji se sastoji od 10-12 parcela), loša infrastruktura (posebno putna), zapuštenost parcela u društvenoj svojini gdje nije jasan titular vlasništva, kao i parcela u privatnoj svojini koje su zapuštene zbog odlaska stanovništva sa posjeda.

Zemljište je osnovni prirodni organičen i teško obnovljiv resurs. Zemljište se koristi za proizvodnju hrane, gradnju naselja, saobraćajnica, industrijskih pogona, eksploataciju sirovina, odlaganje otpada i dr. Kod ljudi ne postoji izgrađena svijest da je zemljište teško obnovljiv resurs. Ugrožavanje zemljišta nastaje zapuštanjem i neobrađivanjem plodnog zemljišta, neplanskom i divljom izgradnjom objekata, neracionalnom eksploatacijom mineralnih sirovina i erozijom zbog nepravilne upotrebe zemljišta i nekontrolisane sječe šuma.

Na prostoru opštine se ne provodi sistematsko praćenje zagađenosti zemljišta ali se može zaključiti da stepen zagađenja nije zanemariv. To se odnosi na površine zemljišta unutar nekih industrijskih kompleksa (zemljište u krugu bivše fabrike "Proleks", zemljište u blizini preduzeća "Jezerka"), na površine pored puteva sa intenzivnim saobraćajem i na mjesta gdje se nekontrolisano odlaže otpad. Deponovanjem čvrstih otpadnih materija u vidu nekontrolisanog odlaganja i stvaranja divljih deponija i razbacanih otpadaka zauzima se zemljište i snažno zagađuje tako da postaje izvor zagađenja i za druge komponente životne sredine.

Na ugroženost zemljišta utiče i erozija izazvana prirodnim ili antropogenim faktorima. Erozijska erozija izazvana ljudskim faktorima je posljedica nepoznavanja ili zanemarivanja osnovnih principa zaštite od erozije do koje neminovno dolazi usljed privredne aktivnosti ili nekontrolisane ili neplanske sječe šumske vegetacije koja je i danas izražena na ovom prostoru.

Površine koje su bile pod poljoprivrednim kulturama danas su pod vegetacijom trave i korova usled opadanja broja poljoprivrednog stanovništva i napuštenih i zaraslih imanja. Došlo je do usitnjavanja posjeda i do samostalnih inicijativa u tretiranju zemljišta.

Svi ovi faktori ukazuju da se poljoprivredno zemljište koristi neracionalno.

4.4.2. Identifikacija i analiza problema

Problemi:

- neplansko i neadekvatno korištenje poljoprivrednog zemljišta,
- zapušteno i neobrađeno poljoprivredno zemljište,
- usitnjeni posjedi,
- nedostatak kategorizacije i agroekološkog zoniranja zemljišta opštine u cilju održivog upravljanja i racionalnog korištenja prostora (stvaranje baze podataka i razvoj GIS tehnologija),
- nedovoljna posvećenost proizvodnji zdrave hrane,
- nezaštićenost i zagađenost poljoprivrednog zemljišta,
- postojanje divljih deponija,
- pojava erozije zemljišta i klizišta,
- nepostojanje kontrole kvaliteta poljoprivrednog zemljišta,
- neinformisano i needukovano stanovništvo o značaju zemljišta kao resursa.

Uzroci problema:

- migracije stanovništva i nedostatak stimulativnih mjera za ostanak stanovništva,
- nepostojanje strategije razvoja ruralnog područja opštine,
- nedostatak važeće prostorno-planske dokumentacije (Prostorni plan opštine, Urbanistički plan grada i Urbanistički redovi),
- nepropisno odlaganje otpada,
- nepravilno i nekontrolisano ispuštanje fekalnih i industrijskih voda,
- nepostojanje politike u smjeru ukrupljavanja posjeda i sprečavanja daljeg usitnjavanja poljoprivrednih parcela,
- nepravilna eksploatacija prirodnih bogatstava i neuređenost vodotoka,
- nedostatak stimulativnih mjera kao i programa za proizvodnju zdrave hrane,
- nepostojanje programa edukacije stanovništva o značaju zemljišta kao resursa,

Posljedice problema:

- smanjenje poljoprivrednih površina,
- smanjeni efekti poljoprivredne proizvodnje,
- smanjena proizvodnja zdrave hrane,
- narušavanje zdravlja ljudi (alergije i dr.) i promijenjen ambijent,
- nepravilno korištenje zemljišta (neadekvatna proizvodnja),
- zagađeno poljoprivredno zemljište,
- otežani uslovi za ozbiljnije bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom,
- otežani uslovi obrade poljoprivrednog zemljišta,
- nepostojanje konkretnih pokazatelja o kvalitetu zemljišta,
- moguća poljoprivredna proizvodnja na zagađenim površinama.

Mogući uticaji

Problemi i nedostaci u oblasti korištenja, zaštite i upravljanja zemljištem imaju višestruk negativan uticaj na kvalitet života stanovnika opštine Kotor Varoš.

Ekonomski gubitak koji nastaje nepovratnim gubljenjem poljoprivrednog zemljišta,

neplanskom i neadekvatnom poljoprivrednom proizvodnjom je nesaglediv. Smanjenje domaće proizvodnje prati povećan uvoz poljoprivrednih proizvoda pri čemu, osim što dolazi do odliva kapitala, dobijamo proizvode čiji kvalitet je teško, a ponekad i nemoguće pratiti.

Eventualna proizvodnja na zagađenom zemljištu kao i prekomjerna i nepravilna upotreba zaštitnih sredstava dovodi do pojave proizvoda upitnog kvaliteta, naročito proizvoda sa toksičnim materijama, koji imaju direktan negativan uticaj na zdravlje ljudi i životinja.

4.4.3. Ciljevi i Mjere

Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi opštine u oblasti korištenja, zaštita i upravljanja zemljištem su:

- plansko i adekvatno korištenje poljoprivrednog zemljišta,
- uređeno i obrađeno poljoprivredno zemljište,
- zaštićeno i revitalizovano poljoprivredno zemljište,
- informisano i edukovano stanovništvo o značaju zemljišta kao resursa.

Mjere:

- izraditi zemljišne (pedološke) namjenske (upotrebne) karte u svrhu boljeg upravljanja prostorom i postizanja veće proizvodnje hrane i sirovina,
- izraditi program korištenja zemljišta u skladu sa Prostornim planovima i programima razvoja,
- izraditi program razvoja poljoprivredne proizvodnje,
- formirati agro-industrijski centar,
- izraditi program zaštite zemljišta (prijedlog mjera zaštite, sanacije i konzervacije tla),
- ukloniti divlje deponije i revitalizovati zemljište,
- uspostaviti redovnu kontrolu kvaliteta poljoprivrednog zemljišta,
- edukovati stanovništvo o značaju zemljišta kao resursa.

4.4.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: KORIŠTENJE, ZAŠTITA I UPRAVLJANJE ZEMLJIŠTEM				
Problem: Neplansko i neadekvatno korištenje poljoprivrednog zemljišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj: Plansko i adekvatno korištenje poljoprivrednog zemljišta				
1.1. Izrada zemljišnih (pedoloških) namjenskih (upotrebnih) karata	Opština, odabrani institut (izvođač)	1 godina	70.000,00 KM	Opština; Vlada RS
1.2. Donošenje progama korištenja zemljišta u skladu sa Prostornim planovima i programima razvoja	Opština	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
1.3. Pokretanje inicijative vezano za sprječavanje daljeg usitnjavanja posijeda i njihovog eventualnog ukрупnjavanja	Opština, Udruženje poljoprivrednih proizvođača	1 godina	---	---
Problem: Zapušteno i neobrađeno poljoprivredno zemljište				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj: Uređeno i obrađeno poljoprivredno zemljište				
2.1. Izrada katastra oštećenih zemljišta i hot-spot područja	Opština	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
2.2. Donošenje programa razvoja poljoprivrede	Opština, Resorno ministarstvo	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
2.3. Osnivanje udruženja poljoprivrednika	Opština, Poljoprivredni proizvođači	1 godina	5.000.00 KM	Opština; Poljoprivredni proizvođači

2.4. Donošenje odluke o formiranju agro-industrijskog centra i odabiru lokacije	Opština	6 mjeseci	---	Opština
2.5. Izrada projekta agro-industrijskog centra	Opština	6 mjeseci	15.000,00 KM	Opština
2.6. Izgradnja agro-industrijskog centra	Opština, Potencijalni investitori	3 godine	1.500.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Potencijalni investitori
2.7. Pokrenuti inicijativu za rješavanje statusa napuštenog zemljišta u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu (Sl. gl. RS, br. 93/06 čl.45 i čl.46).	Opština	6 mjeseci	---	Opština
Problem: Nezaštićenost i zagađenost poljoprivrednog zemljišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
3. Cilj: Zaštićeno i revitalizovano poljoprivredno zemljište				
3.1. Izrada programa zaštite i revitalizacije zemljišta (prijedlog mjera zaštite, sanacije i konzervacije tla)	Opština, Resorno ministarstvo	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
3.2. Izrada karte erodibilnosti zemljišta (utvrđivanje potencijalne i svih oblika pojave erozionih procesa)	Opština, Institut za geologiju	1 godina	20.000,00 KM	Opština; Vlada RS
3.3. Izrada programa zaštite tla od erozije (prijedlog mjera zaštite, sanacije i konzervacije tla)	Opština	6 mjeseci	3.000,00 KM	Opština
3.4. Izrada informacije o „divljim“ deponijama na području opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština

3.5. Vršenje redovne kontrole kvaliteta zemljišta u smislu sadržaja hranjivih elemenata i kontrolu sadržaja visoke koncentracije herbicida u zemljištu	Opština, Poljoprivredni proizvođači	kontinuirano	7.000,00 KM (godišnje)	Opština
Problem: Neinformisano i needukovano stanovništvo o značaju zemljišta kao resursa				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
4. Cilj: Informisano i edukovano stanovništvo o značaju zemljišta kao resursa				
4.1. Izrada programa edukacije stanovništva o značaju zemljišta kao resursa	Opština, NVO	3 mjeseca	---	---
4.2. Edukacija stanovništva o korištenju, zaštiti i upravljanju zemljištem	Opština, NVO	kontinuirano	5.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori
4.3. Informisanje stanovništva o korištenju, zaštiti i upravljanju zemljištem	Opština; Sredstva javnog informisanja; Udruženje poljoprivrednih proizvođača	kontinuirano	3.000,00 KM	Opština; Udruženje poljoprivrednih proizvođača

4.5. ZAŠTITA I UPRAVLJANJE ŠUMAMA

4.5.1. Procjena stanja

Šuma kao postojbina čovjeka dugo je predstavljala neiscrpan izvor zadovoljenja njegovih životnih potreba i podnosila sve prirodne nepogode i negativne pojave uzrokovane odnosom samog čovjeka. Tek kada su se počele osjećati posljedice nestajanja šuma počelo se voditi računa o njima, propisivati mjere i način gazdovanja i proučavati kako i šta treba raditi da bi se šume sačuvala i unaprijedile.

U dosadašnjem korištenju šuma dominantnu ulogu ima proizvodnja i korištenje drvne mase dok se ostalim mogućnostima korištenja šuma nije poklanjala dovoljna pažnja. Sakupljanje tzv. sporednih šumskih proizvoda (ljekobilje, gljive, šumski plodovi, puževi itd.) je neorganizovano.

Uglavnom su zanemarene opšte korisne funkcije šuma, koje se ogledaju u:

- proizvodnji kiseonika i vezivanju ugljenika iz atmosfere,
- zaštiti zemljišta od erozionih procesa,
- očuvanju biodiverziteta biljnih i životinjskih vrsta,
- ublažavanju ekstremnih temperatura,
- regulisanju vodnog režima i zaštiti voda,
- smanjenju buke,
- prostoru za odmor, rekreaciju, rehabilitaciju, obrazovanje i istraživanje.

Ugroženost šuma od svih štetnih uticaja mogže se podijeliti na štete koje prouzrokuje čovjek svojim svjesnim i nesvjesnim radom i štete od insekata, biljnih bolesti i raznih imisionih uzročnika.

Čovjek čini štete bespravnim prisvajanjem šumskog zemljišta, prisvajanjem i oštećivanjem šumskog drveća, nekontrolisanim odlaganjem otpada kao i nekontrolisanim loženjem vatre u šumi i njenoj neposrednoj blizini što dovodi do pojave šumskih požara koji uništavaju čitave komplekse šuma i šumskog zemljišta.

Biljne bolesti mogu ugrožavati šume u uslovima kada se ne vodi dovoljno računa na uspostavi šumskog reda u sječinama i poslije velikih vjetroizvala i snijegoloma koji se ne uklanjaju iz sastojina i stvara se prostor za njihovu progradaciju.

Šumama i šumskim zemljištem na području opštine Kotor Varoš gazduje se shodno Zakonu o šumama (Sl. glasnik RS br. 75/08).

Šumama i šumskim zemljištem u državnoj svojini upravlja i gazduje Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Vlade RS a dio poslova, korištenje i održavanje šuma, na osnovu posebnog ugovora vrši JPŠ „Šume Republike Srpske“ odnosno njegova organizaciona cijelina ŠG „Vrbanja „Kotor Varoš.

Šumama i šumskim zemljištem u privatnoj svojini upravljaju i gazduju njihovi vlasnici a izvršilac stručno-tehničkih poslova je Javno preduzeće šumarstva odnosno ŠG „Vrbanja“.

Donesene i usvojene šumsko-privredne osnove za šume u državnoj svojini (za uređajni period 2009.- 2019. godina), i za šume u privatnoj svojini (za uređajni period 2006.- 2015. godina) predstavljaju dugoročne planove koji obezbjeđuju provođenje zakonom propisanih mjera u gazdovanju šumama, a one se odnose na uzgojne mjere podizanja i njege šuma, mjere zaštite šuma od svih štetnih pojava, te korištenje šuma i šumskog zemljišta i ostalih šumskih proizvoda, te unapređenja opštekorisnih funkcija šuma za očuvanje zdravlja ljudi i

zaštitu čovjekove sredine.

Šume i šumska zemljišta zauzimaju 31.762 ha teritorije opštine Kotor Varoš. Od toga na šume u državnoj svojini otpada 23.760 ha a na šume u privatnoj svojini 8.002 ha. Većina površina pod šumama se nalazi u visinskoj zoni iznad 500 m raspoređene prostorno po planinskim masivima Uzlomac, Borja i Vlašić.

Područje odlikuje raznovrsnost šumskih zajednica počev od hrastovo grabovih, hrastovo bukovih, čistih bukovih, sastojina bukve, jele i smrče do čistih smrčevih sastojina

Prema šumsko-privrednoj osnovi za državne šume na području opštine Kotor Varoš pregled površina šuma po širim kategorijama šuma je sljedeći:

R. br.	KATEGORIJA ŠUMA	POVRŠINA (ha)
1.	Visoke šume sa prirodnom obnovom	18115,93
2.	Visoke šume sa prirodnom obnovom privremeno nepodesne za gazdovanje (minirane)	722,60
3.	Šumske kulture	1726,21
4.	Šumske kulture privremeno nepodesne za gazdovanje (minirane)	8,68
5.	Izdanačke šume	2252,09
6.	Izdanačke šume privremeno nepodesne za gazdovanje (minirane)	171,58
7.	Površine podesne za pošumljavanje i gazdovanje (šibljaci i goleti)	468,72
8.	Površine podesne za pošumljavanje i gazdovanje privremeno nepodesne (minirane)	4,18
9.	Površine nepodesne za pošumljavanje i gazdovanje	175,91
10.	Uzurpacije	114,38
Ukupno		23760,27

Prema šumsko-privrednoj osnovi za šume u privatnoj svojini na području opštine Kotor Varoš pregled površina šuma po širim kategorijama šuma je sljedeći:

R. br.	KATEGORIJA ŠUMA	POVRŠINA (ha)
1.	Visoke šume sa prirodnom obnovom	2824,65
2.	Izdanačke šume	4603,66
3.	Šumske kulture	243,89
4.	Površine podesne za pošumljavanje i gazdovanje	5,01
5.	Površine nepodesne za pošumljavanje i gazdovanje (minirane)	324,57
Ukupno		8001,78

Mnoge površine pašnjaka i livada koje se vode kao poljoprivredne, kao posljedica ratnih i ekonomskih migracija stanovništva, se nalaze u različitim fazama obrasta šumskom vegetacijom. Tako da je šumovitost ovog područja u perspektivi i veća.

U graničnom dijelu opštine sa Federacijom BiH je izražen i problem miniranog zemljišta što dodatno onemogućava provođenje bilo kakvih zaštitnih mjera.

Lov

Lov je najmasovnija rekreativna aktivnost koju upražnjavaju građani opštine Kotor Varoš.

Na području opštine registrovana su tri lovačka udruženja: „Uzlomac“ iz Kotor Varoša, „Jelovka“ iz Maslovara i „Borčići“ iz Šipraga. Lovačka udruženja su najmasovnija

udruženja građana koja broje oko 600 članova – lovaca u prosjeku po oko 200 članova svako udruženje.

Područje opštine Kotor Varoš je podijeljeno na tri lovišta kojima gazduju ova udruženja .

Lovišta naseljavaju sljedeće vrste divljači: mrki medvjed, divlja svinja, srneća divljač, vuk, lisica, zec, jazavac, kuna, djelimično fazan, lještarka grlica, prepelica i druga sitna divljač.

Ukupna površina Opštine a samim tim i sva tri lovišta iznosi 560 km². Po geografskim karakteristikama sva tri formirana lovišta na području opštine su brdsko planinska sa nadmorskom visinom od 220 m pa do 1739 m. Najveći dio lovišta je pokriven šumom 56,72%, zatim poljoprivredno zemljište 38%, vodene površine 0,65% dok se 4,6% odnosi na nelovne površine. Lovišta obuhvataju planine Vlašić, Borja, Uzlomec i obronke Čemernice. Šumski sastav je mješoviti, bjelogorične i crnogorične šume. Pored rijeke Vrbanje koja uzdužno presijeca lovišta dužine od oko 47 km na dva podjednaka dijela, mnoštvo njenih pritoka i izvora lovišta čini izuzetno bogatim vodom. Lovišta su pod uticajem umjereno-kontinentalne klime, uticajem planinske i klime panonskog bazena sa srednjom godišnjom temperaturom od 10,5°C. Lovišta su bogata bujnom vegetacijom što čini prehranbenu osnovu divljači tokom čitave godine.

Ovakvi prirodno geografski uslovi predstavljaju veoma dobru osnovu lovišta za stanište, brojnost i kvalitet autohtonih vrsta divljači, kao i povoljne uslove za reprodukciju iste do punog kapaciteta lovišta.

Kapaciteti lovišta za divljač koja ih naseljava, po sada važećim lovnoprivrednim osnovama, iznosi za mrkog medvjeda 30 komada, divljih svinja 200 komada, srneće divljači oko 730 komada , zeca 2000 komada itd.

Procjena je da kapacitet lovišta još uvijek nije dostigla srneća divljač i zečija koja je i prirodno najugroženija, zatim divlja svinja koja je zakonom nezaštićena. Zbog toga, korisnici lovišta – lovačka udruženja godišnjim planom odstrela planiraju manje odstrelne kvote u odnosu na planirane po lovnoj osnovi kao dugogodišnjem planu gazdovanja lovištem. Tako umanjene planirane kvote se uglavnom i izvrše. Zbog nepreciznosti proljetnog prebrojavanja divljači u lovištu kao osnovnog načina utvrđivanja brojnog stanja, podaci o trenutnoj brojnosti divljači u lovištu su upitni.

Sadašnji način gazdovanja lovištima ne može obezbijediti uslove za pun kapacitet divljači u lovištima, a od lovstva država odnosno zajednica nema neke ekonomske koristi.

Osnovni značaj lovstva je u rekreaciji građana, dok privredne, ekonomske i turističke koristi nisu iskorištene u odnosu na mogućnosti.

Korisnik lovišta ima obavezu uređenja lovišta, izgradnjom lovno uzgojnih i lovnotehničkih objekata zaštite divljali, obezbjeđenjem čuvanja mira u lovištu od zaraznih bolesti, pomoć u elementarnim nepogodama i planskim gazdovanjem divljači i lovištem, a sve u cilju opstanka i povećanja brojnosti do punog kapaciteta i održavanje zdravih i kvalitetnih primjerka. Odstrijeljenu divljač koristi lovac koji je odstrela i naknadu za istu plaća lovačkom udruženju čiji je član. Za štetu koju nanosi zaštićena divljač, korisnik lovišta, Republika i Opština plaćaju oštećenom odštetu u iznosima od po 30% korisnik lovišta, 30% Opština i 40% Republika.

Ribolov

Na području opštine Kotor Varoš Sportsko ribolovno društvo okuplja godišnje oko 200 ribolovaca. Jedna od redovnih aktivnosti ovog društva je i poribljavanje rijeke Vrbanje. Zahvaljujući kontinuiranom poribljavanju, rijeka Vrbanja je bogatija za još neke vrste ribe kao što je lipljen. Početkom 2004. godine potpisan je Ugovor o ustupanju ribolovnog područja na korištenje Sportsko ribolovnom društvu sa Ministrastvom poljoprivrede vodoprivrede i šumarsta u Vladi RS-e, i može se reći da je osnovni i prevashodni cilj udruženja zaštita korita rijeke Vrbanje i njenih pritoka na području opštine Kotor Varoš.

Dobar kvalitet vode rijeke Vrbanje i njenih pritoka u gornjem toku, posebno Cvrcke Jakotine, potvrđuje prisustvo riječnog raka, peša i potočne pastrmke.

U gornjem toku Vrbanje i njenih pritoka su zastupljene sljedeće vrste ribe:

- **potočna pastrmka**, poribjava se godišnje u većim količinama od 10.000 komada na više, veći primjerci se mogu naći i u donjem toku Vrbanje,
- **kalifornijska pastrmka**, gaji se u ribnjacima uz Vrbanju a može se naći i u rijeci Vrbanji,
- **mladica**, gotovo izumire u Vrbanji, naročito poslije ratnih dejstava na ovom području kada su svi veći primjerci izlovljeni, a u toku su aktivnosti na poribljavanju ovom vrstom riblje mladi,
- **klen**, ne mogu se naći veći primjerci,
- **mrena**, nije ugrožena vrsta kao klen,
- **plotica**, ima je u izvjesnim količinama, ali po procjenama nije rasprostranjena kao nekada,
- **škobalj**, vrsta koja nije ugrožena u koritu rijeke Vrbanje,
- **lipljen**, nema ga u većim količinama ali je evidentno da je nakon poribljavanja opstao na ovom području (poslije velikog povodnja 1985. godine je isčezao iz korita rijeke Vrbanje),
- **peš**, teško ga je uočiti u koritu rijeke Vrbanje iako je prije bio svakodnevna pojava, ima ga u koritu Jakotine i Cvrcke,
- **krkuša**, ova riblja vrsta nije ugrožena ni u koritu Vrbanje kao ni u njenim pritokama,
- **potočna mrena (sapača)**, treba ukazati na činjenicu da se jedinstvena vrsta ove ribe nalazi u pritokama Vrbanje (Jakotina-ispitano od strane stručnjaka sa prirodno matematičkog fakulteta Banja Luka u periodu 2006, 2007 i 2008. godina),
- **pliska,bjelica**, vrste bijele ribe koje ne rastu preko 10 (cm), ima je u velikim količinama i apsolutno nije ugrožena vrsta.

Kao način korišćenja pomenutih vodnih potencijala gornjeg toka Vrbanje može se naglasiti i mogućnost izgradnje ribogojilišta (potencijalnost uzgoja potočne i kalifornijske pastrmke).

Poseban problem za očuvanje flore, faune, raznovrsnosti biodiverziteta i akvatičnih eko-sistema predstavlja izvlačenje šumskih sortimenata potocima tj. riječnim koritima što dovodi do zamućenja vode i ugibanja.

Najveći zagađivači rijeke Vrbanje i njenih pritoka, kako je rečeno u oblasti upravljanja vodnim resursima, su sami građani tj. domaćinstva i privredni subjekti koji ispuštaju fekalne i industrijske vode direktno u vodotoke i bacaju razne vrste otpada u korita rijeka (fabrika prerade kože). Na vodozahvatu gdje se uže gradsko područje snabdjeva pitkom

vodom, uzvodno 100 metara, nalaze se četiri kanalizaciona odvoda i jedna auto praona.

Osnovni problem je konstantno smanjenje količine vode u vodotoku Vrbanje i njenim pritokama. Uzroci smanjenja vodostaja su globalne promjene klime, prekomjerna sječa šume i dr.

Problem bi se djelimično mogao riješiti izgradnjom betonskih čvrstih brana na vodozahvatu i zaustavnih brana koje bi akumulirale određenu količinu vode.

4.5.2. Identifikacija i analiza problema

Problemi:

- prisutne bespravne sječe, posebno u privatnim šumama,
- nepravilna eksploatacija šuma,
- nedovoljna i neblagovremena njega šuma,
- izraženo postojanje „divljih“ deponija,
- postojanje minskih polja,
- šumski požari,
- veoma slabo i neorganizovano korištenje sporednih šumskih proizvoda,
- usitnjena lovišta,
- prisutan krivolov i neuređena lovišta,
- zagađeni vodotoci (razne vrste otpada, fekalne i industrijske otpadne vode),
- smanjenje vodostaja.

Glavni uzroci problema:

- nezakonito ponašanje građana u neplanskim sječama,
- kretanje teške mehanizacije vodotocima, prilikom iskorištavanja šuma,
- nedovoljna primjena zakona o šumama,
- nesavjestan odnos građana prema životnoj sredini,
- loše organizovan sistem upravljanja otpadom,
- nepovoljna finansijska osnova,
- nesavjestan odnos čovjeka prema šumi,
- ne zainteresovanost stanovništva za boravak u prirodi i korištenje svega onoga što šuma osim proizvodne funkcije pruža,
- slaba finansijska moć opštine za finansiranje određenih programa,
- izazivanje šumskih požara prilikom nekontrolisanog spaljivanja strnjišta i pašnjaka,
- nizak nivo ekološke svijesti stanovništva,
- neefikasan sistem organizacije lovstva,
- lovočuvarske službe su neefikasne,
- nedovoljna finansijska ulaganja u lovišta,
- zaštićeni vodotoci.

Posljedice problema:

- pojava većeg broja šikara i goleti, naročito u privatnim šumama, što izaziva poremećaj u ekosistemu posebno kod režima voda i mikro klime,
- gubitak staništa za divljač i ptice,
- izraženo zamućenje vodotoka,

- štete od insekata, biljnih bolesti i raznih imisionih uzročnika,
- narušavanje estetskog izgleda životne sredine i narušen prirodni ambijent,
- negativan uticaj na zdravlje stanovništva i opasnost od širenja infektivnih i drugih oboljenja,
- ugrožen biljni i životinjski svijet,
- postojanje minskih polja ugrožava bezbjednost ljudi, stoke i divljači,
- veće šumske štete,
- nedovoljna iskorištenost sporednih šumskih proizvoda,
- otežani uslovi za kvalitetnije organizovanje lovstva na području opštine,
- smanjeni efekti korištenja lovišta u ekonomske, turističke i rekreacione svrhe,
- nedovoljna brojnost, nepravilan raspored i omjer polova divljači u lovištima,
- slabije interesovanje građana za boravak u prirodi.

4.5.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi:

- plansko i adekvatno upravljanje i gazdovanje šumama,
- uklonjene „divlje“ deponije iz šuma,
- šumske površine očišćene od mina,
- edukovano stanovništvo o značaju šume kao resursa.
- plansko i efikasno upravljanje lovištem,
- zaštićena divljač i uređena lovišta.

Mjere

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi neophodno je sprovesti sljedeće mjere:

- gazdovanje šumama i šumskim zemljištem provoditi dosljedno postavkama važećih šumsko privrednih osnova za državne i privatne šume,
- šumsko uzgojne radove u potpunosti provoditi u skladu sa šumsko privrednom osnovom,
- spriječiti eksploataciju šume vodotocima,
- ukloniti „divlje“ deponije iz šuma,
- obilježiti prostore pod minama,
- potpuno očistiti minsko-eksplozivna sredstva iz šumskih kompleksa,
- edukacija stanovništva o značaju šume kao resursa,
- spriječiti šumske požare,
- pokrenuti inicijativu za objedinjavanje lovišta na području opštine,
- gazdovanje lovištima vršiti u skladu sa važećim lovno privrednim osnovama,
- pojačanim nadzorom umanjiti krivolov na najmanju moguću mjeru,
- smanjiti broj lovnih dana u godini,
- izgraditi akumulacije na rijeci Vrbanji.

4.5.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: KORIŠTENJE, ZAŠTITA I UPRAVLJANJE ŠUMAMA				
Problem: Prisutne bespravne siječe, posebno u privatnim šumama, nepravilna eksploatacija i nedovoljna i neblagovremena njega šuma				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj: Plansko i adekvatno upravljanje i gazdovanje šumama				
1.1. Vršenje vanrednih kontrola eksploatacije šume	Š.G. Vrbanja, Opština	kontinuirano	---	---
1.2. Provođenje gazdovanja šumama i šumskim zemljištem dosljedno postavkama šumsko privrednih osnova za privatne i državne šume	Š.G. Vrbanja, vlasnici šuma	Prema dinamici Š.G.	---	Š.G. Vrbanja, vlasnici šuma
1.3. Izrada programa izgradnje puteva (vlaka) i mostova za potrebe eksploatacije šume i dostava istog Administrativnoj službi Opštine	Š.G. Vrbanja	1 mjesec	---	---
1.4. Vršenje redovnog nadzora nad korištenjem lokalnih i šumskih puteva (vlaka) za eksploataciju šuma u skladu sa programom	Opština	kontinuirano	---	---
1.5. Provođenje šumsko uzgojnih radova u skladu sa ŠPO	Š.G. Vrbanja, vlasnici šuma	Prema diamici Š.G. Vrbanja	---	Š.G. Vrbanja, vlasnici šuma

Problem: Izraženo postojanje „divljih“ deponija				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj: Uklonjene „divlje“ deponije iz šuma				
2.1. Izrada informacije o „divljim“ deponijama na području opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština
Problem: Postojanje minskih polja				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
3. Cilj: Šumske površine očišćene od mina				
3.1. Izrada informacije o minskim poljima na području opštine	Opština, Š.G. Vrbanja	3 mjeseca	---	---
3.2. Obilježavanje prostora pod minama	Opština, Izvođač	6 mjeseci	6.000,00 KM	Opština; Nadležne institucije RS i BiH; Donatori
3.3. Uklanjanje minsko-eksplozivnih sredstava iz šumskih kompleksa	Opština, Izvođač	Zavisno od pristupačnosti terena	24.000,00 KM	Opština; Nadležne institucije RS i BiH; Donatori
Problem: Veoma slabo i neorganizovano korištenje sporednih šumskih proizvoda				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
4. Cilj: Edukovano stanovništvo o značaju šume kao resursa				
4.1. Izrada programa edukacije stanovništva o značaju šume kao resursa	Opština, Š.G. Vrbanja, NVO	3 mjeseca	---	---
4.2. Edukacija stanovništva o korištenju, zaštiti i upravljanju šumama	Opština, ŠG Vrbanja, NVO	kontinuirano	3.000,00 KM (godišnje)	Opština; Š.G. Vrbanja; Donatori

4.3. Informisanje stanovništva o korištenju, zaštiti i upravljanju šumama	Opština; Sredstva javnog inf.; ŠG Vrbanja	kontinuirano	1.000,00 KM	Opština; ŠG Vrbanja
Problem: Usitnjena lovišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
5. Cilj: Plansko i efikasno upravljanje lovištem				
5.1. Pokretanje inicijative vezano za objedinjavanje lovišta na području opštine	Opština, Lovačka udruženja	3 mjeseca	---	---
5.2. Vršenje gazdovanja lovištima u skladu sa važećim lovno privrednim osnovama	Lovačka udruženja	Prema dinamici god. planova	---	---
Problem: Prisutan krivolov i neuređena lovišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
6. Cilj: Zaštićena divljač i uređena lovišta				
6.1. Donošenje odluke o smanjenju broja lovniha dana u godini	Lovačka udruženja	1 mjesec	---	---
6.2. Izrada programa uređenja lovišta	Opština, Lovačka udruženja	3 mjeseca	---	---
6.3. Provođenje aktivnosti iz programa uređenja lovišta	Opština, Lovačka udruženja	1-3 godine	300.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori; Lovačka udruženja

4.6. KVALITET VAZDUHA

4.6.1. Procjena stanja

Nekontrolisanim industrijskim razvojem, trkom za profitom, velikim iscrpljivanjem prirodnih resursa, velikom potrošnjom energije, korištenjem nuklearne tehnologije čovjek je doveo do degradacije i zagađenja životne sredine koja može imati nesagledive posljedice po sadašnje i buduće generacije. Ovih procesa nije pošteđen ni vazduh, na koji je čovjek do sada gledao kao na nešto što se ne može potrošiti ili bar toliko promjeniti da postane neupotrebljivo ili manje pogodno za normalno obavljanje životnih procesa.

Izvori polutanata koji zagađuju atmosferu, kao posljedica ljudske aktivnosti su:

- izgaranje čvrstih, tečnih i gasovitih goriva u energetske postrojenjima,
- izgaranje čvrstih, tečnih i gasovitih goriva u motornim vozilima,
- industrijski procesi,
- odlagališta čvrstih otpada,
- isparavanje različitih organskih rastvarača.

Veliki broj jedinjenja u gasovitom, tečnom i čvrstom stanju mogu da se pojave u vazduhu kao polutanti, kao što su: čestice, oksidi sumpora, oksidi azota, ugljen monoksid, fotohemijski oksidanti i ugljikovodici, te specifični polutanti koje emituje industrija.

Vještačke promjene sastava atmosfere danas imaju takav uticaj, na prirodne procese, da problemi zaštite životne sredine dobijaju globalne dimenzije.

Danas je najveća pažnja usmjerena na moguće klimatske promjene, smanjenje količine ozona u stratosferi i pojavu kiselih atmosferskih padavina.

Proizvodnja energije iz fosilnih goriva je dovela do velike emisije ugljen dioksida, koji sa drugim gasovima u atmosferi izaziva tzv. efekat staklene bašte.

Ovaj efekat uzrokuje povećanje temperature na Zemlji, a time i promjene klime. Globalno otopljavanje može izazvati podizanje nivoa mora i okeana, povećanje broja nepogoda sa katastrofalnim posljedicama i teškoće i nemogućnost adaptacije živog svijeta na nove uslove.

Ozonski omotač u atmosferi Zemlje reguliše temperaturnu stratifikaciju atmosfere i štiti površinu zemlje od intenzivnog ultraljubičastog zračenja. Emisija freona (hemijske supstance koje sadrže hlor) u atmosferi izaziva smanjenje ozonskog omotača i pojavu tzv. ozonskih rupa. Veći prodor ultraljubičastih zraka izaziva kod ljudi rak kože, katarktu i druge bolesti.

Uporedo sa rastom potrošnje energije iz fosilnih goriva rasla je zagađenost vazduha emisijom gasova koji obrazuju kiseline (oksid sumpora i azota). Oni učestvuju u fotohemijskim reakcijama koje predstavljaju jedan od glavnih uzroka nastanka kiselih kiša. S obzirom da ovi gasovi ostaju dugo u atmosferi i mogu se prenijeti na velike udaljenosti, kisele kiše mogu pasti daleko od izvora zagađenja. Štetan uticaj kiselih kiša ogleda se u sušenju šuma, degradaciji poljoprivrednih zemljišta te uništavanju živog svijeta u rijekama i jezerima.

Na lokalnom nivou nismo pošteđeni štetnog uticaja navedenih globalnih procesa a sa druge strane učestvujemo u određenoj mjeri u njima. Iako na teritoriji opštine Kotor Varoš nema većih industriskih postrojenja i termoelektrana, taj uticaj se ogleda u emisiji gasova iz motora sa unutrašnjim sagorijevanjem, spaljivanjem otpada, izazivanjem požara, sagorijevanjem goriva u industrijskim i individualnim pećima, korištenje sprejeva koji

sadrže freone itd. I pored navedenih problema o zagađenosti vazduha na području opštine Kotor Varoš nemoguće je precizno govoriti zbog nepostojanja mjerne stanice.

4.6.2. Identifikacija i analiza problema

Problemi:

- emisija štetnih gasova iz motora sa unutrašnjim sagorijevanjem,
- spaljivanje otpada,
- izazivanje požara,
- zapaljenje gradske deponije i ostalih deponija,
- emisija štetnih gasova iz industrijskih i individualnih peći za grijanje,
- visoka vlažnost vazduha kao posljedica orografije, šumovitosti i vodnosti područja,
- nepostojanje konkretnih pokazatelja o kvalitetu vazduha,
- neinformisano i needukovano stanovništvo o značaju vazduha.

Glavni uzroci problema:

- teritorijom opštine i duž samog opštinskog centra prolazi magistralni put,
- nesavjestan odnos građana,
- nepostojanje gradskog grijanja,
- izgradnja kotlovnica sa niskim dimnjacima, posebno u dijelu gdje se nalaze višespratnice,
- korištenje fosilnih goriva za grijanje,
- nepostojanje mjerne stanice,
- nepostojanje programa edukacije stanovništva o značaju vazduha.

Posljedice problema:

- negativan uticaj na zdravlje ljudi, biljnog i životinjskog svijeta,
- doprinos globalnim ekološkim problemima.

4.6.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi:

- zdrava i čista vazдушna sredina,
- ekološka svijest građana na zavidnom nivou.

Mjere:

- izgraditi zaobilaznicu,
- edukacija stanovništva o značaju i očuvanju kvaliteta vazduha,
- izgradnja toplifikacije grada,
- spriječiti gradnju kotlovnica sa niskim dimnjacima, posebno u dijelu gdje se nalaze višespratnice,
- izbjegavati grijanje na fosilna goriva,
- pokrenuti inicijativu za smanjenu upotrebu biološki nerazgradive ambalaže i fosilnih goriva,
- uspostaviti redovnu kontrolu kvaliteta vazduha.

4.6.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: KVALITET VAZDUHA				
Problem: Emisija štetnih gasova iz motora sa unutrašnjim sagorijevanjem izazivanje požara i spaljivanje otpada				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj : Zdrava i čista vazдушna sredina				
1.1. Pokretanje inicijative o izgradnji zaobilaznice	Opština, NVO	6 mjeseci	---	Opština
1.2. Donošenje odluke o toplifikaciji grada	Opština	6 mjeseci	---	Opština
1.3. Pokretanje inicijative za smanjenu upotrebu biološki nerazgradive ambalaže i fosilnih goriva	Opština, NVO	3 mjeseca	---	Opština
2. Cilj: Ekološka svijest građana na zavidnom nivou				
2.1. Izrada programa edukacije stanovništva o značaju i očuvanju kvaliteta vazduha	Opština, Škole, NVO	3 mjeseca	---	---
2.2. Edukacija stanovništva o značaju i očuvanju kvaliteta vazduha	Opština, Škole, NVO	kontinuirano	3.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori
2.3. Informisanje stanovništva o stanju u oblasti kvaliteta vazduha	Opština, NVO, Sredstva informisanja	kontinuirano	1.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori

4.7. EDUKACIJA, KULTURA I INFORMISANJE DRUŠTVENE ZAJEDNICE

4.7.1. Procjena stanja

Kotor Varoš, kao i mnoge druge lokalne zajednice, boluje od svih ekoloških bolesti.

Da je to zaista tako, ima mnogo pokazatelja a to su: stanje rijeke Vrbanje i njenih pritoka, nedostatak i loš kvalitet vode za piće, divlje deponije i otpad na svakom koraku, gradska deponija, ugroženost šumskih i drugih prirodnih bogatstava, a o svijesti građana da i ne govorimo.

Krajem dvadesetog i početkom dvadeset prvog vijeka dolazi do nagle degradacije životne sredine.

U tom periodu (ratno i poratno vrijeme) dolazi do pada moralnih vrijednosti u svakom pogledu, što dovodi da obični građanin kao i životna sredina postaju instrument politike ličnih interesa i urbanističko-građevinskog lobija.

U kontekstu gore navedenog možemo postaviti sebi osnovno pitanje: šta smo naslijedili, šta ćemo učiniti i šta ćemo ostaviti generacijama koje dolaze?

Da bi uradili nešto konkretno na tom planu i odgovorili sebi na postavljeno pitanje, prije svega treba početi sa razvojem drugačijeg sistema vrijednosti. Prava zaštita životne sredine i briga o ekologiji moguća je upravo na ovaj način, razvoj novog sistema vrijednosti koji će biti potpuno drugačiji od dosadašnjeg.

Uzimajući u obzir pad moralnih vrijednosti, poslijeratni oporavak i siromaštvo, vrijeme tranzicije zemalja Jugoistočne Evrope, a pogotovo svjetske krize i recesije, lokalna samouprava, nažalost, nema dovoljno mogućnosti da u skladu sa raspoloživim materijalnim i zakonskim sredstvima efikasno riješi probleme u oblasti zaštite životne sredine, koji su nastali upravo zahvaljujući našem nemaru.

Ugroženost i degradacija životne sredine na području opštine Kotor Varoš nastala je iz više razloga.

Bitni razlozi jestu nepoštovanje zakonskih propisa u ovoj oblasti, slab rad organa koji provode zakonske propise, nedovoljno angažovanje građana i udruženja za zaštitu životne sredine, poslijeratno siromaštvo (nizak standard), tehnološki napredak i upotreba nerazgradivih materijala a svakako jedan od najbitnijih razloga je niska svijest ljudi iz čega proizilazi da je potrebno sistematsko podizanje i jačanje svijesti o zaštiti životne sredine.

Da bi riješili probleme životne sredine, prije svega, potrebno je početi sa kontinuiranom i organizovanom edukacijom građana, kako djece tako i odraslih.

Prvi korak ka ovome jeste izrada i usvajanje LEAP-a za opštinu Kotor Varoš koji je prvi, pravi, korak za poboljšanje stanja u oblasti životne sredine u budućnosti.

Zaštita životne sredine i ekologija, htjeli mi to ili ne, mora postati prioritet u našoj kao i u svakoj moderno uređenoj zajednici.

LEAP-om opštine Kotor Varoš treba da definišemo strategiju prioritetnog cilja u ovoj oblasti a to je: edukovana društvena zajednica opštine Kotor Varoš i visok stepen svijesti o zaštiti životne sredine. Sve institucije bi trebale donositi realno moguće godišnje programe edukacije na svom nivou a u skladu sa opštinskim i republičkim programima.

Edukaciju građana moguće je provoditi na više načina i kroz razne institucije.

Edukaciju je potrebno provesti kroz:

- institucije obrazovanja,
- institucije vlasti,

- građanske institucije i
- institucije javnog informisanja.

Edukacijom društvene zajednice realizovaće se niz aktivnosti:

- zakonodavne,
- administrativne,
- takmičarske,
- tehničko tehnološke.

Poseban akcenat, sa jasno definisanim planovima i aktivnostima, treba staviti na javno informisanje, propagandu, kao i javne kampanje, na području cijele kotorvaroške opštine. Ovo je svakako prvi korak u zaštiti i unapređenju životne sredine jedne zajednice, bez kojeg nema uspjeha u daljim aktivnostima.

Jedan od bitnih faktora zaštite životne sredine je i uključenost i učešće javnosti u donošenju odluka u oblasti životne sredine kao bitne komponente razvoja modernog društva.

Bez učešća i pune svijesti javnosti o potrebi i važnosti očuvanja životne sredine neće biti rezultata na procesu stvaranja modernog i uređenog Kotor Varoša. Uključiti javnost u proces donošenja odluka bilo bi neracionalno bez kvalitetno provedene edukacije i informisanja u ovoj oblasti.

Svi građani trebaju biti svjesni potrebe aktivnog učešća u postizanju ciljeva zaštite životne sredine. U Kotor Varošu nema dovoljno interesa javnosti, institucija, poslovnog sektora pa i medija po pitanju zaštite i očuvanja životne sredine.

Javne institucije kao i poslovni sektor, nemaju praksu informisanja javnosti o problemima životne sredine.

Osnovni problem u Kotor Varošu je taj što ne postoji, organizacija, institucija, udruženje ili NVO, koja bi preuzela ne sebe organizaciju rješavanja bar nekih problema životne sredine (edukaciju, informisanje, organizovanje ekoloških aktivnosti, izrada programa i projekata).

Povremeno pojavljivanje i organizovanje takvih aktivnosti ekološkog pokreta „Eko Opstanak“ nije dovelo do značajnog napretka i poboljšanja stanja u ovoj oblasti.

Iz svega navedenog proizilazi da će se kroz edukaciju i sve ostale aktivnosti (izrada i usvajanje LEAP-a) za opštinu Kotor Varoš doći do osnovnog cilja: Zaštita i unapređenje životne sredine i obezbjeđivanje povoljnih životnih uslova i uopšte uslova za bolji kvalitet života generacija koje dolaze.

4.7.1.1. Edukacija društvene zajedice

Lokalni ekološki akcioni plan (LEAP) je proces zasnovan na širem učešću zajednice u cilju rješavanja problema koji se tiču životne sredine. Iz toga proizilazi da je LEAP-om opštine Kotor Varoš potrebno jasno definisati akcije za rješavanje najvažnijih problema u životnoj sredini. Da bi to realizovali potrebno je što veće uključivanje građana kao i drugih relevantnih faktora (institucija, javnih ustanova, privrednog sektora, udruženja, NVO-a) u cilju što većeg stepena informisanosti šire javnosti. Pored informisanosti, ekološko obrazovanje i edukacija u oblasti životne sredine je veoma bitan faktor za aktivno i kvalitetno učešće svih zainteresovanih strana u izradi LEAP-a, a samim tim i rješavanje problema životne sredine.

Bez obrazovanih, edukovanih i informisanih građana i učešća javnosti kao i pune

svijesti u javnosti o važnosti očuvanja životne sredine neće doći do poboljšanja stanja u ovoj oblasti na području opštine Kotor Varoš, upravo zato što se skoro pa svi problemi vezani za životnu sredinu, javljaju zbog lošeg ili nedovoljnog poznavanja problema vezanih za očuvanje i zaštitu životne sredine, te neadekvatnog, netačnog i nepravovremenog informisanja.

4.7.1.2. Kultura

Kultura je širok pojam sa velikim brojem aktivnosti koje imaju za cilj da nadahnjuju i oplemenjuju čovjeka i da mu život učine ljepšim i srećnijim.

Na području opštine Kotor Varoš, organizovan način pripreme i provođenja kulturnih manifestacija počinje početkom XX vijeka, tačnije 1902 formiranjem nacionalnih KUD-ova.

Značajniji razvoj kulturnih manifestacija zabilježen je između dva rata, a poseban uspon u razvoju kulture na području opštine Kotor Varoš zabilježen je poslije II svjetskog rata.

Prije rata u ovoj opštini djelovalo je nekoliko institucija u oblasti kulture i to: Radnički univerzitet u okviru koga je djelovala gradska biblioteka, stalni i pokretni bioskop, te osam kulturno umjetničkih društava mjesnih zajednica i SIZ za kulturu (institucija za prikupljanje i distribuciju sredstava namijenjenih za kulturu).

Trenutno na području opštine kulturom se bave Narodna biblioteka i Centar za kulturu i informisanje“, SPKD „Prosvjeta“ i KUD „Sloga „ Grabovica.

Međutim danas, iako postoje, navedene institucije, udruženja i društva, stanje u oblasti kulture je veoma loše.

Bogata kultura i tradicija koju posjeduje ovaj kraj potisnuta je u drugi plan. Razloga za ovakvo stanje u oblasti kulture ima mnogo.

Suštinski razlog jeste nepostojanje koordinacije između gore pomenutih institucija i udruženja, saradnje koja je veoma bitna, plana aktivnosti i još mnogo toga, što se negativno odražava na stanje u oblasti kulture.

Iz svega gore navedenog proizilazi zaključak da je potrebna jedna institucija u okviru koje će djelovati sve druge institucije i udruženja koja se na bilo koji način bave kulturom.

Upravo jedna takva institucija treba da uspostavi partnerski odnos sa drugim institucijama u oblasti kulture kao i sa lokalnom upravom, da uključi što veći broj prvenstveno mladih ljudi koji će raditi na unapređenju i očuvanju kulturne baštine našeg grada, kao i stvaranju pozitivne klime za razvoj i afirmaciju kulturnog stvaralaštva.

Činjenica je da se bez sistemskog pristupa neće moći ništa uraditi kako bi se popravilo postojeće stanje kada je kultura u pitanju.

Problema je mnogo, počevši od toga da su objekti kulture devastirani i neopremljeni.

Grad nema muzeja, stari objekti koji su od kulturnog i istorijskog značaja za Kotor Varoš propadaju.

Postojeće stanje, uz velike napore i zalaganja svih relevantnih institucija lokalne zajednice i samih građana, moguće je prevazići na sljedeće načine, a to su:

- postojanje jedne institucije kulture u okviru koje bi djelovale sve druge institucije, udruženja i društva koja se na bilo koji način bave kulturom,
- izgraditi mjesne domove kulture,
- izraditi strategiju u oblasti kulture,

-izraditi program kulturnih dešavanja koji bi se usaglašavao sa programima udruženja i društava koja djeluju na području opštine Kotor Varoš

-ustanovljavanje tradicionalnih kulturnih manifestacija poput, kotorvaroškog kulturnog ljeta, dječijih festivala, dana kulture, mjeseca knjige, dani folkloru i etno pjeme, dani filma, dani pozorišta i još mnogo drugih manifestacija.

Realizacijom gore navedenih ciljeva, došlo bi se do poboljšanja u oblasti kulture, a samim tim i promocije Kotor Varoša kako u RS tako i u BiH i šire.

Poznato je da Kotor Varoš ima veliki broj kulturno-istorijskih spomenika i objekata kojima treba vratiti stari sjaj i prezentovati ih u javnosti, kao i veliki broj kulturnih stvaralaca čija djela godinama ostaju daleko od očiju javnosti.

Oživljavanje kulture na području opštine, je od velikog značaja i ima za cilj predstavljanje bogate kulture i tradicije ovog kraja, očuvanje izvornog stvaralaštva, uključivanje što većeg broja mladih ljudi, privlačenje što većeg broja posjetilaca i promocija Kotor Varoša.

4.7.1.3. Informisanje društvene zajednice

Opština Kotor Varoš spada u red nerazvijenih opština u Republici Srpskoj. Kao takva, sasvim je razumljivo da ne spada u red centara koji kreiraju javno mnjenje ili u njemu značajno učestvuju. Međutim, u Kotor Varošu djeluje Centar za kulturu i informisanje, a u sklopu njega Radio i Televizija Kotor Varoš, kao trenutno jedini mediji na prostoru ove opštine.

Radio Kotor Varoš, nakon brojnih gašenja, sada emituje četiri sata programa dnevno, u sklopu programa Radija Republike Srpske i preko njihove frekvencije. Programska košuljica sastoji se od servisnih informacija u jutarnjim časovima, muzike, vijesti u 10 časova i prenosa vanrednih sadržaja kao što je zasjedanje SO Kotor Varoš. Jednom sedmično u sklopu programa emituju se i rubrike „Građani o.“ i „Kotorvaroške aktuelnosti“, kao prilika građanima da izraze svoje mišljenje o aktuelnim dešavanjima koja se tiču ove opštine.

Radio Kotor Varoš, finansira se od reklama, što je zanemarljiva suma, zbog rijetkog oglašavanja privrednih subjekata na ovom mediju. Najvećim dijelom finansiranje Centra zasnovano je na mjesečnim dotacijama od strane osnivača (Opština Kotor Varoš).

Jednako loše finansijsko stanje veže se i za televiziju Kotor Varoš, tačnije „Kanal grada“, koji emituje samo dva sata programa dnevno od 16 do 18 časova. Trajanje dnevnog programa se produžava samo kada se emituje snimak neke manifestacije u gradu ili zasjedanja skupštine, koji inače čini iščitavanje servisnih informacija, muzički spotovi i poneka reklama. Bitno je spomenuti i da se program televizije emituje na osnovu ugovora sa kablovskim operaterom, tako da je šansa za gledanost sužena samo na ona domaćinstva koja imaju kablovsku televiziju.

„Centar za kulturu i informisanje“ u okviru kojeg djeluju postojeći mediji, je preduzeće registrovano na više djelatnosti, između ostalog i na izdavačku, štamparsku, umjetničku djelatnost i organizovanje sportskih i kulturnih manifestacija. U sklopu „Centra za kulturu i informisanje „ je i bioskop kojem je potrebno renoviranje i prilagođavanje savremenim zahtjevima posjetioca.

4.7.2. Identifikacija i analiza problema

Identifikacija problema

Osnovni problemi:

- niska ekološka svijest zajednice,
- slab interes javnosti za oblast zaštite životne sredine,
- nedostatak obučениh kadrova u oblasti zaštite životne sredine i ekologije,
- nepostojanje programa edukacije stanovništva,
- nepostojanje kulturnog centra,
- nepostojanje registra objekata kulturno-istorijskog nasleđa,
- devastirani i zapušteni objekti kulture,
- nepostojanje programa kulturnih aktivnosti,
- slabo informisano stanovništvo o stanju u oblasti ekologije i kulture.

Glavni uzroci problema:

- nezainteresovanost zajednice zbog nedovoljne informisanosti i edukovanosti,
- neobrazovano, needukovano i neinformisano stanovništvo,
- nepostojanje ekološke literature i časopisa (novine, leci, vodiči, časopisi, propisi),
- nepostojanje u lokalnom RTV programu edukativnih sadržaja i emisija iz oblasti zaštite životne sredine i ekologije,
- nepostojanje institucije ili organizacije kojoj je u programu djelovanja obrazovanje i edukacija javnosti u oblasti životne sredine,
- slaba saradnja institucija vlasti, udruženja, medija, tj. nepartnerski odnos zainteresovanih strana,
- loša zaštita i očuvanje kulturno-istorijskih spomenika, objekata, kao i objekata za kulturne aktivnosti,
- nepostojanje vlastite frekvencije za emitovanje radio programa,
- loša tehnička opremljenost radio i TV opremom lokalnih medija,
- nedostatak finansijskih sredstava i obučениh kadrova u oblasti ekologije, kulture i informisanja.

Posledice problema:

- negativan uticaj i nesavjestan odnos građana prema prirodi i životnoj sredini,
- loš odnos prema kulturi i kulturno-istorijskim objektima,
- zapušteni objekti opasni su po bezbjednost građana,
- narušen ambijent dijelova grada u kojima se nalaze pomenuti objekti,
- kulturni život građana je na veoma lošem nivou,
- loša informisanost građana,
- netačne i površne informacije o životnoj sredini,
- medijski nepokrivena cjelokupna teritorija opštine.

Mogući uticaji

Svaki ekološki neobrazovan, needukovan i neinformisan građanin može dovesti do aktivnosti koje ugrožavaju životnu sredinu, zdravlje ljudi, biljnog i životinjskog svijeta, što bitno utiče na ambijent i kvalitet života.

Sagledavajući činjenicu i stanje u ovoj oblasti može se doći do zaključka da je stanje veoma loše, te da sadašnji način edukacije, obrazovanja i informisanja javnosti ne postoji, što stvara lošu sliku o našoj opštini kada je u pitanju stanje u ovoj oblasti.

Neki od navedenih problema i posledica mogu imati direktan uticaj na kvalitet životne sredine (tradicija, pad nivoa kulture).

4.7.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi:

- podignuta ekološka svijest stanovništva na viši nivo,
- izgrađeni novi, sanirani i zaštićeni postojeći objekti kulture,
- kvalitetniji društveni život građana,
- informisano stanovništvo na području cijele opštine,
- osposobljeni kadrovi u oblasti ekologije i kulture.

Mjere:

- formirati lokalni ekološki forum ili centar,
- izraditi program edukacije i informisanja stanovništva,
- izraditi program kulturnih aktivnosti,
- osnivanje kulturnog centra,
- izraditi registar objekata kulturno-istorijskog nasleđa,
- uspostaviti partnerski odnos između institucija i NVO-a,
- medijski pokriti čitavo područje opštine,
- opremiti i kadrovski osposobiti lokalne medije.

4.7.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: EDUKACIJA, KULTURA I INFORMISANJE DRUŠTVENE ZAJEDNICE				
Problem : Niska ekološka svijest zajednice				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj : Podignuta ekološka svijest stanovništva na viši nivo				
1.1. Donošenje odluke o formiranju foruma za zaštitu životne sredine	Opština,	6 mjeseci	---	Opština
1.2. Izrada programa edukacije i informisanja stanovništva	Opština, Forum za zaštitu životne sredine, NVO, škole	6 mjeseci	---	Opština
1.3. Realizacija programa edukacije i informisanja stanovništva	Opština, Forum za zaštitu životne sredine, NVO, škole	U skladu sa programom	3.000,00 KM	Opština
Problem : Nepostojanje i zapuštenost objekata iz oblasti kulture				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj : Izgrađeni novi, sanirani i zaštićeni postojeći objekti kulture				
2.1. Izrada informacije o stanju objekata kulturno-istorijskog nasleđa (registar)	Opština	6 mjeseci	---	Opština
2.2. Izrada programa sanacije i rekonstrukcije objekata kulture (stare OŠ i zgrade MZ.)	Opština	6 mjeseci	4.000,00 KM	Opština; Vlada RS
Problem : Nepostojanje programa kulturnih aktivnosti				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
3. Cilj : Kvalitetniji društveni život građana				

3.1. Izrada i realizacija programa kulturnih dešavanja	Opština, Dom kulture, udruženja i NVO	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština
Problem : Slabo informisano stanovništvo o stanju u oblasti ekologije i kulture				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
4. Cilj : informisano stanovništvo na području cijele opštine				
4.1. Tehnički opremiti i kadrovski osposobiti lokalne medije	Opština	1 godina	50.000,00 KM	Opština
4.2. Pokretanje inicijative za pokrivanje područja cijele opštine RTV i signalom mobilne telefonije	Opština, NVO	1 mjesec	---	Opština
5. Cilj: Osposobljeni kadrovi u oblasti ekologije i kulture				
5.1. Izrada plana edukacije kadrova u oblasti ekologije i kulture	Opština, Forum za zaštitu životne sredine, NVO, škole, mediji	6 mjeseci	---	Opština

4.8. PRIVREDA /EKONOMIJA/ I ŽIVOTNA SREDINA

4.8.1. Procjena stanja

Opština Kotor Varoš je smještena u sjeverozapadnom dijelu BiH i spada u red brdsko-planinskih opština. Po stepenu razvijenosti spada u nerazvijene opštine. Od Banjaluke je udaljena 33 km a sa dobojskom i banjalučkom regijom je povezana magistralnim putem M4. Rijeka Vrbanja sa velikim brojem pritoka i značajnim hidropotencijalom protiče cijelom dužinom kroz područje opštine Kotor Varoš. Ovakav geografski položaj i umjereno kontinentalna klima su faktori koji su usloveli razvoj opštine.

Održiv razvoj opštine Kotor Varoš podrazumijeva optimalno upravljanje i racionalno korištenje svih raspoloživih prirodnih resursa, od kojih su najznačajniji:

- rude (mrki ugalj, mangan) i mineralne sirovine koje su nedovoljno korištene, nemetalične sirovine (arhitektonski ukrasni kamen) za široku primjenu u građevinarstvu,
- šume (značajna površina teritorije opštine je pokrivena šumom 56,72 %)
- poljoprivredno zemljište (38 %)
- voda (rijeka Vrbanja sa pritokama predstavlja hidroenergetski potencijal za izgradnju 12 mini-hidroelektrana).

Prije rata opština je imala razvijenu industriju: kožarsko-prerađivačka („Proleks“ a.d.), metalna industrija (FMU, „Jelšingrad“), drvoprerađivačka („Drvoprerada“ a.d., „Prerada drveta“ a.d.),

U poslijeratnom periodu je došlo do prestrukturiranja privrede i promjene vlasništva u postojećim privrednim subjektima.

Nosioци privrednog razvoja su velika, mala i srednja preduzeća, preduzetničke radnje u privatnom vlasništvu u kojima je zaposleno 3948 radnika. Velika preduzeća kao što su kompanija „Fagus“ i „Sportek“ (strani ulagač) zapošljavaju značajan broj radne snage. Privrednu djelatnost na području opštine Kotor Varoš obavljaju ukupno 102 preduzeća.

Na području opštine Kotor Varoš registrovano je 384 preduzetničkih radnji od čega 158 trgovinskih, 85 ugostiteljskih i 141 zanatska radnja.

Drvoprerađivačka (12 pilana), kožarsko-prerađivačka, obučarska i građevinska djelatnost ostvaruju preko 50% ukupnog prihoda opštine.

Veliki problem opštine Kotor Varoš je broj nezaposlenih koji, prema podacima Biroa za zapošljavanje za oktobar 2009. godine, iznosi 2928 nezaposlenih.

Pretpostavka održivog razvoja opštine Kotor Varoš je unapređenje životne sredine i racionalno korištenje prirodnih resursa, što podrazumijeva usaglašenost ciljeva, mjera i aktivnosti u svim sektorima razvoja.

Odnos privrede i životne sredine ogleda se u percepciji građana kao jednih od najvećih zagađivača i problema životne sredine. Ocjena je da privredni subjekti malo ulažu u zaštitu životne sredine, nijedan privredni subjekt na području opštine Kotor Varoš nema regulisano prečišćavanje otpadnih voda kao ni regulisano pitanje deponovanja industrijskog otpada. Kao potvrda toga često se u prirodi pojavljuju divlje deponije nastale upravo od industrijskog, otpada od trgovinskih i zanatskih radnji (pvc vreće, pvc boce, staklo, piljevina, otpad od kožno-prerađivačke industrije, otpad od mesne industrije i klaonički otpad). I pored izdatih ekoloških dozvola kojim se reguliše odnos privrede i životne sredine većina privrednih subjekata i institucija na području opštine, se ne pridržavaju smjernica i propisa regulisanih ovim dozvolama.

Zagađenja koja utiču na zdravlje čovjeka, okolinu i ukupan ambijent življenja su zagađenja vode, vazduha i zemljišta. Činjenica da razvoj privrede i razvoj tehnologije ide na štetu okoline upućuje na zaključak da nerazvijene opštine imaju manje izražen problem zagađenja okoline i manji uticaj na zdravlje ljudi.

Iako opština Kotor Varoš spada u nerazvijene opštine, evidentni su problemi zagađenja okoline izazvani raznim uzrocima koje treba otkloniti i preventivno djelovati u budućnosti. Aktivnosti u privrednom sektoru treba usmjeriti na smanjenje zagađenja vode, vazduha i zemljišta kroz kvalitetno upravljanje industrijskim otpadnim vodama i komunalnim otpadom.

Smanjenju zagađenja u energetsom sektoru može doprinijeti razvoj čistih tehnologija, povećanje energetske efikasnosti i korištenje obnovljivih izvora energije. Razvoj tehnologije ne smije biti na štetu okoline što će se postići smanjenom potrošnjom fosilnih goriva, stimulativnim ulaganjem u obnovljive izvore energije i racionalnim korištenjem sirovina (smanjenje industrijskog otpada po količini).

Opština Kotor Varoš nema većih zagađivača vazduha na svom području. U urbanom dijelu grada evidentan je problem zagađenja vazduha koji izazivaju emisije izduvni i drugih štetnih gasova i prašine od strane: saobraćaja, industrije, individualnih kotlovnica (sumpor, čađ, ugljen-monoksid) kao i neprijatni mirisi sa deponije i iz kontejnera. Zavisno od hidrometeoroloških uslova osjeća se neprijatan miris fabrike za štavljenje koža „Eko Miks“, smog od zapaljениh otpadaka kože u krugu bivšeg „Proleksa“, te smog zapaljenog smeća Gradske deponije u Duratovcima, kao i dim iz dimnjaka individualnih objekata u sezoni grijanja. Neprijatni mirisi se osjete od fekalija ispuštenih direktno u kanale za oborinsku vodu.

Ispuštanje otpadnih voda prerađivačkih kapaciteta (Eko Miks), zanatskih radnji i odlaganje komunalnog otpada u blizini izvorišta i duž riječnih tokova izaziva zagađenje vode. Na području opštine su izgrađeni drvoprerađivački kapaciteti (pilane u neposrednoj blizini vodotoka, prehrambeni kapaciteti, autopraone i zanatske radnje). U krugu bivše fabrike „Proleks“ nije riješen prečistač industrijskih otpadnih voda, tako da se otpadne vode ispuštaju u rijeku Vrbanju direktno. Takođe je potrebno obezbijediti održivo korištenje vode po količini i kvalitetu (provjeriti MHE „Divič“) i to racionalnim korištenjem vode u privredi.

Zagađenje i oštećenje zemljišta nastaje usljed korištenja pesticida u poljoprivredi, odlaganja čvrstog otpada na nedozvoljenim površinama, nepropisno izgrađenih septika, klizišta, promjena namjene zemljišta, poplave i slično.

Posebno izražen problem u urbanom dijelu grada je pojačan nivo buke koju izazivaju ugostiteljski objekti, pilane, automobili i dr.

Imajući u vidu da su osnovne pokretačke snage ekonomskog razvoja opštine Kotor Varoš mala i srednja preduzeća i preduzetnici potrebno je podsticati njihov razvoj posebno u oblasti proizvodnih djelatnosti uz uslov da su ispunjeni minimalni tehničko-tehnološki uslovi u pogledu zaštite životne sredine. Subvencije je neophodno planirati za oblast korištenja alternativnih izvora energije (energija vjetra). Jedan od uslova za ispunjenost minimalnih tehničko-tehnoloških uslova za obavljanje registrovane djelatnosti je pribavljanje ekoloških dozvola od ministarstva ili opštinskog organa zavisno od projektovanog kapaciteta.

Prema podacima odjeljenja za prostorno uređenje i stambeno-komunalne djelatnosti, na području opštine Kotor Varoš ekološku dozvolu je dobilo 22 privredna subjekata, a 3

subjekata su pribavila dozvolu od nadležnog ministarstva.

Evidentan je problem odlaganja klaoničkog otpada na nedozvoljen način u prehrambenoj industriji (Jezerka d.o.o.). Takođe je prisutno odlaganje komunalnog otpada u blizini vodotoka ili pored šumskih puteva od strane privrednih subjekata i preduzetničkih radnji (trgovinske i ugostiteljske djelatnosti).

Potrebno je stvoriti uslove za propisno odlaganje otpada tj. razdvojeno sakupljanje otpada. Svaki proizvođač ili vlasnik otpada je dužan da odlaže otpad na propisan način.

Treba imati na umu činjenicu da ekologija treba da bude pokretačka snaga za razvoj novih tehnologija i sanaciju postojećih kako bi privredni razvoj doprinio zdravijoj životnoj i radnoj sredini (održivi razvoj).

Za razvoj privrede je neophodno raditi na izgradnji infrastrukture, odnosno povezivanju ruralnih područja sa centrom opštine i povezivanju grada i opštine sa susjednim opštinama (Kneževo). Kvalitetna infrastruktura omogućuje efikasnije upravljanje otpadom.

Poseban problem Opštine je slaba posvećenost razvoju turizma. Najbolji dokaz je nepostojanje lokalne turističke organizacije koja bi se bavila ovom problematikom.

4.8.2. Identifikacija i analiza problema

Identifikacija problema

Problemi:

- ispuštanje industrijskih otpadnih voda u vodotoke,
- nepravilno odlaganje komunalnog i klaoničkog otpada,
- neriješen odvoz otpada na području cijele opštine („divlje“ deponije),
- nepropisno izlaganje proizvoda (voće, povrće i dr.van poslovnih objekata),
- prekomijerna upotreba pesticida i drugih štetnih hemikalija,
- emisija štetnih gasova, čađi i prašine u atmosferu,
- nedozvoljen nivo buke u urbanom dijelu grada,
- neracionalno i neadekvatno korištenje prostora,
- nekontrolisana i bespravna eksploatacija prirodnih resursa,
- neaktivnost poljoprivrednih zadruga,
- nepostojanje turističke organizacije.

Glavni uzroci problema:

Uzroci problema:

- nesavjestan odnos prema prirodnim resursima,
- neriješeno prečišćavanje otpadnih voda,
- neriješeno pitanje upravljanja otpadom,
- nepostojanje zaobilaznice,
- primjena zastarjele tehnologije,
- nepoštovanje odluke o komunalnom redu,
- nepoštovanje propisa o javnom redu i miru.

Posljedice problema:

- nizak kvalitet i standard života,
- zagađeni vodotoci,
- zagađen vazduh,
- zagađeno zemljište,
- ugroženost zdravlja ljudi,
- ugroženost izvorišta,
- rad privrednih subjekata bez potrebnih odobrenja,
- narušen prirodni ambijent,
- zapušteni turistički objekti i prirodne ljepote.

Mogući uticaji

Djelovanje otpada ima negativan uticaj na čovjeka i okolinu. Povećanjem proizvodnje i potrošnje dolazi do povećanja količine komunalnog otpada (papir, novine, plastične kese i boce, otpaci hrane i sl.) i opasnog otpada (boje, ljepila, otapala, fotografske hemikalije, baterije, akumulatori, opasna ulja za motore i pogonske uređaje, razne zapaljive i radioaktivne materije i sl.).

Načini djelovanja otpada na okolinu su: raznošenje smeća i prašine vjetrom, oslobađanje gasova, neprijatni mirisi, prisutnost ptica, grabljivica i insekata, zagađene površinske i oborinske vode, vizuelno narušen ambijent, buka i sl.

Najčešći način djelovanja otpada na čovjeka je putem zagađene vode i vazduha naročito u siromašnijim područjima sa slabijim higijenskim uslovima. Navedeni negativni uticaji imaju za posljedicu pojavu raznih oboljenja čovjeka (infektivne i zarazne bolesti, crijevne bolesti, a u posljednje vrijeme i kancerogene bolesti i druga oboljenja).

Napušteno i neobrađeno poljoprivredno zemljište dovodi do pojave korova, gubljenja poljoprivrednih površina i smanjene proizvodnje zdrave hrane, što se negativno odražava na zdravlje ljudi. Ispuštanje otpadnih voda u vodotoke i odlaganje komunalnog otpada na nedozvoljenim mjestima su najčešći uzroci navedenih oboljenja.

4.8.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi:

- spriječeno ispuštanje otpadnih voda u vodotoke,
- spriječeno odlaganje komunalnog i klasičnog otpada na nedozvoljena mjesta,
- organizovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine,
- smanjene ukupne količine otpada.
- zaštita zdravlja potrošača,
- spriječena prekomjerna upotreba pesticida i drugih štetnih hemikalija,
- smanjena emisija štetnih gasova, čađi i prašine u atmosferu,
- plansko i adekvatno korištenje prostora,
- spriječena nekontrolisana i bespravna eksploatacija prirodnih resursa,
- razvijena svijest o ograničenosti resursa (šuma, voda, zemljište),
- aktivirane poljoprivredne zadruge,
- nivo buke u dozvoljenim granicama (u skladu sa propisima),
- promovisan i afirmisan turistički potencijal opštine Kotor Varoš.

Mjere:

- evidentirati zagađivače,
- kontrola ispunjenosti minimalnih tehničko-tehnoloških uslova,
- izraditi urbanističko plansku dokumentaciju - regulacione planove,
- edukacija preduzetnika o ograničenosti resursa (šuma, voda, zemljište),
- izgraditi kanalizacioni sistem u urbanom dijelu sa prečistačem,
- sanacija i uređenje gradske deponije,
- podsticati korištenje alternativnih izvora energije.
- stimulisati proizvodnju zdrave hrane,
- uspostaviti redovnu kvalitetu kontrole vazduha,
- izrada programa mjera za smanjenje količina otpada,
- kontrolisati nivo buke,
- osnovati turističku organizaciju.

4.8.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: PRIVREDA /EKONOMIJA/ I ŽIVOTNA SREDINA				
Problem : Ispuštanje industrijskih otpadnih voda u vodotoke				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj: Spriječeno ispuštanje otpadnih voda u vodotoke				
1.1. Završiti izgradnju kanalizacionog sistema grada po glavnom izvedbenom projektu	Opština, Komunalno preduzeće	2 godina	5.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS
1.2. Izrada projekta prečistača otpadnih voda	Opština	1 godina	20.000,00 KM	Opština
1.3. Izgradnja prečistača otpadnih voda	Opština	2 godine	5.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori
Problem : Nepravilno odlaganje komunalnog i klaoničkog otpada				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj: Spriječeno odlaganje komunalnog i klaoničkog otpada na nedozvoljena mjesta				
2.1. Izrada registra zagađivača	Opština, NVO	1 godina	3.000,00 KM	Opština
2.2. Izrada programa mjera za sprečavanje nepropisnog odlaganja otpada	Opština	3 mjeseca	---	---
2.3. Izraditi projekat sanacije gradske deponije i revitalizacije zemljišta	Opština	6 mjeseci	6.000,00 KM	Opština
2.4. Sanacija i uređenje gradske deponije i revitalizacija zemljišta po projektu	Opština, Komunalno preduzeće	3 godine	2.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS; Donatori

Problem : Neriješen odvoz otpada na području cijele opštine („divlje“ deponije)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
3. Cilj: Organizovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine				
3.1. Uraditi procjenu količine i načina odlaganja i prikupljanja otpada	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće
3.2. Nabavka i postavljanje konterjnera, korpi i posuda za odlaganje otpada	Opština, Komunalno preduzeće,	2 godine	250.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Građani
3.3. Nabavka opreme za prikupljanje prevoz i deponovanje otpada	Opština, Komunalno preduzeće	3 godine	1.000.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS; Donatori
4. Cilj: Smanjene ukupne količine otpada				
4.1. Iniciranje uvođenja poreza na plastičnu ambalažu	Opština	3 mjeseca	---	---
4.2. Iniciranje upotrebe povratne ambalaže	Opština	3 mjeseca	---	---
4.3. Uvođenje naplate odvoza opada po količini	Opština, Komunalno preduzeće	3 mjeseca	---	---
Problem : Nepropisno izlaganje proizvoda (voće i povrće van poslovnih objekata)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
5. Cilj: Zaštita zdravlja potrošača				
5.1. Izrada informacije o izlaganju prehr.proizv. uz ulice	Opština	1 mjesec	---	---
5.2. Izrada programa podsticaja proizvodnje zdrave hrane	Opština	3 mjeseca	---	---

Problem : Prekomjerna upotreba pesticida i drugih štetnih hemikalija				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
6. Cilj: Spriječena prekomjerna upotreba pesticida i drugih štetnih hemikalija				
6.1. Izrada programa edukacije (proizvodnja zdrave hrane, voćarstvo, primjena savremenih tehnologija u korištenju i zaštiti zemljišta, pčelarstvo)	Opština	kontinuirano	5.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori
6.2. Izrada pravilnika o podsticaju za upotrebu bioloških sredstava i prirodnih đubriva u obradi zemljišta i njegova primjena	Opština	1 godina	5.000,00 KM (godišnje)	Opština
Problem : Emisija štetnih gasova, čađi i prašine u atmosferu				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
7. Cilj: Smanjena emisija štetnih gasova, čađi i prašine u atmosferu				
7.1. Izrada plana uspostave redovne kontrole kvaliteta vazduha	Opština, Ovlaštena institucija	3 mjeseca	10.000,00 KM	Opština
7.2. Redovna kontrola kvaliteta vazduha u skladu sa planom kontrole	Opština	kontinuirano	---	---
7.3. Pokretanje inicijative o izgradnji zaobilaznice	Opština, NVO	6 mjeseci	---	---
7.4. Donošenje odluke o toplifikaciji grada	Opština	6 mjeseci	---	---

7.5. Pokretanje inicijative za smanjenu upotrebu biološki nerazgradive ambalaže i fosilnih goriva	Opština, NVO	3 mjeseca	---	---
7.6. Izrada programa podsticaja za korištenje alternativnih izvora energ.	Opština	3 mjeseci	---	Opština
Problem : Neracionalno i neadekvatno korištenje prostora				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
8. Cilj: Plansko i adekvatno korištenje prostora				
8.1. Izrada Regulacionih planova posebnih područja: industrijskih zona, sportsko-rekr.zona, parkova, eko-zaštitnih zona, zona stanovanja itd.	Opština	2 godine	50.000,00 KM	Opština
8.2. Kontinuirana kontrola ispunjenosti MTU privrednih subjekata (pilane, zanatske radnje, kamenolom i dr.)	Opština	kontinuirano	---	---
Problem : Nekonrolisana i bespravna eksploatacija prirodnih resursa				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
9. Cilj: Spriječena nekontrolisana i bespravna eksploatacija prirodnih resursa				
9.1. Izrada informacije o bespravnoj eksploataciji prirodnih resursa (po ugovorima o dodjeljenim koncesijama)	Opština	3 mjeseca	---	---
9.2. Pojačana kontrola eksploatacije prirodnih resursa	Opština	kontinuirano	---	---

10. Cilj: Razvijena svijest o ograničenosti resursa (šuma, voda, zemljište)				
10.1. Izrada programa edukacije privrednika o ograničenosti resursa (šuma, voda, zemljište)	Opština	3 mjeseca	---	Opština
10.2. Edukacija privrednika o ograničenosti resursa (šuma, voda, zemljište)	Opština	3 mjeseca	3.000,00 KM	Opština
Problem : Neaktivnost poljoprivrednih zadruga				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
11. Cilj: Aktivirane poljoprivredne zadruge				
11.1. Osnivanje udruženja poljoprivrednika	Opština, Poljoprivredni proizvođači	1 godina	5.000.00 KM	Opština; Poljoprivredni proizvođači
11.2. Donošenje odluke o formiranju agro-industrijskog centra i odabiru lokacije	Opština	6 mjeseci	---	Opština
Problem : Nedozvoljen nivo buke u urbanom dijelu grada				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
12. Cilj: Nivo buke u dozvoljenim granicama (u skladu sa propisima)				
12.1. Kontinuirano mjerenje nivoa buke od strane privrednih subjekata, ugostiteljskih objekata i dr.	Opština	kontinuirano	---	---
Problem: Nepostojanje turističke organizacije				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
13. Cilj: Promovisan i afirmisan turistički potencijal opštine Kotor Varoš				
13.1. Formiranje turističke organizacije opštine Kotor Varoš	Opština	1 godina	100.000,00 KM	Opština

4.9. JAVNO ZDRAVLJE

4.9.1. Procjena stanja

- Najvažniji segmenti bitni za zdravlje stanovništva ogledaju se kroz:
- snabdijevanje stanovništva kvalitetnom, dovoljno higijenski ispravnom vodom za piće (ličnu higijenu, kućnu higijenu, komunalnu higijenu);
 - sigurnost i kvalitet prehrambenih proizvoda;
 - nezagađenost vazduha,
 - pravilna dispozicija otpadnih materija čvrstih i tečnih;
 - kvalitet stanovnja;
 - organizovanost zdravstvene zaštite.

- **Kvalitet pitke vode**

Stanovništvo opštine Kotor Varoš snabdijeva se vodom za piće sa različitih vodoprivrednih objekata i to:

- sa gradskog vodovoda,
- sa seoskih vodovoda i
- sa drugih alternativnih izvora vode (bunari, česme i drugo).

Snabdijevanje vodom sa gradskog vodovoda je pod nekakvim nadzorom i može se reći da je voda bakteriološki ispravna dok je snabdijevanje vodom sa svih ostalih objekata nesigurno jer voda nije ni pod kakvim nadzorom, ne vrši se hlorisanje i druge radnje u cilju poboljšanja njenog kvaliteta i zdravstvene ispravnosti.

- **Zdravstvena ispravnost živežnih namirnica**

Živežne namirnice su neophodne za život i razvoj čovjeka u toku njegovog života i potrebno je posvetiti maksimalnu pažnju sirovinama, načinu izrade, deklarisanju, čuvanju i svim drugim postupcima koji bi sačuvali njihovu nutritivnu i zdravstvenu ispravnost.

Na tržištu su plasirane namirnice koje su iz različitih izvora i samim tim njihova zdravstvena ispravnost je često nesigurna i prema mišljenju stručnih organizacija i neposrednih kontrola ista je ugrožena.

- **Vazduh**

Vazduh je vrlo bitna komponenta od koje zavisi život i zdravlje stanovništva i potrebno je usmjeriti maksimalnu pažnju da se zagađivanje vazduha svede na minimalnu mjeru.

Na teritoriji opštine Kotor Varoš nemamo trenutno industrijskih kapaciteta koji bi svojim tehnološkim procesom vršili emisiju nedozvoljenih količina štetnih gasova i drugih štetnih materija u atmosferu koja bi se negativno reflektovala na zdravlje stanovništva. Vrlo često dolazi do paljenja deponija smeća što stanovništvu zadaje velike probleme zbog hemijskog sastava dima, te spaljivanje tehnološkog otpada u kožarskoj, obućarskoj i drvnoj industriji.

- **Dispozicija čvrstih i tečnih otpadnih materija**

Pravilnom dispozicijom čvrstih i tečnih otpadnih materija ne vrši se zagađivanje okoline i nema štetnog uticaja na zdravlje stanovništva.

Sadašnja situacija na teritoriji opštine ne zadovoljava, jer imamo izrazito veliki broj

divljih deponija koje zagađuju okolinu. Nepostojanje kanalizacionog sistema i neredovno pražnjenje septičkih jama dovodi do razlijevanja fekalija po okolini i ugrožavanja zdravlja stanovništva

- **Kvalitet stanovanja**

Stanovanje je vrlo bitna komponenta u životu ljudi i ovoj oblasti se mora posvetiti dužna pažnja.

Sadašnje stanje u oblasti stanovanja može se ocijeniti kao nezadovoljavajuće iz sljedećih razloga:

- objekti nisu priključeni na vodovodnu i kanalizacionu mrežu,
- objekti nemaju potrebnu infrastrukturu (nema garažnih prostora, drvarnica, drugog slobodnog prostora koji bi funkcionalno pripadao objektima za druge aktivnosti stanovnika).

Dodatan problem sa stanovišta kvaliteta stanovanja i zdravlja ljudi predstavlja visoka frekvencija saobraćaja kroz gradsko područje, duž magistralnog puta M-4. Veliki intenzitet saobraćaja ugrožava bezbjednost građana, u prvom redu učenika. Prateća pojava povećanog intenziteta saobraćaja je i povećan procenat štetnih izduvnih gasova i povećan nivo buke.

- **Organizovanost zdravstvene zaštite stanovništva**

Primarnu i dio sekundarne zdravstvene zaštite na području opštine Kotor Varoš obavlja Dom zdravlja "Sveti Pantelejmone" Kotor Varoš, kao zdravstvena ustanova od opšteg interesa, čiji je osnivač Skupština opštine Kotor Varoš. Pored Doma zdravlja, zdravstvenu zaštitu obavlja i privatna porodična ambulana dr Tešić i 3 privatne stomatološke ordinacije (dr Tepić, dr Peličić i "Božur"). U samom gradu postoje 4 apoteke koje snabdijevaju stanovništvo potrebnim lijekovima.

Osnovni oblik organizovanja primarne zdravstvene zaštite je model porodične medicine kroz ambulante porodične medicine.

U Domu zdravlja je u toku primjena (implementacija) organizovanja po ovom modelu. Planirana mreža ambulanti porodične medicine je 10 (7 ambulanti u Domu zdravlja Kotor Varoš i 3 u selima: Maslovare, Šiprage, Vrbanjci). Zdravstvene usluge primarnog i sekundarnog nivoa koje pruža Dom zdravlja Kotor Varoš su:

1. Opšta medicina,
2. Medicina rada,
3. Zaštita predškolske djece (od 0 do 6 godina),
4. Zaštita školske djece i omladine (od 7 do 19 godina),
5. Zaštita žena od 15 i više godina,
6. Pneumoftiziološka zaštita,
7. HE zaštita,
8. Hitna pomoć od 0 do 24 sata,
9. Centar za fizičku rehabilitaciju,
10. Zubno zdravstvena zaštita,
11. Laboratorijska dijagnostika,
12. Radiološka i ultrazvučna dijagnostika,
13. Usluge previjališta,
14. Konsultativno-specijalističke usluge.

U Domu zdravlja proces rada organizuje se u okviru sledećih organizacionih jedinica:

- Uprava Doma zdravlja,
- Porodična medicina,
- Zdravstvena zaštita usta i zuba,
- Higijensko-epidemiološka zaštita,
- Laboratorijska dijagnostika,
- Rendgen dijagnostika,
- Hitna medicinska pomoć,
- Centar za fizikalnu rehabilitaciju,
- Konsultativno specijalističke ambulante.

Organizacija rada u Domu zdravlja je od 01.05.2009. godine po ovom tipu organizovanja po Zakonu o zdravstvenoj zaštiti gdje je porodična medicina osnovni oblik primarne zdravstvene zaštite. Sada su u toku aktivnosti formiranja timova porodične medicine i registracije pacijenata što je skoro završeno i do sada je registrovano oko 16.200 stanovnika.

Tim porodične medicine predstavlja prvu liniju kontakta i ulaska pacijenta u sistem zdravstvene zaštite. Čine ga edukovani doktor medicine i dvije medicinske sestre. Tim pruža zdravstvenu zaštitu 24 sata. Jedan tim porodične medicine može imati registrovanih 2.000 pacijenata. Rasporedom porodičnih ambulanti obezbjeđuje se jednaka dostupnost na teritoriji opštine. Dom zdravlja ima 6 edukovanih ljekara i 13 medicinskih tehničara za rad ambulanti porodične medicine. Trenutno je na edukaciji jedan ljekar i dva tehničara i jedan doktor medicine na specijalizaciji iz porodične medicine.

Pored edukovanog medicinskog kadra porodične medicine potrebno je obezbijediti po standardima i propisima prostorno uređene ambulante porodične medicine koje Dom zdravlja trenutno ne posjeduje. Potrebno ih je obezbijediti renoviranjem postojećih ili izgradnjom novih sa dostupnom stalnom telefonskom linijom, uvezanim informacionim sistemom, kompjuterskom opremom i obukom kadra na istoj.

Pored ovoga potrebna je dodatna nabavka medicinske opreme za ambulante porodične medicine. Za sve ovo potrebna su značajna finansijska sredstva koja ustanova bez pomoći lokalne zajednice i Vlade RS ne može sama obezbijediti. Predstoji jedan veoma težak period prelaska na novi model organizovanja, rada i navikavanja i za pacijente i medicinske radnike sa kojim se do sada krajnje oklijevalo. Suočeni sa dosadašnjom problematikom, gubitak u poslovanju (oko 600.000 KM), udaljenost seoskih ambulanti i do 40 km sa malim brojem stanovnika na rubnim područjima, amortizovanom medicinskom opremom, nedostatkom vozila za teren, veliki višak zaposlenih, organizovanje rada hitne pomoći 24 sata sa potrebom angažovanja 4 tima što je standard za 60.000 stanovnika u smislu finansiranja iste, predstoji vrlo težak period za adekvatno pružanje zdravstvene zaštite stanovništvu.

4.9.2. Identifikacija i analiza problema

Problemi:

- upitan kvalitet vode za piće,
- upitan kvalitet živežnih namirnica (bakteriološki zagađene i nepravilno deklarisanе i sadrže sastojke koji štetno utiču na zdravlje potrošača, boje, konzervanse, aditive, zaslađivače i druge elemente),
- velike površine zemljišta pod korovom (ambrozija),

- postojanje aero zagađenja (izgaranje čvrstih, tečnih i gasovitih goriva u energetskim postrojenjima, izgaranje čvrstih, tečnih i gasovitih goriva u motornim vozilima, industrijski procesi, odlagališta čvrstih otpada, isparavanje različitih organskih rastvarača)
- nepostojanje centralnog kanalizacionog sistema, visok nivo podzemnih voda i neredovno pražnjenje izgrađenih septičkih jama,
- nepostojanje kontinuiranog odvoza otpada sa područja cijele opštine,
- kvalitet stanovanja na niskom nivou (nedostatak prostorno-planske dokumentacije, nepostojanje gradske zaobilaznice, nisu obezbjeđeni životni prostori za rekreativne i druge životne potrebe stanovnika),
- nereformisana zdravstvena zaštita u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti po principu porodične medicine.

Uzroci problema

- objekti vodosnabdijevanja su građeni bez ikakvih saglasnosti, predhodnih provjera izdašnosti izvora i zdravstvene ispravnosti,
- nepostojanje zaštitnih zona izvorišta i stalno zagađivanje izvorišta,
- na tržištu su namirnice sa različitih geografskih područja, sa različitim normativima, zakonskom regulativom, običajima i drugo, (to je u nadležnosti uvoznika i ovlaštenih laboratorija koji kontrolišu uvezenu robu koja bi morala biti usaglašena sa našim standardima i zakonskim propisima),
- napušteno i neobrađeno zemljište,
- slabo održavanje javnih površina,
- niska ekološka svijest pojedinaca,
- nepostojanje toplifikacionog sistema u gradu,
- neregulisan odvoz smeća sa teritorije cijele opštine Kotor Varoš,
- nepostojanje kanalizacionog sistema,
- loša tehnička izvedba postojećih septičkih jama,
- naglo naseljavanje na područje koje nije imalo nikakvu infrastrukturu,
- izgradnjom stambenih objekata u dupleksu na maloj građevinskoj parceli,
- nedostatak kadrova i finansijskih sredstava.

Posljedice problema:

- pojava bolesti koje su u vezi sa kvalitetom vode za piće,
- pojava teških oboljenja koje su u vezi sa upotrebom genetski modifikovanih namirnica,
- povećanje broja respiratornih bolesti,
- izlivanje tečnih otpadnih materija po okolini što predstavlja veliku opasnost po zdravlje ljudi,
- pojava crijevnih i drugih zaraznih bolesti kod stanovništva.

Mogući uticaji

Pojave bolesti koje su u direktnoj vezi sa kvalitetom vode za piće i takvo stanje će i dalje postojati ukoliko se ne izmijene uslovi za snabdijevanje stanovništva vodom za piće

Posljedice ovih problema su vrlo značajne za korisnike namirnica jer se sve štetne materije talože u organizmu korisnika i izazivaju teška oboljenja čak i kancerogene bolesti,

uz veliku opasnost od mutagenog uticaja namirnica na potomstvo (različite mutacije gena kod potomaka zbog korištenja genetski modificiranih namirnica)

Posljedice problema su povećanje broja respiratornih bolesti, astme i alergija kao i kancerogenih oboljenja. Pojava glodara koji prenose razne zarazne bolesti.

Mogućnost pojave crijevnih i drugih zaraznih bolesti kod stanovništva.

4.9.3. Ciljevi i mjere

Ciljevi:

- kvalitet vode za piće u skladu sa standardima,
- osiguran kvalitet živežnih namirnica u skladu sa standardima,
- spriječeno zagađenje vazduha,
- smanjen štetan uticaj ambrozije na zdravlje stanovništva,
- spriječeno izlivanje tečnih otpadnih materija po okolini,
- organizovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine,
- podignut kvalitet stanovanja na viši nivo,
- funkcionisanje zdravstvene zaštite po principu porodične medicine.

Mjere:

- izvršiti sanaciju vodovoda,
- redovna kontrola zdravstvene ispravnosti vode,
- pojačana kontrola ispravnosti živežnih namirnica,
- pri izgradnji poslovnih objekata u stambenim naseljima voditi računa o visini i položaju dimnjaka na tim objektima,
- zabraniti spaljivanje otpada,
- uraditi toplifikaciju grada i smanjiti broj individualnih emisionih izvora,
- obezbijediti redovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine,
- izgradnja kanizacionih sistema,
- tehnički obezbijediti septičke jame koje se ne mogu priključiti na kanizacioni sistem,
- izgradnja gradske zaobilaznice,
- obezbijediti životne prostore za rekreativne i druge životne potrebe stanovnika,
- pri davanju odobrenja za građenje kao i drugih odobrenja voditi računa o ispunjavanju zakonskih uslova iz oblasti zaštite životne sredine i zdravlja ljudi,
- organizovati rad Doma zdravlja kao nosioca primarne zdravstvene zaštite stanovništva po principu porodične medicine,
- organizovati rad ambulanti porodične medicine Doma zdravlja u MZ-a koje ispunjavaju uslove broja stanovnika po timu porodične medicine (1500 stanovnika/timu),
- obezbijediti dodatna finansijska sredstva za organizovanje 24-časovnog rada službe hitne pomoći,
- organizovati rad u postojećim ambulantama MZ-a koje nisu registrovane porodične ambulante saradnjom više timova porodičnih ambulanti sa terena i iz Doma zdravlja i apoteka,
- omogućiti rad u Domu zdravlja najpotrebnijih konsultativnih specijalista,
- omogućiti maksimalne olakšice pri otvaranju privatnih specijalističkih ambulanti kao djelatnosti od posebnog značaja za stanovništvo.

4.9.4. Akcioni plan

TEMATSKA OBLAST: JAVNO ZDRAVLJE				
Problem: Upitan kvalitet vode za piće				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
1. Cilj : Kvalitet vode za piće u skladu sa standardima				
1.1. Osposobljavanje laboratorije za redovnu kontrolu higijenske ispravnosti vode za piće	Opština, Dom zdravlja, Komunalno preduzeće	1 godina	50.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS
Problem: Upitan kvalitet živežnih namirnica (bakteriološki zagađene i nepravilno deklarirane i sadrže sastojke koji štetno utiču na zdravlje potročaša, boje, konzervanse, aditive, zaslađivače i druge elemente)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
2. Cilj : Osiguran kvalitet živežnih namirnica u skladu sa standardima				
2.1. Redovna kontrola zdravstvene ispravnosti namirnica	Inspekcijski organi	Kontinuirano	---	---
2.2. Izrada informacije o zdravstvenoj ispravnosti živežnih namirnica	Opština	3 mjeseca	---	---
2.3. Izrada programa edukacije (proizvodnja zdrave hrane, voćarstvo, primjena savremenih tehnologija u korištenju i zaštiti zemljišta, pčelarstvo)	Opština	kontinuirano	5.000,00 KM (godišnje)	Opština; Donatori
2.4. Izrada pravilnika o podsticaju za upotrebu bioloških sredstava i prirodnih đubriva u obradi zemljišta i njegova primjena	Opština	1 godina	5.000,00 KM (godišnje)	Opština

Problem: Postojanje aero zagađenja (izgaranje čvrstih, tečnih i gasovitih goriva u energetskim postrojenjima, izgaranje čvrstih, tečnih i gasovitih goriva u motornim vozilima, industrijski procesi, odlagališta čvrstih otpada, isparavanje različitih organskih rastvarača)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
3. Cilj: Spriječeno zagađenje vazduha				
3.1. Pokretanje inicijative o izgradnji zaobilaznice	Opština, NVO	6 mjeseci	---	Opština
3.2. Donošenje odluke o toplifikaciji grada	Opština	6 mjeseci	---	Opština
3.3. Pokretanje inicijative za smanjenu upotrebu biološki nerazgradive ambalaže i fosilnih goriva	Opština, NVO	3 mjeseca	---	Opština
3.4. Donošenje odluke o formiranju i izgradnji pretovarne stanice (deponije)	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	---	Opština
3.5. Donošenje odluke o sanaciji postojeće deponije i revitalizaciji zemljišta	Opština	6 mjeseci	---	Opština
3.6. Izrada informacije o „divljim“ deponijama na području opštine	Opština	6 mjeseci	---	Opština
Problem: Velike površine zemljišta pod korovom (ambrozija)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
4. Cilj: Smanjen štetan uticaj ambrozije na zdravlje stanovništva				
4.1. Redovno uništavanje ambrozije i kontrola	Opština	kontinuirano	---	---

4.2. Pokrenuti inicijativu za rješavanje statusa napuštenog zemljišta u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu (Sl. gl. RS, br. 93/06 čl.45 i čl.46).	Opština	6 mjeseci	---	---
Problem: Nepostojanje centralnog kanalizacionog sistema, visok nivo podzemnih voda i neredovno pražnjenje izgrađenih septičkih jama				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
5. Cilj : Spriječeno izlivanje tečnih otpadnih materija po okolini				
5.1. Završiti izgradnju kanalizacionog sistema grada po glavnom izvedbenom projektu	Opština, Komunalno preduzeće	2 godina	5.000.000,00 KM	Opština; Vlada RS
5.2. Izrada plana korištenja, održavanja i kontrole upotrebe gradskog sistema za odvod otpadnih i oborinskih voda sa prečistačem kao i septika (koje ne mogu biti spojene na sistem)	Opština, Inspekcijaska služba	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština
5.3. Izrada projekata kanalizacionih sistema sa prečistačima u ruralnim područjima	Opština	1 godina	25.000,00 KM	Opština
5.4. Izgradnja kanalizacionih sistema sa prečistačima u ruralnim područjima	Opština,	5 godina	500.000,00 KM	Opština, Vlada RS
5.5. Izrada plana korištenja, održavanja i kontrole upotrebe kanlizacionih sistema i septika u ruralnim područjima	Opština, Komunalno preduzeće	1-2 godina	10.000,00 KM	Opština

Problem: Nepostojanje organizovanog odvoza otpada na cijeloj teritoriji opštine				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
6. Cilj: Organizovan odvoz otpada na cijeloj teritoriji opštine				
6.1. Uraditi procjenu količine i načina odlaganja i prikupljanja otpada	Opština, Komunalno preduzeće	6 mjeseci	5.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće
6.2. Nabavka i postavljanje konterjnera, korpi i posuda za odlaganje otpada	Opština, Komunalno preduzeće,	2 godine	250.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Građani
6.3. Nabavka opreme za prikupljanje prevoz i deponovanje otpada	Opština, Komunalno preduzeće	3 godine	1.000.000,00 KM	Opština; Komunalno preduzeće; Vlada RS; Donatori
Problem: Kvalitet stanovanja na niskom nivou (nedostatak prostorno-oplanske dokumentacije, nepostojanje gradske zaobilaznice, nisu obezbjeđeni životni prostori za rekreativne i druge životne potrebe stanovnika)				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
7. Cilj : Podignut kvalitet stanovanja na viši nivo				
7.1. Izrada Regulacionih planova i Urb. redova grada	Opština	2 godina	50.000,00 KM	Opština
7.2. Izrada Urbanističkih redova mjesnih zajednica	Opština	2 godine	180.000,00 KM	Opština
7.3. Izrada plana sanacije i uređenja poslovnih i stambenih objekata (fasade, zajedničke prostorije i sl.)	Opština	6 mjeseci	---	Opština
7.4. Donošenje programa uređenja životnog prostora stambenih i poslovnih objekata na osnovu regulacionih planova	Opština	6 mjeseci	---	Opština

7.5. Pri davanju odobrenja za građenje kao i drugih odobrenja voditi računa o ispunjavanju zakonskih uslova iz oblasti zaštite životne sredine i zdravlja ljudi	Opština	kontinuirano	---	---
7.6. Izrada registra zagađivača	Opština, NVO	1 godina	3.000,00 KM	Opština
Problem: Nereformisana zdravstvena zaštita u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti po principu porodične medicine				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
8. Cilj : Funkcionisanje zdravstvene zaštite po principu porodične medicine				
8.1. Organizovati rad Doma zdravlja kao nosioca primarne zdravstvene zaštite stanovništva po principu porodične medicine	Dom zdravlja i registrovane privatne ambulante porodične medicine	2 godine	500.000,00 KM (za renoviranje i opremanje ambul. porodične med. u Domu zdravlja)	Vlada RS, Fond zdravstvene zaštite, Opština, Dom zdravlja
8.2. Organizovati rad ambulanti porodicne med. Doma zdravlja u MZ-a koje ispunjavaju uslove broja stanovnika po timu por. med. (1500 stanovnika/timu)	Dom zdravlja	2 godine	300.000,00 KM (za renoviranje i opremanje ambulanti)	Vlada RS, Fond zdravstvene zaštite, Opština, Dom zdravlja

5. IMPLEMENTACIJA LEAP-a

Provođenje

Osnovni preduslov za uspješnu implementaciju LEAP-a, kao jednog od najznačajnijih razvojno-planskih dokumenata strateškog djelovanja u oblasti okoliša, jeste uspostavljanje jasne institucionalne organizacije za provođenje aktivnosti koje su predviđene LEAP-om, zasnovane na kvalitetnom informaciono-komunikacijskom sistemu i profesionalno obučanim kadrovima. Efikasna institucionalna organizovanost treba osigurati mogućnost stalnog unapređivanja LEAP-a, te redovno informisanje svih učesnika o postignutim rezultatima.

Kao osnovni organizaciono-administrativni preduslov potreban za provođenje gore navedenog cilja jeste uspostavljanje Tima za provođenje LEAP-a. Ovo tijelo predstavlja bitan preduslov za implementaciju LEAP-a čiji su zadaci slijedeći:

- priprema dinamičkog plana implementacije LEAP-a sa jasno definisanim učesnicima, nadležnostima i rokovima;
- osiguranje komunikacije i saradnje između učesnika u procesu provođenja aktivnosti LEAP-a;
- pomoć pri uključivanju građana i ostalih subjekata bitnih za realizaciju LEAP-a;
- informisanje, prezentacija i promocija LEAP projekata;
- analiza završenih aktivnosti i projekata;
- osiguravanje unapređivanja i dopunjavanja LEAP-a.

S obzirom da će se određene aktivnosti provoditi na višim nivoima vlasti, potrebno je ostvariti dobru saradnju sa organima uprave nadležnim za pitanja životne sredine na tom nivou. To znači, da bi se morali odrediti nosioci aktivnosti na koordinaciji i provođenju mjera i projekata LEAP-a (minimalno 1 osoba). Istovremeno bi za ove kadrove trebao uspostaviti sistem i osigurati sredstva za njihovu edukaciju u smislu sticanja specifičnih znanja potrebnih za obavljanje stručnih i administrativnih poslova.

Unapređivanje

Imajući u vidu da je LEAP «otvoren» dokument koji podliježe izmjenama i dopunama, potrebno je održavati redovnu komunikaciju i saradnju između učesnika u procesu provođenja aktivnosti definisanih LEAP-om (predstavnicima lokalne vlasti, privrednog sektora, obrazovnih, zdravstvenih i drugih institucija, NVO sektora, medija i mjesnih zajednica/građana) i u redovnim vremenskim intervalima LEAP "osvježavati" i dopunjavati, i omogućiti kvalitetno dopunjavanje ciljeva, mjera, pravaca i aktivnosti definisanih u LEAP dokumentu.

Nadzor

Kako bi provođenje LEAP-a bilo što uspješnije, potrebno je organizovati nadzor koji podrazumijeva proces stalnog praćenja, analiziranja i sumiranja rezultata provođenja LEAP-a, te redovno izvještavanje svih zainteresovanih strana.

6. SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
2. OPŠTI PODACI O OPŠTINI KOTOR VAROŠ.....	6
2.1. ISTORIJSKI PODSJETNIK	6
2.2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ	8
2.3. GEOMORFOLOŠKE, GEOLOŠKE KARAKTERISTIKE I PRIRODNI RESURSI	10
2.4. KLIMATSKE KARAKTERISTIKE.....	13
2.5. DEMOGRAFSKA SLIKA I TRŽIŠTE RADA	14
3. VIZIJA OPŠTINE KOTOR VAROŠ.....	16
4. PROCJENA STANJA ŽIVOTNE SREDINE U OPŠTINI KOTOR VAROŠ	16
4.1. ZAŠTITA I UPRAVLJANJE VODNIM RESURSIMA	16
4.1.1. Procjena stanja	16
4.1.2. Identifikacija i analiza problema	20
4.1.3. Ciljevi i mjere.....	21
4.1.4. Akcioni plan	23
4.2. UPRAVLJANJE OTPADOM.....	31
4.2.1. Procjena stanja	31
4.2.2. Identifikacija i analiza problema	34
4.2.3. Ciljevi i mjere.....	35
4.2.4. Akcioni plan	36
4.3. UPRAVLJANJE PROSTOROM	39
4.3.1. Procjena stanja	39
4.3.1.1. Stanje prostorno planske dokumentacije	40
4.3.1.2. Prirodni resursi i vrijednosti i kulturno-istorijsko naslijeđe	40
4.3.1.3. Infrastruktura	42
4.3.2. Identifikacija problema i analiza problema	45
4.3.3. Ciljevi i mjere.....	47
4.3.4. Akcioni plan	50
4.4. KORIŠTENJE, ZAŠTITA I UPRAVLJANJE ZEMLJIŠTEM.....	64
4.4.1. Procjena stanja	64
4.4.2. Identifikacija i analiza problema	66
4.4.3. Ciljevi i Mjere	67
4.4.4. Akcioni plan	68
4.5. ZAŠTITA I UPRAVLJANJE ŠUMAMA	71
4.5.1. Procjena stanja	71
4.5.2. Identifikacija i analiza problema	75
4.5.3. Ciljevi i mjere.....	76
4.5.4. Akcioni plan	77
4.6. KVALITET VAZDUHA	80
4.6.1. Procjena stanja	80
4.6.2. Identifikacija i analiza problema	81
4.6.3. Ciljevi i mjere.....	81
4.6.4. Akcioni plan	82
4.7. EDUKACIJA, KULTURA I INFORMISANJE DRUŠTVENE ZAJEDNICE	83
4.7.1. Procjena stanja	83
4.7.1.1. Edukacija društvene zajedice.....	84
4.7.1.2. Kultura.....	85
4.7.1.3. Informisanje društvene zajednice	86
4.7.2. Identifikacija i analiza problema	87
4.7.3. Ciljevi i mjere.....	88
4.7.4. Akcioni plan	89
4.8. PRIVREDA /EKONOMIJA/ I ŽIVOTNA SREDINA	91

4.8.1. Procjena stanja	91
4.8.2. Identifikacija i analiza problema	93
4.8.3. Ciljevi i mjere.....	94
4.8.4. Akcioni plan	96
4.9. JAVNO ZDRAVLJE.....	101
4.9.1. Procjena stanja	101
4.9.2. Identifikacija i analiza problema	103
4.9.3. Ciljevi i mjere.....	105
4.9.4. Akcioni plan	106
5. IMPLEMENTACIJA LEAP-A	111
6. SADRŽAJ	112

Broj: 01-022-155/09
Datum: 29.12.2009. godine
Kotor Varoš

PREDSJEDNIK
SKUPŠTINE OPŠTINE
Enisa Božičković

OPŠTINA KOTOR VAROŠ

ŠVEDSKA MEĐUNARODNA
AGENCIJA ZA RAZVOJ I SARADNJU

REGIONALNI CENTAR ZA
ŽIVOTNU SREDINU ZA BIH

EKO OPSTANAK